

LENİN'İN PARTİSİ ÜSTÜNE

SBKP'nin her kongresi, yalnız Sovyet ülkesi komünistleri için değil, tüm gezegenimizin komünistleri için de büyük bir olay, iki yanımıza bakınmak, ulaşımlarımızı değerlendirmek, hedef edindiği - miz doğrultulara doğru daha öte hareketimiz için en iyi yolları ve en güvenilir araçları seçmek için adeta durakladığımız kendine özgü bir sınır, bir uğrak oluyor.

Bu gayet doğaldır, çünkü SBKP uluslararası komünist hareketinde özel bir yer alıyor. Lenin'in Parti'sinin yerinin ne olduğu, bu partinin deneyiminin neler öğrettiği, devrimde ve yeni toplum kuruluşunda SBKP'nin yönetmenlik rolünü gerçekleştirmeye ilişkin en güncel problemlerin neler olduğu sorularını yanıtlamaya çalışacağız.

Biz, SBKP'nin uluslararası komünist hareketinde özel bir yer aldığını söylerken, hiç de ideolojik düşmanlarımızın tüm hareketimizi gözden düşürme çabaları içinde bu partiye mal, etmeye kalkıştıkları gibi herhangi bir "komuta" rolünü öngörmüyoruz. Yeryüzünde komünist- arasındaki geçerli kurallar açısından, SBKP eşitler arasında eşit bir ögedir. Ama biz, SBKP'nin olağanüstü yüksek saygınlığını, edindiği deneyimi ve ortaya koyduğu örneğin diğer komünist partileri üzerindeki reel etkisinin, ortak davamıza reel katkısını öngörerek, onun özel bir yer aldığından söz ediyoruz.

Burada yalnız üç tarihsel olguyu anımsatmak istiyorum.

Tarihte yeni tipten ilk parti olarak kurulan Lenin'in partisi, o zamanlar yozlaşmakta olan Batı Avrupa sosyal demokrasisinin reformizmini ve oportünizmini kesinlikle silkip attı. İşçi sınıfının öncü güçlerini devrimci yola yöneltti. Ve kesinlikle en geniş emekçi yığınlarını peşinden götürmeye başladı. Eğer bu köklü dönüşüm yapılabilmiş olmasaydı, bugün dünya işçi hareketi yolun neresinde bulunurdu?

Lenin'in Partisi, insanlık tarihinde ilk defa olarak kendi halkını utkan sosyalist devrime götürdü. Bu utku, bilimsel sosyalizm fikirlerini pratikte gerçekleştirmenin başlangıcı oldu; halkalara, ezgiciler üzerinde utkuya ulaşabileceklerini, kendi yaşamlarını sömürücüler olmadan, yeni, kıyas kabul etmiyecek kadar adil ilkeler temeli üzerinde serbestçe kurma yeteneğine sahip olduklarını gösterdi. Eğer 1917 Ekim'inde gelceğe doğru yeni, sosyalizm ve komünizm çağına doğru gözücü ve kesin yarma hareketi başarılmış olmasaydı, şimdi biz yolun neresinde olurduk?

Lenin'in partisi,dünya egemenliğini elde etmeye kalkışan ve Avrupa'da boyun eğdirmede bir hayli mesafe alan faşizmin kara güçlerine karşı Sovyet halkının özverili savaşımının esin kaynağı ve örgütçüsü oldu.Sovyet halkı,SBKP'nin yönetmenliği altında,faşizmin yenilgiye uğratılmasında sonuç belirleyen bir katkıda bulundu,birçok halkları kölelikten ve yok olmaktan kurtardı.Bu büyük kahramanlık davası başarılmamış olsaydı,bugün insanlığın hali nice olurdu?

Yalnız bu üç olgu,insanlığın yazgısını belirleyen ve insanlık tarihine altın sayfalar kazandıran bu üç kanıt,SBKP'yi yeni yüzyılın,sosyalizm ve komünizm yılının Prometheus'ine benzetmeye yeterli olsa gerekir.

Lenin'in Partisi yalnız devrimde değil,yeni toplum kuruluşunda da,henüz geçilmedik yola,Lenin'in çok isabetli deyimiyle o zamana kadar "ne arabanın,ne yolun,genellikle hiçbir şeyin,ama daha önce bilinen hiçbir şeyin " (1) bulunmadığı yola en önce koyuldu.Bunun ne demek olduğunu iyice bir düşünmeliyiz.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi,yeni üretimsel ve toplumsal ilişkileri,yeni yaşam tarzını,yaratma,biçimlendirme ve geliştirmeye ilişkin en büyük teorik ve pratik sorunlara çözüm getirmede birinci olmalıydı.

İdeolojik düşmanlarımız,kamuoyunun dikkatini,hatalar ve dikkatsizlikler üzerinde toplamaya çalışıyorlar.Bu anlaşılır şeydir ve onlar bunun için karşımızdadırlar.SBKP'nin deneyimini incelerken,kendileri için sonuçlar çıkarırken komünistler de yetersizlik ve kusurlardan söz ediyorlar.Bu da doğaldır:Birilerinin artık ~~xx~~ tökezlediği yerde birde senin tökezlemen gerekmez.Büyük Lenin' de bize bunu böyle öğretiyordu.Ne varki,sosyalizmin başarısızlıklarını bile bile abartarak haddinden fazla vurgulayan,sosyalizmin gelişmesine veSBKP'nin eylemine ilişkin gerçek tabloyu karanlık gösteren,gerçekleri tersyüz edenleri anlamak zordur.Elbette yetersizlik ve kusurlar da vardır.Sorun,diyordu LENİN«bunların varolması,bu olgunun kendisi kendisi değildir;hiç yanılmayacak kadar akıllı olanlar yoktur ve olamaz da;sorun,söz konusu yetersizliklerin çok esaslı hatalar olmamasında ve çabucak düzeltilmesindedir»(2)"Hatayı açıkça tanımak,nedenlerini ortaya çıkarmak,bunu doğuran durumu ve koşulları çözümlemek,hatanın düzeltilmesi yollarını enikonu görüşüp bulmak...İşte,ciddi partinin belirtisi budur,Partinin ödevlerini yerine getirmesi bu demektir,sınıfı,ondan sonra da yığını eğitme ve yetiştirme budur."(3)

1)V.İ.LENİN,TÜM Yapıtlar,c.44,s.416

2)" " " " " c.4I s.4I

3)" " " " " c.3,Moskova,I972, s. 238.

SBKP'nin bu anlamda ödevini yerine getirmediğini kim savlıyabilir?Dışarıdan hiçbir eleştirici, reel(ve uydurma olmayan)yetersizlikleri,SBKP'nin kendisinin yaptığı ve yapmakta olduğu kadar derinlik ve içtenlikle çözümleme konusu edinebilmiş değildir.

Sorunları zoraki biçimde büyüten ve abartanlar,en önemli gerçeği,yani dünyanın ilk sosyalizm ülkesinin baştan başa tüm tarihinin,SBKP'yi yönetenlerin önderliği altında ve bu yöneticiler sayesinde Sovyet halkının gösterdiği kahramanlıklarla dolu yüce bir yararlık olduğunu gözlerden saklayamaz veya inkar edemezler.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi,ilk bulucu ve ilk uygulayıcı olma yüksek ödevini bu günde yerine getirmektedir.SBKP teoride yeni yollar açıyor.Bu partinin keşfettiği toplumsal gelişme yasallıkları diğer sosyalist ülkelerin deneyimiyle sürekli doğrulandı,doğrulanıyor.

SBKP proletarya diktatörlüğü devletinin gelişmiş sosyalizm evresinde-tüm halkın devlete dönüşmesi,işçi sınıfı Marksist-Leninist öncüsünün de tüm halkın partisine dönüşmesi sürecini temellendirdi.SBKP,çeşitli ulusların ve halk gruplarının sıkı işbirliği temelinde yeni tipten tarihsel topluluğun,yani sovyet halkının oluşması yasallığını saptadı.

Bizler,SBKP'den çok şeyler öğreniyoruz.Peki,bu "öğreniyoruz" ne demektir?Bir kere bizler,ilk yaratıcıların bu yeni yoldan ilk geçenlerin partisinin yaptığı her şeyi hiç de körükörüne tekrar etmiyoruz.Bu yalnız kavrama saygısızlık olmakla kalmaz, aynı zamanda Marksist-Leninist teorinin özüyle çelişir.

Biz Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden:

- Tıpkı onun gibi,Marksizm-Leninizm'e bağlı olmayı;Marksizm-Leninizm temel ilkelerini,bunları yozlaştırmak ve yeniden gözden geçirmek isteyenlere karşı,bilimsel sosyalizm hükümlerini ve ulaşımlarını atmak isteyenlere ve herşeye"sıfırdan" başlamayı önerenlere karşı savaşmada onun gibi savunmayı öğreniyoruz. Lenin Marksizm üstüne şöyle diyordu:"Marks'ın teorisi yolundan yürüdükçe biz,nesnel gerçekliğe(Bunun bir gün tükenmeden)gitgide daha fazla yaklaşacağız;Başkaca hangi yoldan yürürsek yürüye- lim,karışıklık ve yalandan başka hiçbir şeye varamayız.(I)

Herkesçe bilindiği üzere,Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yönetmenlik rolü bütün halk ölçüsünde tanınıyor.Bu gerçeğin SSCB Anayasası'nda ifadesini bulmuş olması,tarihsel yoldan oluşan durumun pratik belirtisiyle yasama açısından da kanıtlanma- sıdır.

4) V. İ. Lenin, Tüm Yapıtlar, C. 18. s. 146

Her şeyden önce, SBKP ideolojik ve örgütsel birliğiyle güçlüdür. İdeolojik ve örgütsel birlik, parti-içi demokrasiyi, gelişkin eleştiri ve özeleştiriye dışlamaz, tersine gerektirir. Bu anlamda da SBKP bize örnek oluyor.

SBKP yığınlarla, öncelikle işçi sınıfıyla organik biçimde bağlıdır ve bu bağlantısıyla güçlüdür. Yığınlar partiye sonsuz bir inanç besliyorlar. Bu böyledir, çünkü parti Lenin'ci ilkeleri kılavuz edinmektedir. Biz SBKP'den her zaman ve her şeyde işçi sınıfına dayanmayı, yığınların psikolojisini derinlemesine kavramayı, onların gereksinim ve isteklerini anlamayı öğrendik ve öğreniyoruz.

Sosyal-ekonomik sorunları ele alma ve bunlara çözüm getirmede SBKP'nin devrimci cesaret ile bilimsel öngörüyü bağdaştırma hüneri bizim özellikle dikkatimizi çekiyor.

SBKP'nin uluslararası komünist hareketinde değerine yaraşık bir yer almasına dayanak olan en önemli, en belirgin çizgilerinden biri, gerçek sosyalist yurtseverliği yüksek, sarsılmaz proletarya enternasyanalizmiyle bağdaştırmasıdır. SBKP, kardeş partilere, ancak istedikleri türden, kendi iradesine dayatmadan, koşul ileri sürmeden yardımda bulunuyor. SBKP gerçek ve sadık dosttur.

Lenin'in partisine, olağanüstü önemli ve yapıcı uluslararası girişimlerinde destek olmanın, SBKP'yi ideolojik düşmanlarının, anti-komünist ve anti-sovyet propagandaya katılanların saldırılarından, kara çalmalarından ve gözden düşürme yeltenişlerinden aktif biçimde koruma ve savunmanın gerekli ve özel bir önemi olduğunu belirtmek isterim. Bununla SBKP'nin bizim desteğimize gereksindiğini söylemek istemiyoruz. Sorun bu değildir. Tüm söylediklerimizin ışığı altında anlaşılıyor ve yaşamda kanıtlıyor ki SBKP'ye indirilen her darbe, aynı zamanda reel sosyalizme, tüm komünist hareketine indirilmiş bir darbedir. İşte bu unutulmamalıdır!

KAYNAK: Yeni ÇAĞ, Şubat 1981 T. Jivko, Lenin'in Partisi Üstüne

B. DUMAN

Türkiye'ye geri dönecek 9 politik ilticacı adına DİSK Genel Yönetim Kurulu Üyesi ve Maden-İş Sendikası Başkan Yardımcısı Murat Tokmak'ın Basın Açıklaması:

Sayın basın temsilcileri,

Uzun yıllardır çeşitli Batı Avrupa ülkelerinde siyasi mülteci olarak yaşamakta olan bizler şimdi yurdumuza dönmeye karar verdik. Bugün bu kararımızın sebeplerini açıklamak ve sizlerin sorularına cevap vermek üzere hazır bulunuyoruz.

Bildiğiniz gibi 12 Eylül 1980'den sonra onbinlerce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı siyasi nedenlerle yurt dışına çıkmak zorunda kaldı. Gönüllü olarak değil, mecbur kaldıkları için yabancı ülkelerde iltica talebinde bulunan bu insanların büyük çoğunluğu tekrar Türkiye'ye dönmek istiyorlar.

Gerek hükümet üyeleri, gerekse ANAP yöneticileri çeşitli defalar basına yaptıkları açıklamalarla yurt dışındaki siyasi mültecilerin artık Türkiye'ye dönebileceklerini belirttiler. Ancak siyasi mültecilerin geri dönebilmeleri için somut önlemler alınmadı. Muhalefet partileri, bir çok tanınmış aydın ve yazarımız 12 Eylül'den sonraki olağanüstü koşullarda yurt dışına çıkmak zorunda kalan onbinlerce yurttaşa Türkiye'ye dönme hakkının sağlanmasını istiyorlar. Çözüm bekleyen bu sorun bizim dönüşümüzle daha da güncellenmektedir. Yurda dönüş hakkı, vatandaşlıktan çıkarılmış olanlarla vatandaşlık hakkını kaybetmemiş olanlar arasında bir ayırım yapılmadan bütün siyasi mültecilere tanınmalıdır.

Sanıyoruz ki dönüşümüz karşısında yetkililerin alacakları tavır kamuoyu tarafından demokratikleşme konusundaki açıklamaların samimi olup olmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilecektir.

Geri dönmeye karar verdik, çünkü yabancı ülkelerde değil, kendi memleketimizde yaşamak istiyoruz. Türkiye'nin demokratikleştirilmesi çabalarının içinde yer almak istiyoruz.

Her insanın özgür bir yurttaş olarak kendi yurdunda yaşama hakkı en temel insan haklarından biridir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 40. yıldönümünün arifesinde bu hakkımızın sağlanmasını istiyoruz ve insan haklarına saygı duyan herkesin bu adımımızı destekleyeceğine inanıyoruz.

23 KASIM 1988

BRÜKSEL

Communiqué de presse faite par M. TOKMAK Murat, membre du bureau confédéral de la DİSK et vice - président de Maden-İs, aux noms de neuf réfugiés politiques :

Madames et Messieurs, représentants de la presse ;

Nous, qui vivons depuis de longues années, en tant que réfugiés politiques, dans différents pays d'Europe occidentale, nous avons décidé de retourner dans notre pays qu'est la Turquie. Aujourd'hui, nous sommes ici présents pour vous expliquer les raisons de notre décision et de répondre aux questions éventuelles.

Comme vous le savez ; après le 12 Septembre 1980 des dizaines de milliers de citoyens de la Turquie ont été obligés de quitter leur pays pour des raisons politiques. La plus grande partie de ces exilés forcés veulent maintenant retourner.

Certains ministres et certains dirigeants d'ANAP (Parti de la mère patrie, le parti au pouvoir) ont déclaré à plusieurs reprises devant la presse que les réfugiés politiques pouvaient rentrer. Mais aucune mesure concrète n'a été prise en ce sens. Les partis d'opposition, plusieurs intellectuels et écrivains réclament le droit de retour des réfugiés.

Notre retour actualisera encore une fois ce problème qui attend toujours une solution.

Le droit de retour doit être reconnu à tous les réfugiés politiques actuellement citoyens de la république de Turquie et à ceux qui ont perdu leur citoyenneté.

Nous croyons que l'attitude que vont prendre les dirigeants face à notre retour, sera jugée comme une preuve de sincérité de leurs déclarations à propos de la démocratisation.

Nous avons pris la décision de retourner parce que nous voulons vivre dans notre pays et participer à sa démocratisation.

Pouvoir vivre dans son propre pays est l'un des plus fondamentaux droits humains.

A la veille du 40ème anniversaire de la proclamation de la déclaration universelle des droits de l'homme nous voulons user de ce droit et nous croyons que nous serons soutenus par toute personne qui respecte les droits de l'homme.

Bruxelles, le 23-11-1988

Değerli dostlar sevgili arkadaşlar,

Politik göçmenlerin yurda dönüşü konusu özellikle yurt dışında uzunca bir süredir konuşulmakta, Mart ayında "Üln'de yapılan toplantıda da görüldü ki, yıllardır politik göçmen olarak buralarda yaşamak zorunda kalan insanlar bu durumlarını ~~bu durum~~ ~~ların~~ ~~ömrü~~ boyu sürdürmekle mutlu olamıyacaklardır. Türkiye'de ^{her} demokrasi mücadelesini adım adım takip eden ve bu mücadeleye katılmak için yurda dönmeye karar verenlerin de aile bağları, yakın dostları ve memleket özlemleri vardı. Bu duygular büyük bir heyecanla ve içtenlikle dile getiriliyordu. Hasret, acı, dönüş bir umuttu. Bizim istemlerimiz Türkiye'de de yankısını buldu, ilgi ve coşku ile karşılandı. bunun en somut kanıtı İnsan Hakları Derneği'nde politik göçmenlerin özgürce yurda dönüşünü izlemek için bir komisyon kurulması oldu. Yurda dönmek isteyenlerin en büyük güvencesi ^{puskuz} demokrasi güçlerinin bu işe ciddi olarak sarılmalarıdır.

Öte yandan hükümet çevreleri de bu isteğe duyarsız kalamamıştır. Bugün ülkemizde demokrasi ve insan haklarına saygı gösterildiğini defalarca açıklayan yetkililer, umuyoruz ki, bizim ülke toprağına ayak basmamıza engel çıkarmayacaklardır.

Değerli dostlar, son yıllarda dünyada ve Türkiye'de önemli değişimlere tanık oluyoruz. Dünya barış güçlerinin çabalarıyla nükleer silahların kaldırılması, ayrı ideolojilere sahip toplumların barış içinde yan yana yaşamaları için olanakların gelişmesi, yolunda, etkili adımlar atılmıştır.

Türkiye'de de barış ve demokrasi güçlerinin savaşımları giderek yükselmiş, emekçilerin ve aydınların başlattığı hareketlenme demokrasiden yana örgütlerin, grupların, kişilerin katılımıyla günden güne genişleyen bir tabana yayılmıştır.

Türkiye'nin tarihi, toplumsal gelişiminde demokratik yaşam biçimi herüz tam anlamıyla yerleşmemiştir. Anadolu halk kitlelerinin demokrasie özlemi büyüktür. Toplumumuz bugün demokrasi kültüründe yoğrulma sürecini yaşamaktadır. İşte biz bu sürece katkıda bulunmak istiyoruz. bunun için Türkiye'ye dönüyoruz.

Değerli arkadaşlar,

Ben 7 yıldır yurdundan uzakta politik bir göçmen olarak yaşıyorum, bu da yetmiyormuş gibi vatandaşlık hakkımda gasp edildi.

Değerli dostlar, 14 bin yurttaşımız hakkında verilen vatandaşlık-
tan çıkarılma kararını 12 Eylül'ün haksız ve keyfi bir kararı
olarak nâteliyorum. Bir insanın doğup büyüdüğü, suyu, ekmeği, kültürü
ile yoğrulduğu ülkede yaşaması en doğal ve temel insan hakların-
dan biridir. Bu hakkımızı geri almak için çetin bir mücadele ver-
mek gerektiğinin bilincindeyiz. Türkiye'ye gittiğimiz ^{çizile} bizi ne
gibi sürpirizlerin beklediğini şimdiden bilmek oldukça güç, ama
bir hakkın elde edilmesi için bazı riskleri göğüslemek gerek-
tiğini düşünüyoruz. Bizim bütün güvencemiz, demokrasi güçlerinin,
demokrasiden yana herkesin bize ellerini uzatacağına, ^{air} yalnız bırak-
mayacağına dair inancımız, umudumuzdur. Öte yandan uluslararası
demokratik kamuoyunun Türkiye'deki anti- demokratik, insan hak
ve özgürlüklerine karşı olabilecek davranışlara ilgisiz kalma-
dığı, kalmayacağı yolundaki gözlemlerimizdir. Tüm dünyadaki de-
mokrat, hümanist örgüt ve kişilerin yardımlarını esirgemiyeceklerini
güvne ediyoruz.

Bir kez daha yineliyerek söylemeliyim ki, biz ÷lkemize döner-
ken kendimiz için hiç bir kaygı ve çekince içinde değiliz. Veri-
lemiyecek hesabımız yoktur. Ama ciddi bir tek kaygımız vardır.
O da bazılarıamızın vatandaşlıktan çıkarıldığı gerekçesi ile
÷lkeye sokulmaması, ya da bir kısmımızın bürokratik işlemler
uzatılarak, fiilen ÷lkeye dönüşünün engellenmesi gibi ÷lkemize
asla yakıştıırılamayacak bir tutumla kargılaşmaktır. Biz açık-
ladığımız gibi ÷lkeye gideceğiz. Türkiye için , halkımız, ulus-
muz için kaygı duyan herkesin ve yetkili makamların ÷lkemize ya-
kışan tutumu almalarını beklemek doğrudur diye düşünüyorum.

Hepinizi saygı ile selamlıyorum; Hoşçakalın!

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

Değerli dostlar sevgili arkadaşlar,

Politik göçmenlerin yurda dönüşü konusu özellikle yurt dışında uzunca bir süredir konuşulmakta, Mart ayında "Öl'n'de yapılan toplantıda da görüldü ki, yıllardır politik göçmen olarak buralarda yaşamak zorunda kalan insanlar bu durumlarını ~~bu durum~~ ~~ların~~ ~~ömrü~~ boyu sürdürmekle mutlu olamıyacaklardır. Türkiye'de demokrasi mücadelesini adım adım takip eden ve bu mücadeleye katılmak için yurda dönmeye karar verenlerin de aile bağları, yakın dostları ve memleket özlemleri vardı. Bu duygular büyük bir heyecanla ve içtenlikle dile getiriliyordu. Hasret, acı, dönüş bir umuttu. Bizim istemlerimiz Türkiye'de de yankısını buldu, ilgi ve coşku ile karşılandı. bunun en somut kanıtı İnsan Hakları Derneği'nde politik göçmenlerin özgürce yurda dönüşünü izlemek için bir komisyon kurulması oldu. Yurda dönmek isteyenlerin en büyük güvencesi ^{güçsüz} demokrasi güçlerinin bu işe ciddi olarak sarılmalarıdır.

Öte yandan hükümet çevreleri de bu isteğe duyarsız kalamamıştır. Bugün ülkemizde demokrasi ve insan haklarına saygı gösterildiğini defalarca açıklayan yetkililer, umuyoruz ki, bizim ülke toprağına ayak basmamıza engel çıkarmayacaklardır.

Değerli dostlar, son yıllarda dünyada ve Türkiye'de önemli değişmelere tanık oluyoruz. Dünya barış güçlerinin çabalarıyla nükleer silahların kaldırılması, ayrı ideolojilere sahip toplumların barış içinde yan yana yaşamaları için olanakların gelişmesi, yolunda, etkili adımlar atılmıştır.

Türkiye'de de barış ve demokrasi güçlerinin savaşımları gide, rek yükselmiş, emekçilerin ve aydınların başlattığı hareketlenme demokrasiden yana örgütlerin, grupların, kişilerin katılımıyla günden güne genişleyen bir tabana yayılmıştır.

Türkiye'nin tarihi, toplumsal gelişiminde demokratik yaşam biçimi henüz tam anlamıyla yerleşmemiştir. Anadolu halk kitlelerinin demokrasiye özlemi büyüktür. Toplumumuz bugün demokrasi kültüründe yoğrulma sürecini yaşamaktadır. İşte biz bu sürece katkıda bulunmak istiyoruz. bunun için Türkiye'ye dönüyoruz.

Değerli arkadaşlar,

Ben 7 yıldır yurdundan uzakta politik bir göçmen olarak yaşıyorum, bu da yetmiyormuş gibi vatandaşlık hakkımda gasp edildi.

uzun yıllar
Ben ~~Yalın~~ *Yalın*

Ben 67 yıllık ömrümün önemli bir kısmını kadınların özgünlüğü ve eşit haklılığı için ~~savaşınla geçirmiş bir insanım.~~ *aktif olarak çalıştım.* Kadınların kendi haklarını elde edebilmelirinin, bizzat kendilerinin örgütlü mücadelesi ile mümkün olduğunu düşündüğümünden 1965 ve 75 yıllarında kadınların örgütlenmesi çalışmalarına katıldım. Ne yazık ki çalıştığım her iki ernekte zamanın sıkıyönetimleri tarafından faaliyetten men edildi. Bundan şu sonuç çıkıyor: Ne zaman ki kadınlar seslerini yükseltip, toplum içinde etkin bir güç olduklarını kanıtlarlarsa o zaman gerici güçler onları susturmaya çalışıyor.

12 Eylül öncesinde ve sonrasında *da* böyle olmuştur. Önce örgütümüz sıkıyönetim tarafından fiilen kapatılmış, 12 Eylül'de de yönetici ve üyelerimiz tutuklanarak, işkenceden geçirilmiş, haklarında ağır suçlamalarla davalar açılmıştır. Ancak kadınlara karşı uygulanan bu baskılar onları susturamamıştır. 12 Eylül'den beri kadınlar çeşitli eylemlerle haklarını alma savaşını sürdürmektedir. Demokratik feminist, dinci kadınlarımız kendi düşüncelerine uygun eylemlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Burada, tutuklu ve hükümlü yakınlarını, anaların, bacıların, eşlerin, işkenceye karşı, insanca yaşamak ve insanlık onuru için cezai ve kapılarında ömürlerini tüketerek verdikleri mücadeleyi saygı ve takdirle anmak isterim.

Türkiye'de sürmek'de olan kadın mücadelesini dışardan desteklemekten, ~~seyircilikten~~ *seyirci kalmaktan* büyük üzüntü duyuyorum. Ben kadınların gücüne inanıyorum. Bu bir güç - birliği haline dönüştüğünde başarılı sonuçlar alınacağına eminim; bu nedenle, yurda döndüğümde kadın hareketinin içinde yer almak istiyorum.

Eğerli dostlar, 14 bin yurttaşımız hakkında verilen vatandaşlıktan çıkarılma kararını 12 Eylül'ün haksız ve keyfi bir kararı olarak nâteliyorum. Bir insanın doğup büyüdüğü, suyu, ekmeği, kültürü ile yoğrulduğu ülkede yaşaması en doğal ve temel insan haklarından biridir. Bu hakkımızı geri almak için çetin bir mücadele vermek gerektiğinin bilincindeyiz. Türkiye'ye gittiğimizde bizi ne gibi sürpirizlerin beklediğini şimdiden bilmek oldukça güç, ama bir hakkın elde edilmesi için bazı riskleri göğüslemek gerektiğini düşünüyoruz. Bizim bütün güvencemiz, demokrasi güçlerinin, demokrasiden yana herkesin bize ellerini uzatacağına, yalnız bırakmayacağına dair inacımız, umudumuzdur. Öte yandan uluslararası demokratik kamuoyunun Türkiye'deki anti- demokratik, insan hak ve özgürlüklerine karşı olabilecek davranışlara ilgisiz kalmadığı, kalmayacağı yolundaki gözlemlerimizdir. Tüm dünyadaki demokrat, hümanist örgüt ve kişilerin yardımlarını esirgemeyeceklerini umut ediyoruz.

Bir kez daha yineliyerek söylemeliyim ki, biz ÷lkemize döner-
ken kendimiz için hiç bir kaygı ve çekince içinde değiliz. Veri-
lemiyecek hesabımız yoktur. Ama ciddi bir tek kaygımız vardır.
O da bazılarımızın vatandaşlıktan çıkarıldığı gerekçesi ile
÷lkeye sokulmaması, ya da bir kısmımızın bürokratik işlemler
uzatılarak, fiilen ÷lkeye dönüşünün engellenmesi gibi ÷lkemize
asla yakıştıırılamayacak bir tutumla karşılaşmaktır. Biz açık-
ladığımız gibi ÷lkeye gideceğiz. Türkiye için , halkımız, ulus-
muz için kaygı duyan herkesin ve yetkili makamların ÷lkemize ya-
kışan tutumu almalarını beklemek doğrudur diye düşünüyorum.

Hepinizi saygı ile selamlıyorum; Hoşçakalın!

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

Değerli Dostlarım,

10.12.88

Ülkeye

Bu toplantıya, ~~ülkeye~~ bugün, dönmek için gerekli hazırlıkları yapan 9 politik göçmen arkadaşım^{birlikte}la, ~~Neşki~~ adıyla "ilticacı" olarak bag-vurduğumuz, uzun yıllar kaldığımız bu ülkelere bizlere kucak açan, dayanışmalarını gösteren dostlara ve kuruluşlara veda toplantısı adını koyduk. Ben, şimdi küçük bir düzeltme yapmak istiyorum.

Biz, Dostlara, ^{imiza} ~~esime~~ ^{larimize} ~~oğluma~~ ^{llarimize} ~~kızlarımıza~~ ^{mıza} ve kavga arkadaşlarımıza, ¹²⁹ ~~şimdilik~~ hoşçakalın diyoruz. Büyük Wazım'ın dediği gibi, yine görüşeceğiz, yine görüşeceğiz, beraber güneşe gülüp, beraber dövüşeceğiz. Onun için, hoşçakalın dostlarım benim, hoşçakalın.

Neden dönüyoruz? sorusuna kısaca ülkemizde yaşamak ve demokrasi mücadelesine katılmak olarak yanıt veriyoruz. Bu anlamda kararı-mızın hem insani, hem de politik boyutları var. İnsan olarak, va-tandaş olarak doğup büyüdüğümüz ülkeye dönme hakkını gerçekleştirmekten doğan bir şey yok, diye düşünüyorum. Bir ülke yönetimi ki, o ülkenin tagına, toprağına emek koymuş, işçi olarak, teknik eleman olarak, öğretmen olarak, avukat olarak çalışmış bu insanların, ülke-ye dönmek için yaptıkları başvuruları sürüncome de ~~bırakıyor~~, Bunun en temel insan haklarıyla bağdaşmayan bir tutum ~~olduğuna~~ inanıyor-ruz. Kendi yurdunuzda özgürce yaşamak isteminden daha insanca ne olabilir, diye düşünüyörüz? Yani, İnsan Hakları Evrensel Beyanna-mesinin kabulünün 40. yılında, ülkemizde özgürce yaşam hakkını sa-vunmak için geri dönüyoruz. dönmekten daha haklı ne olabilir? Bugün Üzal hükümeti, demokrasiye döndüğünü ve demokrasinin bütün kural ve kurumlarıyla işlediğini savunuyor. O zaman şu soruyu soru-yoruz: Ülkemizde demokrasi gerçekten var mı? Bizim döndüğümüz ve bize yapılacak uygulama, bunun ölçütlerinden biri ^{olmayacak mı?} ~~olacak~~. Bu anlam-da ^{bakıldığında} ~~döndüğümüz~~, demokrasinin kazanılmasına kendi içinde mütevazı bir katkı olacaktır.

Bugün dönüğe hazırlanan arkadaşlarımız, dün de 12 Eylül'den önce, ülkede demokratik hakların kazanılması, geliştirilmesi, sendikal haklar, kadınların, gençlerin, teknik elemanların hakları için mücadele ettikler.

Ben ve diğer sendikacı arkadaşlarım DİSK içinde, işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, işçilerin sendikalarda örgütlenmesi, toplumda kendi seslerini daha çok duyurmaları ve hak ettikleri insanca yaşama kavuşmaları için mücadele ettik.

12 Eylül rejimi, DİSK'i ve DİSK'li işçi ve sendikacıları yargılayıp, tutuklarken, onu enflasyon ve anarşinin nedenlerinden biri olarak ilan etti.

Şimdi gerçekler çok daha açık ve net gözüküyor. 8 yıl sonra, gerçek işçi ücretlerinin yarı yarıya düştüğü, sendikal hakların budandığı ortada. Buna karşılık, ekonomi daha mı iyiye gitti? Enflasyon ve hayat pahalılığı daha mı azaldı? Yaşanan gerçekler bu anlamda DİSK'e ve onun yönetici ve üyelerine, bizlere yöneltilen suçlamaları boşa getirmiştir. DİSK'li işçiler ve sendikacılar, halkımızın, işçi ve emekçilerin vicdanında çoktan aklanmışlardır. DİSK davasında idam talebi ile yargılanan arkadaşlarımızı halkımız parlamentoya seçmiştir.

Değerli Dostlar,

Sendikacı arkadaşlarımızın büyük bir kısmının ve benim vatandaşlıktan çıkartılmasında bir önemli nedeni DİSK'e yönelik asılsız suçlamalarsa, ikinci nedeni de "Türkiye aleyhine yurtdışında faaliyette bulunuyor" olmamızdır. bulunduğumuz iddiasıdır.

Nedir bu faaliyet? Türkiye'de demokrasinin olmadığı, insan haklarının ihlal edildiğini söylemek mi?

Bugün başbakan Özal ve tüm resmi çevreler Türkiye'nin demokrasiye döndüğünü söylüyorsa, demek ki daha önce demokrasiden başka bir şey vardı. Bu ifade bile, en azından onlar açısından bir dönem, ülkede demokratik bir rejiminin olmadığına itirafıdır.

Bence ülkemizi gerçekten küçük düşüren, tarihimizin bu karanlık döneminde sözkonusu uygulamaları yapanlardır. Bizlerse bilinen gerçekleri yüksek sesle dile getirdik. Bu uygulamalara karşı çıkanları destekledik. Bugün de ülkemizde demokrasinin kazanılmasını savunan, insan haklarının eksiksiz gerçekleşmesi için mücadele edenlerle, ülkemizin ve halkımızın onuru, onun en iyi evlatlarıyla dayanışma içinde olduk. İnsan hakları ve demokrasiyi savunmanın

gerçeklerini yerine getirmeye çalıştık. Bu nedenle ~~verilemeyecek hesaplarımız yoktur bizim. Oysa onlar tarih önünde yargılanacak ve tarih içinde hesap vermekten çekinmiyoruz. (Eğer bütün bunlardan lardın)~~

dolayı adil olmayan bir yargılama, baskı ve kötü muamele ile karşılaşırsak, ülkemiz o zaman bir kez daha dünya kamuoyunun önünde küçük düşmüş olacaktır.

Bize yöneltilen suçlamalara, vatandaşlık hakkımızın düşürülmesine gerekçe yapılan iddialara karşı burada dile getirdiğimiz görüşleri ayrıca bir tutanakla da tespit ettirmiş bulunuyoruz. Bu ~~alanımıza~~ ^{NOTER ÖNÜNDÜ} açıkladığımızda bizleri başka ifadeler vermeye zorlamak ~~bu baskın bir yapıldı~~ ^{bize}

^{malarımızın} ^{ğının} kanıtı olacaktır.

Biz inanıyoruz ki, ülkemizdeki demokrasi güçleri ve dünya demokratik kamuoyu buna sessiz kalmayacaktır.

Değerli Dostlar,

Sözlerine büyük şairimiz Nazım'ın dizeleri ile bağlamıştım, onunla bitirmek istiyorum. 1957 yılında yazdığı kıssacık bir dörtlük: Mavi liman adında. Çok yorgunum, beni bekleme kaptan, Seyir Defterini başkası yazsın, Çınarlı, kubbeli mavi bir liman, Beni o limana

çıkaramazsın.

Ama, biz o limana çıkacağız Dostlar!

Ülkemizin kaderinin ^{tarihsel olarak} belirlendiği bu yıllarda, seyir defterimizi kendimiz yazmak için, çınarlı, kubbeli, mavi limana çıkacağız.

Politik göçmenlik, muhacirlik, ~~bir kademe gibi ilerici~~ ilericiilerin, demokratların, sosyalistlerin, komünistlerin yazgısından ^{olamaz} ~~salınacağız~~.

Umuyorum ki, dönüğümüz politik göçmenlerin özgürce ülkeye dönme ^{koşullarını} ~~hazırlamaya~~ reketine bir ~~bir katkısı~~ katkıda bulunacaktır.

Onun için bir kez daha gımdilik hoşgukelin, dostlarım !

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Şimdi gerçekler çok daha açık ve net gözüküyor. 8 yıl sonra, gerçek işçi ücretlerinin yarı yarıya düştüğü, sendikal hakların budandığı ortada. Buna karşılık, ekonomi daha mı iyiye gitti? Enflasyon ve hayat pahalılığı daha mı azaldı? Yaşanan gerçekler bu anlamda DİSK'e, ve onun yönetici ve üyelerine, bizlere yöneltilen suçlamaları boga çıkarmıştır. DİSK'li işçiler ve sendikacılar, halkımızın, işçi ve emekçilerin vicdanında çoktan aklanmışlardır. DİSK davasında idam talebi ile yargılanan arkadaşlarımızı halkımız parlamentoya seçmiştir.

Değerli Dostlar,

Sindikacı arkadaşlarımızın büyük bir kısmının ve benim vatandaşlıktan çıkartılmasında bir önemli nedeni DİSK'e yönelik asılsız suçlamalarsa, ikinci nedeni de "Türkiye aleyhine yurtdışında faaliyette bulunuyor" olmamızdır. bulunduğumuz iddiasıdır.

Medir bu faaliyet? Türkiye'de demokrasinin olmadığı mı, insan haklarının ihlal edildiğini söylemek mi?

Bugün başbakan Özal ve tüm resmi çevreler Türkiye'nin demokrasiye döndüğünü söylüyorsa, demek ki daha önce demokrasiden başka bir şey vardı. Bu ifade bile, en azından onlar açısından bir dönem, ülkede demokratik bir rejiminin olmadığına itirafıdır.

Bence ülkemizi gerçekten küçük düşüren, tarihimizin bu karanlık döneminde sözkonusu uygulamaları yapanlardır. Bizlerse bilinen gerçekleri yüksek sesle dile getirdik. Bu uygulamalara karşı çıkanları destekledik. Bugün de ülkemizde demokrasinin kazanılmasını savunan, insan haklarının eksiksiz gerçekleşmesi için mücadele edenlerle, ülkemizin ve halkımızın onuru, onun en iyi evlatlarıyla dayanışma içinde olduk. İnsan hakları ve demokrasiyi savunmanın

gereklerini yerine getirmeye çalıştık. Bu nedenle ~~verilemeyecek hesaplarımız yoktur bizim. Oysa onlar tarih önünde yargılanacak ve tarih içinde hesap vermekten çekinmiyoruz.~~ (Eğer bütün bunlardan lardır)

dolayı adil olmayan bir yargılama, baskı ve kötü muamele ile karşılaşırsak, ülkemiz o zaman bir kez daha dünya kamuoyunun önünde küçük düşürülmüş olacaktır.

Bize yöneltilen suçlamalara, vatandaşlık hakkımızın düşürülmesine

gerekçe yapılan iddialara karşı burada dile getirdiğimiz görüşleri ayrıca bir tutanakla da tespit ettirmiş bulunuyoruz. Bu ~~alorımız~~ ^{NOTER ÖNÜNDÜ} açıklanmasında bizleri başka if'adeler vermeye zorlamak ^{bize} baskın bir yapıldı.

^{malarımızın} kanıtı olacaktır.

Biz inanıyoruz ki, ülkemizdeki demokrasi güçleri ve dünya demokrat kamuoyu buna sessiz kalmayacaktır.

Değerli Dostlar,

Sözlerime büyük şairimiz Nazım'ın dizeleri ile bağlamıştım, onunla bitirmek istiyorum. 1957 yılında yazdığı kasacık bir dörtlük: Mavi Liman adında. Çok yorgunum, beni bekleme kaptan, Seyir Defterini başkası yazsın, Çınarlı, kubbeli mavi bir liman, Beni o limana

çıkaramazsın.

Ama, biz o limana çıkacağız Dostlar!

Ülkemizin kaderinin ^{tarihsel olarak} belirlendiği bu yıllarda, seyir defterimizi kendimiz yazmak için, çınarlı, kubbeli, mavi limana çıkacağız.

Politik göçmenlik, muhacirlik, ~~bir kademe gibi~~ ilericiilerin, demokratların, sosyalistlerin, komünistlerin yazgısından ^{olamaz} ~~salvacağız~~

Umuyoruz ki, dönüğümüz politik göçmenlerin özgürce ülkeye dönme ^{koşullarını} ~~hazırlamaya~~ reketine bir hız katacaktır katkıda bulunacaktır.

Onun için bir kez daha gımdilik hoşgukalın, dostlarım !

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Değerli arkadaşlar
değerli konuklar:

Bundan 60 yıl önceydi,yüce 17 Ekim devriminin yankıları henüz dünyayı sardığı ve emperyalizmi kökünden sarstığı bir sırada,30 Aralık 1922'de SSCB kuruldu.SSCB'nin kuruluşu dünya da yeni bir tarihin,yeni bir dönemin başlangıcı oluyordu.Artık Emperyalizmin amansız sömürü düzeni karşısında,işçi sınıfının kendi devleti vardı.Bu aynı zaman da dünyadaki diğer uluslardan işçilerin ve sömürge ülkelerdeki halkların güvencesiydi.

SSCB'nin 60 yıllık sürecini incelemek için,1919-1922'lerin dünyasına bakmak yeterlidir.sanırım.0 tarihlerde dünya topraklarının 135.8 mil.km²'sinin %72'si sömürge ve yarı sömürge durumundaydı.Dünya nüfusunun ise,1 milyar 777 milyonunun %69'u sömürge ve yarı sömürge ülkelerde yaşıyordu Ama bugün aynı tabloya baktığımızda müthiş bir gelişmeyle karşı karşıya kalıyoruz o da şu:Geçen 60 yıllık zaman içerisinde 14'ülkenin kapitalizmden sosyalizme geçerek sosyalist sistemin oluşması ve emperyalizmin sömürü zincirinin parçalanarak Kongo,Angola Mozambik gibi daha birçok ulusun bağımsızlığına kavuşması,artık dünya üzerindeki sömürge grafiğinin %0,3 gibi bir düzeye düşmesini getirmiştir.

Bugün artık Sosyalist sistem ve Sovyetler birliğinin katkısı olmadan emperyalizme karşı savaşım vermek olanaklı değildir.Her ülke kendi tarihinde az veya çok,Sovyetler Birliğinin katkılarını görmüştür.Bunun en güzel örneğinde hiç şüphesiz bizler verebiliriz.

En güzel örneği biz verebiliriz diyoruz.Çünkü Türkiye'de ulusal kurtuluş savaşımımıza yardım elini uzatan ve bizi ilk devlet olarak tanıyan Sovyetler olmuştur.Bunu Türkiye halkları,Türk ve Kürt işçi ve emekçileri hiç bir zaman unutmuyorlar.

Halkımız ozamanlar,ülkesinin emperyalist devletler tarafından sömürge haline getirilmesini kabul edemiyordu.Çünkü Rusya'daki 17 Ekim sosyalist devrimi,ulusal kurtuluş savaşımımızı büyük ölçüde etkiledi.Oktobr devriminin ateşiyle ve Sovyetler Birliğinin önemli katkısıyla sonuçta saldırganları topraklarımızdan sürebildik.

Dünya'da bugün Sovyetler Birliği'nin yeri tartışılmazdır. O artık emperyalizmin karşısında,işçi ve emekçilerden,ezi-
len uluslardan yana,silahsızlanmadan,ve barıştan yana en
büyük denge unsurudur. Ekonomik ve poli-
tik olarak bütün alanlarda sosyalizmin hızlı adımlarla
ilerlemesi,kapitalist ülkelerdeki diğer işçi sınıfı hare-
ketlerinin ve ulusal kurtuluş savaşlarının başarıya ulaş-
ması,bir kere daha vurgulamak isteriz ki,Sovyetler Birli-
ği ve onun katkıları olmadan düşünülemez...

Bugün bütün dünya proleteryası ezilen halklar ve tüm
çalışan emekçiler,barış severler için,barışında tek gü-
vencesi,hiç kuşkusuz,başta sosyalist sistem olmak üzere,
Sovyetler Birliğidir.SSCB'de bu yüce görevi başarıyla ye-
rine getirmektedir.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARASI
TÜSTAV

Sosyalist düzenin, Sovyetler Birliğinin kapitalizmden çok daha üstün olduğunu bugün en azılı emperyalist çevreler bile şuveya bu şekilde kabul etmek zorunda kalıyorlar. Pentagon generallerinin, NATO egemen çevrelerinin söylediklerini dikkatlice dinledik mi, bu gerçek ortaya çıkar. Bunlar ne diyorlar? Yıllardır evirip çevirip öne sürdükleri bir tez var. Sözde, Sovyetler Birliği gittikçe daha fazla silahlanarak emperyalist ülkeleri tehdit ediyor muş. Aynı zamanda da sosyalist düzenin işleyemeyeceğini, kapitalist ekonominin çok daha başarılı olduğunu iddia ediyorlar.

Gerçekten de Sovyetler Birliği askeri alanda üstünlük değil ama eşitlik sağladı. Bugün emperyalist sistem ile sosyalist sistem arasında askeri alanda bir denge kuruldu. Emperyalizmin dünya yüzündeki askeri üstünlüğü sona erdi. Bu gerçeği, şu veya bu şekilde emperyalistler de kabul etmek zorunda kalıyor.

Pekala, günümüzde ekonomik güç olmadan askersel güç olabilir mi? Bilimsel teknik devrim çağında yaşıyoruz. Bu çağda ekonomik alanda, teknolojik alanda geri olup askersel alanda ~~x~~ ileri olmak mümkün değildir. Sovyetler Birliği eğer ekonomik alanda, teknolojik alanda dev adımlarla ilerlemiş olmasaydı askeri alanda emperyalizmin karşısında eşitlik kazanamazdı. Sosyalist düzenin kapitalist düzenden çok daha üstün olduğu bugün, büyük Oktobr devriminden 65 yıl ve Sovyetler Birliğinin kuruluşundan 60 yıl sonra daha kolay görülebiliyor. 60 yıl gibi, tarihsel açıdan kısa bir ~~süredir~~ sürede, üstelik Hitler faşizminin saldırısıyla başlayan insanlık tarihinin gördüğü en kanlı savaşlarda, en büyük yıkımlarda verilen büyük ~~kay~~ kayıplara rağmen bugün Sovyetler Birliği bir çok alanda en ileri emperyalist ülke olan Amerika Birleşik Devletlerini geride bıraktı. Günümüzde Sovyetler Birliği çelik, kömür, petrol, çimento, traktör, lokomotif, yapay gübre üretiminde dünyada birinci geliyor. Ve gelişmesini

hızla sürdürüyor. Böylece, önümüzdeki yıllarda yeni yeni ürün dallarında da ABB'yi geçeceğini söyleyebiliriz.

Sovyetler Birliğinin kurucusu yüce Lenin Oktobr Devriminden 1,5 yıl sonra şöyle diyordu: "Emek verimliliği son kertede en önemlisi, yeni toplumsal düzenin zaferi için sonuç belirleyici olundur... Kapitalizm, sosyalizmin yeni ve çok daha yüksek bir emek verimliliği yaratmasıyla yenilecektir." İşte altmış yıldır şanlı SBKP'nin öncülüğünde Sovyet halkları Lenin gösterdiği bu hedefe doğru emin adımlarla ilerliyorlar. Devrimden önce endüstrideki emek verimliliği ABD endüstrisindeki emek verimliliğinin onda biri kadarken 1980 yılında bu oran % 55'e yükselmisti.

Fakat ~~xxx~~ sosyalist düzenin emekçi insanlara sağladığı yüksek yaşam düzeyi açısından kapitalist düzene olan üstünlüğü daha bugünden tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Bugün en güçlü ekonomiye sahip emperyalist ülke ABD'de işsizlerin sayısı 12 milyona ulaşılıyor. Resmi açıklamalara göre kirasını veremediği için sokağa atılan Amerikan vatandaşlarının sayısı 2 milyon. Önümüzdeki yılda ise evsiz barksızların sayısının 3 milyona varması bekleniyor. Nüfusun beşte biri açlık çekiyor. Dünyanın en güçlü kapitalist ülkesi Amerikada geçen kış olduğu gibi bu kış da binlerce insanın sağuktan donarak veya açlıktan ölmesi bekleniyor. Ve bu koşullarda Reagan hükümeti bu insanlara yapılan sosyal yardımları daha da kısmak için yeni yasalar hazırlıyor. İşte emperyalizmin kalesinde milyonlarca emekçinin durumu budur. Diğer emperyalist ülkelerdeki on milyonlarca işsizden, Türkiye gibi geri kapitalist ülkelerdeki büsbütün ağır yaşam koşullarından söz etmeye bile gerek yok.

Bir yanda Sovyetler Birliğinde emekçilerin her geçen yıl planlı bir şekilde yükselen yaşam düzeyi, öte yanda en güçlü emperyalist ülkede gittikçe yaygınlaşan sefalet. Bu tablo görmek isteyen herkese sosyalist düzenin üstünlüğünü kanıtlıyor. Özgürlüğüne kavuşan, sömürüye son veren işçi sınıfının, emekçi halkların yaratıcı gücünü gösteriyor. Bütün dünyada yüz milyonlarca işçi ve emekçi için kurtuluş yolunu aydınlatıyor.

Sovyetler Birliği 60 yıl içinde emperyalizmin saldırılarına püskürterek dünyanın en güçlü ülkelerinde biri haline gelebildiyse, bu başarının kaynağı nedir? Bu başarının iki kaynağı vardır. Birincisi sömürüden, baskıdan kurtulan yüz milyonlarca emekçinin yarattığı güç. İkincisi, özgürce birleşen ulusların dayanışması. Sovyetler Birliğinin bir özelliği de özgürce birleşen ulusların devleti olmasıdır.

Devrimden önce Lenin'in, "Halklar hapishanesi" diye adlandırdığı çarlık Rusya'sında 100'den fazla ulus ve ulusal azınlıklar yaşıyordu. Kafkaslar, Orta Asya ve benzeri başka bölgelerde halkı, yalnızca sömürücülerin değil, bir de Rus toprak sahiplerinin ve kapitalistlerinin baskısı altında eziliyordu. Çarlık idaresi ise, çeşitli uluslar arasındaki çatışmaları çözümlmek şöyle dursun, aksine kışkırtıyordu. Çünkü değişik uluslardan emekçiler arasındaki düşmanlık ve güvensizlikler, emekçilerin mücadele gücünü zayıflatan bir etken olarak sömürücüler tarafından her zaman kullanılmıştır. Biz bunu kendi deneyimlerimizle de biliyoruz. İşte F. Almanya'da yabancı düşmanlığı, Türkiye'de Kürt-Türk emekçileri arasında yaratılma istenen düşmanlık

Lenin ve Bolşevik partisi ulusal soruna daha başta büyük önem verdiler. Hedefi açık seçik belirlediler: Sömürsüz, baskısız yeni bir toplum düzeni için mücadelede ulusal kökeni ne olursa olsun bütün emekçilerin birleşmesi. Bolşevik'ler ulusal sorunu her zaman devrim sorununa, sosyalizmin çıkarlarına bağımlı olarak ele aldılar. Bu nedenle de değişik uluslardan emekçilerin, sosyalizm için her türlü baskıya karşı mücadelede birliğini ulusal sorunun en önemli yanı olarak gördüler.

Bolşevikler her ulustan emekçilerin kardeşçe birliğini hedeflerken bu birliğin, ^{ancak} gönüllülük temelinde kurulabileceğini biliyorlardı. Bu nedenle bir yandan emekçilerin birliğini savunurken, öte yandan her türlü ulusal baskıya kesinlikle karşı çıktılar. Uluslar ve halklar, ayrılıp kendi devletlerini kurmayı da içeren kendi kaderini tayin hakkını ödünsüz savundular. Böylece daha devrimden önce Bolşevik partisi, değişik uluslardan güvenilir ve deneyimli kadrolara sahip bir parti haline geldi.

1917'de devrimden hemen sonra kabul edilen ilk yasalardan biri,"Rusya Halklarının hakları"yasası idi.Bu yasayla bütün halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilan edildi. Bütün ulusal ayrıcalıklar ve kısıtlamalar kaldırıldı ve halkların özgürlük ve karşılıklı güven temelinde birliği için temel atılmış oldu.

Devrimden iki ay sonra,1918 yılının ocak ayında Lenin şöyle diyordu:"Romanın zalim"böl ve yönet"yasasının aksi - ne biz egemenliğimizi bütün emekçileri yaşamsal çıkarlarının,sınıf bilincinin kopmaz zincirleri ile birleştirerek kuruyoruz." Bu sözler hayata geçirildi.Finlandiya ve Polonya ayrılışı,bağımsız devletler oluşturdular.Rusya'da özgür uluslar gönüllü birliği olarak Federal Cumhuriyet biçiminde ilk Sovyet Devleti kuruldu.Ardından Ukrayna'da, Beyaz Rusya'da,Ermenistanda,Gürcistan'da ve Azarbaycan'da bağımsız cumhuriyetler kuruldu.Daha başka halklar^{ın} özerk devletleri oluştu.Böylece devrimin hemen ardından Rus Çarlığının toprakları üzerinde çok sayıda cumhuriyetler oluşmuş oldu.Ancak bu barışçı dönem çok kısa sürdü.Karşı devrimci güçler emperyalist devletlerin doğrudan yardımıyla karşı bir iç savaş başlattılar.Ardından 14 kapitalist devlet Sovyetlere saldırdı.Yeni kurulmuş olan Sovyet Cumhuriyetleri için çok çetin bir sınav başladı.Bu kanlı savaşlar içinde değişik Sovyet cumhuriyetlerin enternasyonalist birliği adım adım yaratıldı.İlkin Askeri alanda,ekonomik alanda işbirliği gelişti.Rus işçi sınıfı,Bolşevikler bu savaşlarda büyük özveriler pahasına enternasyonalizme olan sarsılmaz bağlılıklarını kanıtladılar.Diğer uluslardan emekçilerin güvenini kazandılar.

EK - Çeşitli ulusların ve halkların birliği, devrimden beş yıl sonra, 30 Aralık 1922'de Sovyet Şosyalist Cumhuriyetler Birliğinin kurulmasıyla yeni bir düzeye ulaştı. Böylece işçi sınıfının öncülüğünde özgür ulusların kurduğu çok uluslu merkezi bir devlet oluştu. Sovyetler Birliği Anayasasında her Sovyet Cumhuriyetinin bu birlikten ayrılma ~~hakkı~~ hakkının saklı olduğu özellikle belirtildi. Bu hak 1977'de kabul edilen yeni Sovyet Anayasasında da yazılıdır. Sovyetler Birliğinin 60 yıllık tarihi, sömürücü sınıfların yüz yıllar boyunca birbirine düşman ettiği, kanlı savaşlarda birbirine kırdırdığı halkların ve ulusların toplumun idaresini kendi ellerine aldıklarında nasıl dost olduklarını gösteriyor.

Ulusal farklılıkların hiç de kardeşçe beraber yaşamaya engel olmadığı, ulusal düşmanlıkların aşılabileceğini kanıtlıyor. Uğrunda mücadele ettiğimiz ve mutlaka kurulacak olan bütün ulusların kardeşçe birliğine dayalı bir dünyayı müjdeliyor.

Sovyetler Birliğinde ulusal sorunun her ulustan işçilerin birliği ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına saygı temelinde çözülmesi çok uluslu bir ülke olan Türkiye açısından özel bir önem taşır. Bizler bu örnekten cesaret alarak, ülkemizde Kürt ulusuna ve bütün ulusal azınlıklara yapılan baskıya şiddetle karşı çıkıyoruz. Cuntanın Türkiye-Kürdistanında yaptığı zulme karşı koyuyoruz. Kürt ulusunun ayrılıp ~~ka~~ ayrı devlet kurmayı da içeren kendi kaderini tayin hakkına saygı istiyoruz. Kürt, Türk, bütün işçilerin ve emekçilerin birliği için mücadele ediyoruz. Biliyoruz, bu yol çetin bir yoldur. Fakat bizi özgürlüğe ve demokrasiye götürecek tek yoldur. Sovyetler Birliğinin 60 yıllık tarihi boyunca sağladığı göz kamaştırıcı başarılar bize bu çetin mücadelede şevk veriyor.

Kuşkusuz Lenin'in partisi, SBKP yalnızca iç politikada değil, dış politikada da enternasyonalizmin en ateşli savunucusudur. Geçtiğimiz 60 yıl boyunca emperyalizmin saldırısıyla karşı karşıya kalmış tüm ulusların yanında Sovyetler Birliğinin yer aldığını görüyoruz. Önce Japon, ardından Fransız ve son olarak da Amerikan emperyalizmine karşı otuz yılı aşkın bir savaş veren kahraman Vietnam halkı, Sovyetler Birliğinin enternasyonalist dayanışması olmasa zafere ulaşabilir miydi? Sosyalist Küba bugün saldırgan Amerikan emperyalizminin burnunun dibinde bütün Latin Amerika halkları için bir ümit ışığı olabildiyse, Nikaragua'da halk devrimi adım adım ilerletebiliyorsa, bu her şeyden önce Sovyetler Birliğinin emperyalizmin saldırganlığını gemlemesiyle bağlıdır. Yine Sovyetler Birliğinin enternasyonalist dayanışması ile bugün Afganistan'da işçiler ve fakir köylüler karşı devrimi durdurabildiler. Polonya'da emperyalizmin ümitleri suya düştü. Dünyanın hangi köşesine bakarsak bakalım, Sovyetler Birliğinin emperyalizmin ve gericiliğin karşısına dikildiğini görüyoruz.

Onun içindir ki, her yerde ve her zaman gericici güçler Sovyetler Birliğine saldırır, onu bir düşman olarak görür ve sovyet düşmanlığını propaganda eder. Bu durum Türkiye'de de böyle.

Bugün Türkiye'de iktidarı silah zoruyla ele geçirmiş olan cunta ulusal çıkarları değil, NATO'nun, emperyalizmin çıkarlarını savunuyor. Bu nedenle de anti-sovyetizmi körüklüyor, halkımıza, gençliğimize Sovyetler Birliğine karşı düşmanlık aşılamak istiyor. Bunu özellikle silahlı kuvvetler içinde görüyoruz. Federal Almanya'dan bedelli askerlik için Burdur'a gidenlere özel olarak getirtilen MİT temsilcileri olmadık masallar anlatıyorlar. Sovyetler Birliğinin Türkiye'yı bölmek, parçalamak istediğini, terörizmi bu amaçla onun yönlendirdiğini ve desteklediğini iddia ediyorlar.

Arkadaşlar, bunlar kuyruklu yalanlardır. Bu iddiaların çürüklüğünü onları öne sürenler de biliyor. Onun içindir ki bunları hiç bir yerde açıkça söylemeyip ancak sıkıyönetim altında, en ufak bir eleştirinin aylarca süren zindan ve işkence ile cevaplandırıldığı bir ortamda söyleyebiliyorlar. Bunun içindir ki Sovyetler Birliğinin düşmanları demokrasiden hoşlanmazlar. Bunun içindir ki Sovyetler Birliğine karşı düşmanlık her zaman demokrasi düşmanlığı ile el ele yürür.

Bu iddiaları ortaya atanlar, tarihe mal olmuş gerçekleri tepetaklak edebileceklerini sanıyorlar. Yanılıyorlar. İşçi sınıfımız, emekçi halkımız, namuslu aydınlarımız ulusal kurtuluş savaşımızın zafere ulaşmasında Lenin'in yönetimindeki Sovyet Devletinin katkısını unutmuyor. Daha 1921'de, Ankara'da Büyük Millet Meclisinin birinci toplantısında dış politika alanında yaptığı ilk girişim o zamanki Sovyet Rusya'ya bir mektup yollayarak emperyalizme karşı mücadelede yardım istemek olmuştu. Sovyetler bu başvuruyu derhal cevaplandırdılar. Ankara hükümetini * resmen tanıyan ilk devlet genç Sovyet Rusya oldu. Tarihin ilk işçi köylü devleti emperyalizme karşı mücadeleye giren Türkiye halklarını yalnızca idiplomatik ve politik olarak desteklemedi, milyonlarca altın değerinde silah, cephane, giyecek yolladı. Türkiye'yi par-

~~xxx~~ çalamaya gelince, memleketimizi aralarında bölüşmek isteyenlerin İngiliz, Amerikan, Fransız, İtalyan emperyalistleri olduğunu yine tarih yazıyor. Sovyetler ise bu sinsice planları açıkladılar ve Türkiye halkını uyardılar. Halklarımız silah elde mücadeleye girişince de kurtuluş savaşını var güçleriyle desteklediler. Türkiye ve Sovyet Halkları arasındaki dostluk ulusal kurtuluş savaşımızın ateşlerinde, cephe boylarında sınında. Biz bu gerçekleri unutmadık ve unutmayacağız.

Fakat yalnız halklarımız emperyalist saldırganları topraklarımızdan atmak için savaşırken değil, Cumhuriyet kurulduktan sonra da Sovyetler Birliği emperyalizmin ekonomik baskılarına karşı ulusal sanayinin kurulması çabalarını destekledi. Bugün memleketimizde onlarca büyük fabrika, İsdemir, Seydişehir, Aliaga gibi en büyük ağır sanayi işletmeleri Türkiye ve Sovyet halkları arasındaki dostluğun ~~anıtı~~ anıtları olarak yükseliyor. Bizler bu dostluğu savunduk, savunacağız. Türkiye'den ne kadar gerici bir rejim egemen olursa olsun, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler yönünde atılacak her adımı destekliyoruz, destekliyeceğiz. Çünkü şunu iyi biliyoruz: Sovyetler Birliği ile, sosyalist ülkelerle iyi ilişkiler yönünde atılacak her adım kaçınılmaz olarak emperyalizmin ve gericiliğin konumlarını zayıflatır. Barış ve demokrasiden yana güçlerin konumlarını güçlendirir. (Bu nedenle biz bu hafta başında dışişleri bakanı Türkmen'in Sovyetlere gidişini selamlıyoruz. Sovyetlerle yeni anlaşmaların yapılmasını, ekonomik, kültürel, politik alanlardaki işbirliklerin sıklaştırılmasını istiyoruz.)

diğerlerinin
itiraz ettikleri
bölüm

Deneyimlerimiz, hayat, şunu gösteriyor. Herhangi bir şehrimizde bir Sovyet filminin oynatılması, Sovyetlerden bir folklor ekibinin gösterisi bile bizlere geniş yığınlar yaşayan sosyalizmi tanıtmak, gerici çevrelerin yaydıkları anti-komünist masalları çürütmek için yeni olanaklar sağlamaktadır. Yeter ki bu olanakları değerlendirmeyebilelim. Sovyetlerin yardımlarıyla yapılan fabrikaların açılış törenlerini, Sovyet sanatçılarının, sporcularının her ziyaretini

halklarımız arasındaki dostluğu, barış özlemini dile getiren bir gösteri, bir yığinsal eylem haline dönüştürebilelim.

Amerikan emperyalizmi, NATO egemen çevreleri silahlanmayı körüklüyor. Ürettikleri yeni tür silahlarla bütün insanlığı kül edecek bir atom savaşı tehlikesini daha da arttırıyor. Türkiye, böyle bir savaşta ilk yok olacak ülkelerden biridir, çünkü egemenliği elinde tutan tekelci sermaye ülkeyi Amerikan emperyalizminin bir ileri karakolu haline getirdi. Binlerce atom ve hidrojen bombası ve bunları Sovyetlerin bir çok büyük sanayi bölgesine atmakla görevli Amerikan uçakları topraklarımızda üslendi. Şimdi cunta yönetimi, ülkede kurduğu diktatörlükten yararlanarak Amerikan çevik kuvvetlerini Türkiye'yeyeleştirmek, en modern ağır bombardıman uçaklarının Türkiye-Kürdistanındaki hava alanlarını kullanabilmeleri için el altından hazırlık yapıyor. Kenan Evren, Bülent Ulusu ve son olarak da dışişleri bakanı Türkmen'in sosyalist ülkeleri ziyaretlerinde verdikleri beyanatların tam aksine Türkiye'yi tüm komşularımız için daha da tehlikeli bir barut fıçısı haline getiriyorlar. Üstelik öyle bir barut fıçısı ki, fitili Amerikan emperyalizminin elinde. Bu şu demektir: Memleketimiz bugünkü cuntanın bile haberi olmadan Washington'dan verilecek bir emirle bir atom savaşının alevleri arasına atılabilir, on milyonlarca insanımız bir anda kül olabilir. Bu tehlike karşımızda duruyor ve gün geçtikçe büyüyüp yaklaşıyor.

Bu durumda yurdunu seven, çoluk çocuğunu düşünen hiç bir insan sessiz kalmaz. Sessiz kalmamalı. İd rojen bombaları, atom roketleri havada uçmaya başladığında, bu solcudur, bu sağcıdır, bu komünisttir, bu Türktür, bu Kürttür, bu Ap'lidir, bu CHP'lidir diye bir ayırım yapmayacak. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi en büyük şehirlerimiz, buralarda yaşayan milyonlarca insan bir anda yok olacak. Yalnız insanlar ~~yok~~ ölmeyecek, insanlarla beraber binlerce yıllık tarih boyunca yaratılmış eşsiz kültür

ve sanat hazineleri de yok olup gidecek. Memleket bir taş, kül ve kemik yığınınına dönecek. Ve bütün bunlar ulusal çıkarları savunmak için değil, Amerikan emperyalizminin çıkarları uğruna, belki de kardeş Arap halklarının Begin gibi bir caniye karşı mücadelesini kırmak için göze alınıyor. Tetik Reagan'ın, Patagondaki generallerin elinde. Onların hesaplarına uygun geldiğinde tıpkı Beyrutta binlerce insanı kurşuna dizdirdikleri gibi Türkiye'yi de göz kırpmadan yerle bir edecekleri bellidir.

Peki bu korkunç, korkunç olduğu kadar da gerçek tehlike karşısında kolumuzu kavuşturup beklemekten başka yapacak bir şey yok mu? Var. Sovyetler Birliği işte bu durumu dikkate alarak "bugün uluslararası alanda barış korumaktan daha önemli bir görev yoktur" dedi. Sovyetler Birliği tek taraflı olarak, hiç bir zaman ve hiç bir ülkeye karşı ilk olarak atom silahı kullanmayacağını ilan etti. Yani, kendisi atom silahlarıyla bir saldırıya uğramadıkça atom silahı kullanmayacağı yolunda garanti verdi. Başta Amerika olmak üzere diğer atom silahına sahip ülkelerin de aynı garantiye vermelerini istedi. Geçtiğimiz ayda yapılan toplantıda Birleşmiş Milletler genel kurulu Sovyetlerin bu önerisini destekledi. Fakat ABD böyle bir garanti vermeye yanaşmıyor. Yani diğer NATO ülkeleri ile birlikte, biz, bize atom silahı ile saldıran olmasa da atom silahı kullanırız, diyor. Sovyetler Birliği ~~ya~~ yine tek taraflı olarak, başka bir garanti daha verdi: Atom silahı olmayan ve topraklarında atom silahı bulundurmayan ülkelere karşı hiç bir zaman atom silahı kullanmayacağını açıkladı. Bu, ülkemize yönelik tehlikeyi azaltmak için büyük bir fırsattır. Kenan Evren cuntası ve Türkiye'deki tekелci ~~sermaye~~ sermaye ulusal çıkarlarımıza uygun olan bu öneri karşısında da kulaklarını tıkıyor. Duymamazlıktan geliyor. Sovyetler Birliği bir öneri daha yaptı. Akdeniz'i bir barış gölü haline getirelim dedi. Medeniyetin beşegî olan bu deniz bugün dünyanın en çok silah yığılmış denizidir. Sadece tek bir atom ~~deniz~~ denizaltısının taşıdığı silahların tahrip gücü 50 milyon insanın öldüğü II. Dünya

Savaşında atılan bütün bombaların toplam tahrip gücünden daha fazladır. Sovyetler Birliği dedi ki, ilk adım olarak Akdenizdeki tüm atom bombalarını geri çekelim, Akdenizi hiç olmazsa atom silahlarından arındıralım. Emperyalist ülkeler bu öneriyi de kabul etmediler.

Kuşkusuz arkadaşlar, insanlığın geleceği ile kumar oynayanlar kendiliklerinden Sovyetler Birliğinin barışçı önerilerini kabul etmezler. Etmeyecekler. Kabul etmek bir yana, bugün onlar sırf bu önerileri benimseyip halklarımıza duyurdukları için Barış Derneği yöneticileri hakkında 35 yıl hapis cezası istiyorlar. Arkadaşlar, Türkiye'de kasten ~~xxxx~~ adam öldürmenin cezası en fazla 30 yıl hapistir. Barış savunananlar için ise 35 yıl istiyorlar. Bu ne demek? Bu şu demek: Memleketin kaderini silah zoruyla ellerinde tutanlar barışa değil, savaş kışkırtıcılarına hizmet ediyorlar. ~~Yapacak bir şey~~ ~~xxxxxxkxxx~~? Peki biz ne yapacağız? İktidar onların elinde, o halde yapacak bir şey yok mu diyeceğiz? Hayır, kesinlikle hayır. Çünkü bu durum aslında onların en zayıf noktasıdır. Barıştan yana en küçük bir adım atmak istemiyorlar. Halkın büyük çoğunluğunu yok edecek bir atom savaşını önlemek, böyle bir savaş tehlikesini uzaklaştırmak için yapılan önerileri geniş halk yığınlarına duyurmak isteyenleri zindana atıyorlar. Halkın ezici çoğunluğunun en yaşamsal çıkarlarına ters gidiyorlar. Tekrar ediyoruz, bu anların en zayıf noktasıdır. Boşuna değil, barış sevenlere yönelen gözü dönmüş saldırı. Çünkü onlar bu en hassas noktaya parmak bastılar. Sovyetler Birliğinin barışçı önerilerini halkımıza duyurmak için çalıştılar.

Arkadaşlar, biz Sovyetler Birliğini seviyoruz, savunuyoruz. Çünkü orası özgür emeğin, ilerleyen insanlığın, kardeşçe birleşen ulusların vatanıdır. İnsanlığın en büyük, en güzel, en haklı özlemlerinin, rüyalarının gerçekleştirilmesi ^{yalıncı} ~~yolu~~ da atabildiği en sağlam adımdır. Fakat bugün sorun artık bunu da aştı. Sorun Sovyetler Birliğini benimseyip be-

nimsememenin ötesindedir.

Biz yalnızca Sovyetler Birliğini benimseyenlere değil, yaşamayı benimseyenlere, kendisinin, çocuklarının, insanların varlığına değer verenlere sesleniyoruz. Seslenmeliyiz. Müslümanlar, hristiyanlar, dinsizler, işçiler, burjuvalar, aydınlar, politikacılar, kendi halinde insanlar. Gençler, yaşlılar, herkes! Tehlike büyük, tehlike gün geçtikçe yaklaşıyor. ~~İnsanlığın~~ İnsanlığın varlığını kumar masasında bir koz gibi öne sürmek isteyenleri durduralım. Barış, korumak için, atom savaşı tehlikesini azaltmak için Sovyetler Birliğinin önerilerine kulak verelim. Ağızdan ağıza, evden eve, sokak sokak yayalım. Milyonların davası olan barış davası uğruna gerçekten milyonları harekete geçirelim.

Leonid Berjnev Sovyetler Birliğinin Komünist Partisinin 26. Kongresinde "bugün barışı korumaktan daha önemli bir görev yok" demişti. ~~Azdan çok~~ ~~çok az~~. O günden bu güne iki yıl olmadı. O büyük devrimci artık aramızda değil, fakat bütün dünyada milyonlarca insan barış için harekete geçti. İşçiler, gençler, din adamları, generaller, bilim adamları, sanatçılar el ele verdiler. Çin Halk Cumhuriyeti yöneticileri bile Sovyetlerin barışçı önerilerini desteklediklerini söylediler. Ayrıldığımız noktalar çoktur. Fakat birleştığımız öyle bir amaç var ki, bütün ayrılıkları ikinci plana itiyor, itmelidir. Hepimiz ölümü değil, hayatı savunuyoruz. ~~İnsanlığın~~ İnsanlığın varlığın tehlikeye atanlara karşıyız.

Barış hareketinin dünya çapında ve iki yıldan az bir sürede elde ettiği kazanımlar bize hız veriyor. Daha da geniş çevreleri harekete geçirmek için daha enerjik ve daha akıllıca çalışacağız. Sovyetler Birliğinin barış önerilerini milyonlara duyuracağız. Savaş kışkırtıcıları, ~~demokrasi~~ demokrasi düşmanları ne yaparlarsa yapsınlar bizi susturamayacaklar. Amerikan çevik kuvvetlerini, Amerikan roketlerini durduracağız! Yaşasın Türkiye ve Sovyet Halklarının

dostluğu, yaşasın barış.

Yurdumuzda toprak sorununun tarihi gelişimini anlamak için, Osmanlı Devletinin toprak sistemini biraz gözden geçirmekte yarar vardır. Bütün orta çağ ekonomilerinde olduğu gibi, Osmanlı Devletinde ekonomisi tarıma dayanıyordu. Bu böyle olunca kuşkusuz, tarım üzerine konan ağır vergiler de, Devlet gelirinin en esaslı kısmını teşkil ediyordu. Asya, Avrupa ve Afrika gibi üç kıtaya yayılmış bulunan ve fetih esasına göre kurulmuş bulunan Devlet, tamamen askeri bir nitelik göstermekteydi. Devletin yayıldığı geniş topraklar ve üzerlerindeki insanlar, devamlı şekilde yapılan fetihlerin ve savaşların gereğini yerine getirecek şekilde örgütlenmişlerdi. Böylece Osmanlı Devletinin ikinci büyük gelirini, savaşlar sonucunda elde edilen ganimetler teşkil ediyordu. Dış ülkelerin talanları ile ve onların ödedikleri haraçlar ile elde edilen gelirler, Devlet hazinesini şişiriyordu.

Bu duruma göre Osmanlı Devletinin tarımsal ve askeri ikili niteliği onun gelirlerinin içinde içerde köylü zümrelerine sömürmeye, dışarıda da mazlum Devletleri talan etmeye tayin etmektedir. Bu ikili soygun şekli, onun örgütlenme şekillerini de etkilemektedir. Bundan dolayı devletin toprak rejimi de onun askeri esaslarına uygun olarak düzenlenmişti. Bu iki kesim birbirleriyle iç içe girmiş, ve birbirlerini tamamlamışlardır.

Devletin toprak rejimi, askeri bünyesine uygun olarak, dirlik denilen örgütlenmeye dayanıyordu. Bir memleket alınınca buranın toprakları, nüfusu, geliri, kaç hane olduğu tesbit edilirdi. Bu topraklar çeşitli değerlerde timarlara ayrılarak, askeri görev karşılığında sipahilere verilirdi. Bunlar daha büyük değerde iseler, zeamet ve has olarak ayrılarak daha büyük kumandanlara verilirdi. Dirliklerin bu şekilde bir ayırıma tabi tutulması getirdikleri gelirlere göredir. Bu toprakların sahipleri, toprakları üzerinde çalıştırdıkları köylülerden, Devlet adına vergiler toplarlardı. Buna karşılık dirlik sahipleri, gelirlerine göre, Devletin tayin edeceği sayıda askeri orduya göndermek zorundaydılar. Hem de atlı ve silahlı olarak..

Tarım topraklarının büyük çoğunluğu bu şekilde örgütlenmişti. Bu tür topraklara miri topraklar denilmekteydi. Bu toprakların kuru mülkiyeti, Devlete aitti. Dirlik sahipleri bu toprakların mülkiyetine sahip değillerdi. Dirlik sahibinin yetkisi öşür ve haraç ve başka vergileri almak ve buna karşılık, herhangi bir savaşta askerini hazır etmektir. Yüzyıllardır soyulan mazlum köylü yığınlarının ödedikleri vergiler diğer vergilere de kısaca bir göz atalım: Resim-i mücerred (evli olmayanlar vergisi), Resm-i arus (evlenme vergisi), cizye (islam olmayanlardan askerlik hizmeti karşılığı alınan vergi), resim-i ağnam (her koyun ve keçiden bedelen alınan vergi), Resim-i otlak, resim-i kışlak (otlak ve kışlak vergileri), resim-i kovan (arı vergisi) Resim-i değirmen (değirmen vergisi), toprak bastı vergisi, deve vergisi, inek

vergisi ve başkaları...Yoksul köylü yığınlarının o zaman maruz kaldığı angaryalara da kısaca değinelim:Elinden nedensiz tavuğunu ve koyununa almak,su taşıtmak,ot ve çeltik biçtirip taşıtmak,köylüyü hiç bir bedel ödemedi kendi işinde zorla çalıştırmak.Hayvanları için bazı memurların köylünün tohumluklarını bile yedirdikleri,zalim ve gaddar oldukları yazılıdır.Köylü çalıştığı toprağı terkedemez,bir yerden bir yere kónup göçemezdi.

Sınıfsal yapıya bir göz atacak olursak,harp,buyuran ve yöneten askeri sınıf,askerden gayri olan reaya,halk sürüleri.Soyut devlet,sultan, ülama ve asker üçlüsünden kurulmuş,hakim sınıfları teşkil etmektedir.Birde harplerden alınan esirlerin yerleştirildiği yerlerde ortakçı ve ortakçı kullar adı altında soyulan,dövülen,mal gibi,derebeylerinden derebeylerine satılan ~~bir~~ özellikle İstanbul ve çevresinde yerleştirilen,daha sonraları Bursa,Biga,ve Patı Anadolu(nun bazı kesimlerine yerleştirilen kullar,ortakçı kullar yığınları vardı.Bunlar her yıl 600 kilo buğday,300 er kilo arpa ve yulafekip biçmekle yükümlüydüler.Elde edilen ürünlerden tohum çıkarıldıktan sonra,geriye kalanı has ve ortakçı arasında paylaşıldı?Ancak ortakçı kulun eline geçen paydan ayrıca bir salarlık vergisi alınardı.Ortakçı kulların,kendi işlerini bırakarak başka işlerde çalışmaları,beylik öküzlerle başka işler yapmaları,Reayadan biriyle evlenmeleri yasaktı.Eğer gönül ferman dinlemeyipte kız oğlanı ya da oğlan kızı dağa kaçırıp kendi kendilerine halvet olmuşlarsa,erkek kızın ailesi tarafına ağırlık parası vermek zorundaydı.Ayrıca her yıl bedeli hizmeti cariyeye adı altında vergiye de tabi tutulduğu görülmektedir.

Topraktaki zalim Beylere ve cebarrut Osmanlı Devlet yönetimine karşı zaman zaman köylü isyanları olmuş,bunlar kanlı bir şekilde bastırılmıştır.Çünkü,köylüler tek başlarına,derebeylerini yenecek güçte ve bilinçte değildirler.Ancak,işçi sınıfının öncülüğünde,sömürge sınıflara gerekli dersi yüzyıllar sonra verebileceklerdir.

Osmanlı toplumunda bu köylü isyanlarının en ünlülerinden birisi,15 inci yüzyıl başlarında olmuştur.Tarihte Şeyh Bedrettin isyanı diye anılan bu köylü ayaklanması,o zamanki mevcut düzene karşı,büyük ve ciddi bir ayaklanma niteliği almış,ve bazı başarılarından sonra,kanlı bir şekilde bastırılmıştır.Bu hareketin diğer bir özelliği de lideri Simavna kadısıoğlu Şeyh Bedrettin'in,Türk Ulusunun ender yetiştirdiği büyük bir bilginin,despotizme ve cehalete karşı savaş sonucunda can veren,kanımca ilk Marksist bilgin oluşudur.Burjuva tarihçileri şeyh Bedrettin'in padişah olma eyleminde olduğu için isyan ettiğini utanmadan yazarlar.Oysa ki ayaklanmayı ilk önce İzmir-Karaburun taraflarında başlatmış olan,şeyh Bedrettin'in halifesi Börklüce Mustafa'nın halka yaydığı fikirler,hareketin sınıfsal niteliğini ve köylü ayaklanması karakterini açıkca göstermektedir.Börklüce Mustafa köylülere:"Kadınlar müstesna olmak üzere,erzak,hayvan,elbise,toprak hepimizin ortak malıdır.Ben senin emlakine tasarruf edebildiğim gibi,sen de benim emlakime aynı şekilde tasarruf edebilirsin."Diyordu.

Kanlı bir şekilde bastırılan bu olayın destanını, işçi sınıfımızın en yüce ozanı Nazım Hikmet, Şeyh Bedrettin Destanı, ismi altında kaleme almış ve abideleştirmiştir.

1839 tarihinde Tanzimat Fermanının ilanından sonra, topraktaki, mülkiyet, hukuk, miras şekilleri yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Örneğin kız çocukları bu Fermanın ilanından sonra, miras hakkına sahip olmaya başlamışlardır. Ve topraklarda beşe ayrılmıştır:

- 1-Mülk topraklar
- 2-Miri topraklar
- 3-Vakıf topraklar
- 4-Kamunun kullanmasına terk edilen topraklar
- 5- Ölü topraklar

Hemen cumhuriyetin ilanından sonra, 1926 yılında miri toprak sistemi tamamiyle ortadan kaldırılmıştır. Ama bu yasılı kanun üzerinde böyledir. Aslında ağalar yine miri toprakları işlemekte ve vergilerini de vermemektedirler. 1927 yılında yapılan bir ankete göre, Türkiye'de bütün toprakların yüzde 5 ile 6,5 işlenebilmektedir. 1931 yılında ziraat kongresine sunulan bir raporda da büyük özel mülklerin, kendi topraklarının ancak yüzde onunu tarla olarak kullanmakta ve ekip biçmektedirler. Diğer topraklar ise mera topraklarıdır.

1938 yılında 35 ilde yapılan bir anket sonucuna göre, Türkiye'de toprak dağılımı şöyledir:

Genişlikler dönüm olarak	Toprak mülk sahiplerinin yüzde oranı sayısı	kapladıkları alan dönüm olarak	Genel ortalama mülk alanı dönüm olarak	Genel ortalama mülk işliği
5000'den yukarı	418 0,61	6 400 000	3,70	15000
500-5000	5764 0,23	17 200 000	9,95	3000
Toplam	6182 0,24	23 600 000	13,66	
500 den aşağı küçük mülkler	2 493 000 99,75	149 180 000	86,34	60
Genel toplam	2 493 000 100	172 780 000	100	

1923 ten 1949 yılına kadar devlet dışarıdan gelen göçmen ve mubadillere, az topraklı köylüye, hiç toprağı olmayana, hazine topraklarından toplam olarak 6787234 dönüm tarla 157422 dönüm bağ ve 169659 dönümde bahçe dağıtmıştır.

İskan kanunu hükümlerine göre yapılan bu dağıtımlar, nüfus artışı sonucu yine parçalanmış, toprak kesiminden milyonlarca aç ve sefil köylü yığınları kentlere işsizlik ve açlık nedeniyle akın etmişlerdir. Ne iskan kanunu, ne de bir toprak reformuna başlangıç sayılacağı umulan çiftçiyi toprakladırma kanunu (11.6.1945) topraksız ve az topraklı köylünün ortaçağ yaşantısına ekonomik bakımdan bir katkıda bulunamamıştır. Esasen C.H.P nin toprak reformu tasarısı bir aileye geniş topraklar üzerinde 5000 dönüm dar topraklar üzerinde 2000 dönüm olarak te sbit etmesi, onun bu konudaki samimiyetsizliğini ortaya koymaktadır. Tarım kesiminde 1947 den sonra ~~maxx~~ emperyalist Devletlerin önerisi üzerine bir bünye değ işildi

işikliği olmuştur. Biçer döğer ve traktör sayısı artmıştır. 1947 ~~imzalanmamış~~ de kabul edilen Marsal planı gereğince Türkiye Tarıma hız verecek, endüstri kesimindeki araçları emperyalist devletlerin pazarlarından alacak, kendisi sadece, kapitalist pazarların ham madde deposu halinde duracak, ve ne verirsene makine olarak alacaktı. Öyle de oldu. Yıllara göre traktör ve biçer döğer sayılarına bir göz gezdirelim:

Yıllar	Traktör sayısı	Biçer-döğer sayısı
1936	961	104
1940	1066	57
1948	1750	994
1952	31415	3222
1957	44144	6523
1962	43747	6072
1967	74982	7x 7840

Birde tarımsal kredilere bir göz atalım:

Yıllar	Tarımsal kredi (milyon lira olarak)
1940	50 000 000
1945	112 000 000
1950	xix554 000000
1955	1 554 000 000
1960	2 392 000 000
1965	3 206 000 000
1966	4 531 000 000
1967	5 551 000 000

Şimdi tarımda aileler arası gelir dağılımına bakalım:

Aileler	Tarım gelirlerinden alınan payları
En az gelirli % 20	% 6,0
Bunu takip eden % 20	% 9,2
" " " % 20	% 13,8
" " " % 20	% 21,4
En çok gelirli % 20	% 49,6 ını almaktadır.

Toprağın çoğuna, paranın tümüne, olanakların hepsine sahip olan toprak derebeylerinin çalıştırdıkları topraklarda verim utanılacak kadar düşüktür. Diğer ülkelere oranla kıyaslıyalım:

Ülkeler	Dönümden alınan buğday tutarı (kg)
Hollanda	420
Belçika	377
Danimarka	367
İsviçre	288
İsveç	261
Mısır	259

Yunanistan

148

Türkiye

91-127

Şimdi de ilkel tarımımızda sulanabilen topraklarımızı komşularımızla kıyaslıyalım:

Ülkeler

Tarımsal toprakların sulanabilen miktarı(%)

İsrail

35

Irak

32

Lübnan

27

Yunanistan

11,3

Suriye

7,5

Türkiye

5,7

Dönümüne kullanılan gübre miktarlarına da diğer ülkelere kıyasla yazalım:

Ülkeler

Dönümüne kullanılan sun'i gübre miktarı(kg)

Hollanda

56,3

Belçika

53,3

İsveçre

28,6

İsrail

8,5

Yunanistan

5,7

Türkiye

2,5

Bir traktöre düşen dönüm miktarlarına gelince de:

İsveçre

67

Hollanda

95

Belçika

161

Danimarka

186

İsrail

432

Yunanistan

1361

Türkiye

5044

Yukarıda yazdığımız ilkel tarım tekniğinden sonra, Halkımızın beslenme durumuna gelince, ~~ayrıldığı~~ yarı aç yarı tok olduğu bir gerçektir. Normal bir beslenme için günde insan başına en az 2300-2700 kalori ve 20-30 gram hayvansal protein tüketilmesi kabul edilmektedir. Türkiye'de 1963/64 yılında kişi başına düşen kalori miktarı 2840 tahmin edilmektedir. Buna bakarak halkımızın semiz bir beslenmeye tabi olduğu sanılmasın. Çünkü, bu kaloringin %71,5 i hububattan alınmıştır. Günde 91 gram alınan protein miktarının ise 16 gramı hayvansal ve 75 gramı bitkiselidir. Yani alınan proteinin %82,4 ü bitkisel, %17,6'sı hayvansaldır. Bu durum kuzey Amerika ve Batı Avrupada tamamiyle tersinedir. Yani buralarda alınan hayvansal protein, bitkisel proteinden çoktur, bu durum halkımızın karnını hububattan doyurduğunu ve hayvansal ürünleri az tükettiğini gösteriyor. Köylerimizin durumuna gelince, orman köylerinin durumu çok ilginçtir. Sayıları 13270 i bulmuştur. Bütün köylerimizin %37'sidir. Orman köylerinin 5020'si 2,5 milyon nüfusu barındıran orman içi köyü, 8250'si de toplu tarım toprakları ormanla bitişik olan orman kenarı köyleridir.

Bunlar da 4,5 milyon nüfusu barındırmaktadır. Toplam köy nüfusunun yaklaşık olarak %30 orman içi ve kenarında yaşamaktadır. Yurdumuzda ki ormanlar ise engebelli yerlerde bulunmaktadır ve buralarda ki toprakların büyük çoğunluğu kıraç olup, verimleri çok düşüktür. Büyük bir köylü kütlesi, geçim olanakları çok kısıtlı olanlardır. Bunların başlıca geçim kaynakları ormanı tahrip ile oradan yakacak ve yapı malzemesi sağlamak olmaktadır. Onun için bizde orman suçları daima önemli oranlarda artmıştır. Bunlar ormandan toprak kazanmak için çıkarılan yangınlar, kaçak odun kesme ve kaçak hayvan otlatma suçlarıdır.

Türkiye'miz hızla sanayileşmedikçe, ve köklü bir toprak reformu gerçekleşmedikçe, kıraç ve dar topraklar üzerine sıkışmış yoksul dağ köylerinin, geçimlerini sağlayabilmek için, orman tahriplerinin önüne geçilemez.

Köy işleri Bakanlığı'nın güvenilir rakamlarından anladığımıza göre bütün Türkiye'de 308899 ailenin hiç toprağı yoktur. Bazı illerimizde topraksız ailelerin oranı çok yüksektir. Bu oran Mardin'de %40,8, Diyarbakır'da %46,8, Siirt'te %42, Urfa'da %53, Çankırı'da %35,6, Erzincan'da %38,2'dir.

Doğu ve Güney doğu Anadolu bölgelerinde derebeyi kalıntılarının ken di başlarına köyleri vardır. Yine Köy İşleri Bakanlığı'nın yayınladığı bir istatistike bakalım:

Köy topraklarının aidiyeti					
İli	Köy sayısı	Köy halkına	Bir kişiye	Bir aileye	Sülaleye
Bingöl	325	314	7	-	6
Muş	366	350	7	6	3
Van	546	535	11	-	-
Tunceli	414	368	12	34	-
Ağrı	544	514	16	4	10
Hatay	371	321	2	35	13
Mardin	708	617	25	46	20
Erzurum	1039	981	10	4	44
Diyarbakır	663	593	32	29	9
Elazığ	587	568	4	2	13
Siirt	469	437	11	17	4
Urfa	644	521	51	40	32
Gaziantep	572	476	38	27	31
Sivas	1281	1277	1	2	1
Erzincan	559	554	2	2	1
Maraş	491	486	1	1	3

1934 yılında yazılan Türkiye'de köy İktisadiyatı isimli kitaptan öğrendiğimize göre, kişilere, ailelere, sülalelere ait olan köylerde halkın üstü başı lime lime, aç ve perişandır. Bugün de durumda pek değişiklik olmamıştır. Toprak reformuyla birlikte, tarım reformunda yapılması gereklidir. Yoksul köylüye gerekli olan, kredi, tohumluk, gübre, alet edavat ve gerekli teknik bilgi sağlanmadıkça, kaderciliği, yüzyıllardır başına bela olan köylüye ağıyla birlikte bela

kesilen kaderciliğinden kurtulamıyacaktır. Burjuva parti sözcülerinin salık verdiği, pilot bölge, önce zırai reform, yaparsak bölge bölge yapalım toprak reformunu görüşlerine katılmıyorum. Bu işi savsaklamaktan başka bir şey değildir. Çevresel toprak dağıtım komisyonları ile bu iş başlanmalıdır. Aç, sefil, köylü yığınları, hangi toprakların kime ait olduğunu bilmektedir. Burjuvazinin bugünlerde diline doladığı toprak reformunun altında yatan sebep şu olmalı: Kadenci köylünün, ekonomik güçsüzlükten, komrodor burjuvazinin yığınak yaptığı sanayii mallarını satın alma gücü yoktur. Bu gücü topraksız, az topraklı köylüye toprak dağıtarak, harekete geçirmeye bakmaktadırlar. Ama gerçek tarım ve toprak reformunu giderek sanayii reformunu ancak sosyalistler yapar. Komrodor burjuvazinin toprak reformu tasarısının altında, uzun vadeli sömürme planları yatmaktadır.

KAYNAKLAR:

1: Türkiye'nin düzeni	Doğan Avcıoğlu	Bilgi yayınevi Ankara şubat 1969
2: Türkiye İşçi Partisi Programı		Karınca matbaası İstanbul 1964
3: Türkiye'de Köy İktisadiyatı	İsmail Hüsrev	Akba kitapevi Ankara 1934
4: 18 ve 19 yüzyılında saruhan'da eşkiyalık ve Halk Hareketleri	M. Çağatay Uluçay	Berksoy basımevi İstanbul 1955
5: Türkiye'de Toprak Meselesi	Suat Aksoy	Gerçek Yayınevi İstanbul 1969
6: Gelir dağılımı	Korkut Boratav	Gerçek yayınevi İstanbul 1969
7: Türkiye İktisat tarihi	Niyazi Berkes	Gerçek yayınevi İstanbul 1969
8: Bu Düzen Değişmelidir	Bülent Ecevit	Ulusal Basımevi Ankara 1968
9: Doğu Dramı	Tarık Ziya Ekinçi	T.İ.P Yayını Ankara 1967

3. SEP. 1971

Fethi SAVASCI
8 München 90
Brecherspitzstr. 6B

M. Savas

Vom Saulus zum Paulus?

Der türkische Staatspräsident General Evren hat mit seinen Bemerkungen am Vorabend seines Besuchs in Bonn eine innenpolitische Diskussion entfacht, die die Berichterstattung über den Besuch selbst fast in den Hintergrund gedrängt hat. Auf dem Flug nach Bonn erklärte Evren den ihn begleitenden Pressevertretern, daß "in der Türkei eine kommunistische Partei gegründet werden sollte". "Allerdings", fügte er hinzu, "müßte darüber das Volk entscheiden."

Die Regierungspartei und die beiden sozialdemokratischen Parteien haben erklärt, daß sie auch für die Legalisierung der kommunistischen Partei sind. Der frühere Ministerpräsident Demirel wies darauf hin, daß Evren für die zahlreichen Beschränkungen des öffentlichen Lebens persönlich verantwortlich ist und forderte ihn auf, nicht zu reden, sondern zu handeln. Bülent Ecevit, ein anderer früherer Ministerpräsident, sagte (ohne die Namen von Sargin und Kutlu zu erwähnen), daß es nach dieser Erklärung des Staatspräsidenten nicht mehr tragbar ist, wenn Bürger im Gefängnis sitzen, nur weil sie die legale Gründung der kommunistischen Partei versucht haben. Innerhalb weniger Tage wurde deutlich, daß die türkische Öffentlichkeit einhellig die Aufhebung des KP-Verbots fordert.

Ist der Saulus zum Paulus geworden? Ist General Evren, der für die schlimmsten Repressalien der türkischen Geschichte in den letzten 70 Jahren verantwortlich zeichnet, plötzlich zur Demokratie bekehrt worden? Diese Frage liegt nahe, führt jedoch an der Sache vorbei. Denn es sind sicherlich nicht Evren's Neigungen, die hier ausschlaggebend sind.

Bestimmend sind vielmehr zwei Prozesse: zum einen die zunehmende Kraft und die Dynamik der demokratischen Kräfte in der Türkei. Seit der Rückkehr von Sargin und Kutlu im letzten Jahr steht die Aufhebung der antikommunistischen Gesetze im Mittelpunkt der Auseinandersetzungen um mehr Demokratie. Zum zweiten aber – und das möchte ich an dieser Stelle besonders hervorheben – die breite und unablässige Solidaritätsbewegung, vor der die türkischen Militaristen inzwischen einen Heidenrespekt haben. Alle tonangebenden politischen Kräfte in Ankara sind entschlossen, die Türkei zum Mitglied der EG zu machen und es ist offensichtlich, daß mit einem Demokratie feindlichen Regime dies nicht möglich sein wird. Es ist deshalb durchaus kein Zufall, wenn Evren gerade auf dem Weg in die Bundesrepublik seine plötzlichen Einsichten bezüglich Demokratie und Toleranz zu Protokoll gibt. Die Übermittlung der Bitte, Bonn möchte sich um eine positive Antwort auf den türkischen Aufnahmeantrag in die EG bemühen, ist schließlich der wichtigste Zweck dieser Reise.

Jetzt können wir die Ergebnisse der Solidaritätsarbeit deutlicher sehen: Die Dinge sind in Bewegung geraten. Natürlich

bleibt noch viel zu tun. Sargin und Kutlu sind noch im Gefängnis. Die Militärgerichte fällen immer noch Todesurteile. Die Folterknechte foltern weiter. Die Kurden werden weiterhin unterdrückt. Die gewerkschaftlichen Rechte werden immer noch zum größten Teil verweigert...

Trotzdem steht fest: die demokratischen Kräfte haben einen beachtlichen moralischen Sieg errungen. Der eigentliche Architekt des Unrechtregimes in der Türkei mußte sich dem Druck beugen und den Angelpunkt seiner Politik aufgeben.

Nun gilt es diesen moralischen Sieg für den endgültigen Sieg der Demokratie in der Türkei zu nützen.

Ali Söylemezoglu

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI
TÜSTAV

Ali Söylemezoglu

WIE SEHEN DIE GESETZE AUS, AUF DIE SICH DIE VERANTWORTLICHEN
IN ANKARA BERUFEN?

Die türkische Regierung behauptet, wenn sie wegen ihrer repressiven Maßnahmen zur Rede gestellt wird, immer wieder, daß sie lediglich die bestehenden Gesetze befolgt. Die Türkei sei ein Rechtsstaat und deshalb würde man die Gesetze strikt anwenden, genauso wie in jedem anderen zivilisierten Land.

Ich möchte diese regelmäßig wiederholte Behauptung der Verantwortlichen in Ankara aufgreifen und zu zeigen versuchen, was davon zu halten ist.

In fast auf den Tag genau sechs Monaten, am 10. Dezember dieses Jahres wird sich die Annahme der "Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte" durch die UN-Vollversammlung zu 40. mal jähren. Die Verabschiedung dieses Dokuments hängt eng mit dem bekannt werden der Nazi-Verbrechen zusammen. Wie Sie sicher wissen, waren viele Verbrechen der Nazis "gesetzlich" in dem Sinne, daß sie im Einklang mit den damals geltenden Gesetzen des III. Reiches waren.

Angesichts dieser Greuelthaten setzte sich die Auffassung durch, daß es nicht genügen darf, auf bestehende Gesetze hinzuweisen, um staatliche Maßnahmen zu rechtfertigen. Vielmehr kommt es darauf an, ob die Gesetze, auf die man sich beruft, bestimmten Mindestanforderungen genügen, wie sie in der Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte dargelegt worden sind. Deswegen ist es notwendig, bestehende Gesetze hinsichtlich ihrer Vereinbarkeit mit den Menschenrechten zu prüfen. Im Falle der Türkei sind die Europäische Menschenrechtskonvention und die Schlußakte von Helsinki völkerrechtlich verbindliche Dokumente, die nicht verletzt werden dürfen.

Wenn wir nun das türkische Strafgesetzbuch und auch eine Reihe von anderen türkischen Gesetzen in diesem Sinne prüfen, so müssen wir feststellen, daß sie eine klare Verletzung der Menschenrechte darstellen. Insbesondere sind die Paragraphen 141 und 142 des türkischen StGB, die auch im Falle von Sargin und Kutlu angewandt werden, mit den Artikeln 9, 10 und 11 der Europäischen Menschenrechtskonvention nicht zu vereinbaren. Diese Einschätzung wird von zahlreichen türkischen wie auch ausländischen Experten vertreten. Bekannt ist auch, daß die größte Oppositionspartei im Parlament, die sozialdemokratische SHP diese Paragraphen als antidemokratisch einstuft und ihre Änderung fordert. Der gleichen Meinung ist auch Bülent ECEVIT, der frühere Ministerpräsident der Türkei. Auch AMNESTY INTERNATIONAL hat erklärt, daß diese Paragraphen die Artikel 9, 10 und 11 der Europäischen Menschenrechtskonvention verletzen.

Die Anklageschrift im Prozeß gegen Kutlu und Sargin liefert eine neue Bestätigung dieser Einschätzung. Auf Seite 14 dieser Anklageschrift heißt es ausdrücklich, daß Kutlu und Sargin wegen ihrer kommunistischen Gedanken verurteilt werden sollen. Dieser Standpunkt wird von dem Staatsanwalt immer wieder vorgetragen. Auf Seite 118 dieser Anklageschrift wird erklärt, daß die beiden Politiker zu langjährigen Haftstrafen verurteilt werden sollen, weil sie auf die Existenz des kurdischen Volkes in der Türkei hingewiesen und seine Gleichberechtigung mit dem türkischen Volk gefordert haben.

Niemand anderes als der Staatsanwalt persönlich hat den Beweis geliefert: Die Türkei, Mitglied des Europarates und der NATO, assoziiertes Mitglied der EG, ist ein Land, in dem Menschen allein wegen ihrer Gedanken und Überzeugungen angeklagt werden! Gesetze, die so etwas ermöglichen, gehören schleunigst abgeschafft.

Seit dem Militärputsch im September 1980 wurden in der Türkei fast alle Gesetze, die das politische System tangieren, geändert. Und zwar in einer Art und Weise, die zu einer drastischen Einschränkung der ohnehin schon beschränkten demokratischen Rechte und Freiheiten geführt hat. Eine neue Verfassung, ein neues Parteiengesetz, ein neues Gesetz über die Gewerkschaften, ein neues Gesetz über die Tariffordnungen und Streiks und ein neues Hochschulgesetz wurden dem Land aufgezwungen. Die Strafgesetzgebung wurde verschärft. Auf diese Weise hat man Vorkehrungen dafür getroffen, daß auch unter einer zivilen Regierung der Fortbestand eines autoritären Regimes gewährleistet ist.

Es würde zu weit führen, hier auch nur einen kleinen Überblick über diese Gesetze geben zu wollen. Statt dessen will ich zwei berüchtigte Paragraphen des türkischen StGB herausgreifen und ihre Auswirkungen auf das öffentliche Leben der Türkei skizzieren. Ich meine die Paragraphen 141 und 142 des türkischen StGB. Anschließend werde ich auch einige Worte zu der jetzigen, von den Militärs vorbereiteten Verfassung sagen.

Die Paragraphen 141 und 142 wurden im Jahre 1936 von dem faschistischen Strafgesetzbuch Mussolini Italiens in das türkische StGB übernommen. Auf einen kurzen Nenner gebracht, verbietet Paragraph 141 Organisationen, die "darauf gerichtet sind, die Herrschaft einer sozialen Klasse über die anderen sozialen Klassen zu errichten, oder eine soziale Klasse aufzuheben, oder irgendeine der im Lande bestehenden wirtschaftlichen oder sozialen Grundordnungen zu stürzen". Paragraph 142 verbietet jegliche Propaganda mit der gleichen Zielsetzung.

Diese Paragraphen wurden nach ihrer Übernahme mehrmals geändert und jedesmal weiter verschärft. So hat man z.B. mit der Änderung im Jahre 1951 die Voraussetzung eines gewaltsamen Umsturzes gestrichen, so daß auch diejenigen Organisationen, die für eine gewaltlose soziale Änderung eintraten, von dem

Verbot betroffen waren. Eine andere Änderung betraf das Strafmaß. Während im faschistischen Italien im Rahmen dieser Paragraphen als höchste Strafe 5-12 Jahre Haftstrafe vorgesehen war, wurde in der Türkei als Höchststrafe die Todesstrafe eingeführt. Somit werden in der Türkei, die Europarat und NATO Mitglied ist, und die die Vollmitgliedschaft in der EG beantragt hat, die Anführer einer sozialen Opposition, die für gewaltfreie Änderungen eintritt, mit der Todesstrafe bedroht.

Da es in dem türkischen StGB Aktionen zum gewaltsamen Umsturz der verfassungsmäßigen Ordnung bereits durch die Paragraphen 146, 168, 169 und 171 verboten und die Verherrlichung solcher Taten mit dem Paragraphen 172 untersagt werden, ist es unbestreitbar, daß die Paragraphen 141 und 142 zur Verfolgung von Gesinnungen und zur Unterdrückung der gewaltlosen Opposition dienen.

Im Zuge der Änderungen in der Türkei entstand eine Besonderheit des Paragraphen 141, die ihn zu einem juristischen Monstrum macht. Ich sage bewußt ein Monstrum. Denn dieser Paragraph stellt nicht nur die Gründung, auch nicht nur den Versuch einer Gründung, sondern bereits die Vorstufe des Versuchs der Gründung einer entsprechenden Organisation unter Strafe. Und zwar genauso hart, als ob die Organisation bereits gegründet wäre.

Das bedeutet in der Praxis, daß man sich voll strafbar macht, auch wenn die Voraussetzungen für den Nachweis eines Versuchs nicht vorhanden sind.

Eine weitere wichtige Besonderheit der Paragraphen 141 und 142 sind ihre Unbestimmtheit. Es werden äußerst dehnbare Begriffe verwendet, die je nach politischer Lage anders ausgelegt werden können. Diese Unbestimmtheit ist durchaus absichtlich. Sie ermöglicht es, durch eine Uminterpretation (z.B. durch Militärgerichte oder durch Sondergerichte wie die Staatssicherheitsgerichte) Tatbestände, die früher nicht strafbar waren, nachträglich zu Straftatbeständen zu deklarieren. Diese Methode wurde benutzt, um nach dem Staatsstreich von 1980 Organisationen wie den Friedensverein der Türkei, den Lehrerverein der Türkei, oder die Arbeiter und Bauernpartei der Türkei und den Gewerkschaftsverband DISK, die vor dem Putsch ganz legal arbeiteten, nachträglich zu illegalen Organisationen zu erklären und ihre Führungen und ihre Mitgliedschaft zu verfolgen.

Bemerkenswert ist auch der 3. Absatz des Paragraphen 142, der "Propaganda ... zur Schwächung der nationalen Gefühle" unter Strafe stellt. Nicht selten wird schon die Feststellung, daß es in der Türkei Kurden gibt, aufgrund dieses Absatzes als Straftatbestand behandelt.

Vor zwei Jahren wurde ein französischer Reiseleiter monatelang aufgrund dieses Paragraphen ins Gefängnis geworfen. Sein Verbrechen bestand darin, daß er in Ostanatolien seine

nur aus Ausländern bestehende Reisegruppe auf die Ruinen alter Kirchen aufmerksam gemacht und auch festgestellt hatte, daß diese von Armenier gebaut worden waren. Das genügte, um den jungen Franzosen "wegen Schwächung der nationalen Gefühle" anzuklagen. Den Staatsanwalt kümmerte es nicht, daß der Beschuldigte seine Äußerung nicht Türken, sondern nur Ausländern gegenüber getan hatte.

Ich habe diesen grotesken Fall erwähnt, um zu zeigen, daß die Paragraphen 141 und 142 nicht nur Kommunisten betreffen. Sie werden eingesetzt, um jegliche Mißliebige Opposition von Links und die kurdische Nationalbewegung zu unterdrücken. Die Liste der Schriftsteller, Übersetzer und Künstler, die aufgrund dieser Paragraphen angeklagt oder sogar ins Gefängnis geworfen worden sind ist zu lang, als ich sie hier zitieren könnte.

Die Gerichte ahnden die Übersetzung eines einzigen Buches mit Gefängnisstrafen bis zu 7,5 Jahren. So beliefen sich die Gefängnisstrafen, die für den bekannten Übersetzer Muzaffer Erdost allein im Jahre 1974 gefordert wurden, auf mehr als 37 Jahre. Zur Zeit gibt es Redakteure, für die insgesamt 100 bis 200 Jahre Haft gefordert wird. Der Vorsitzende der Journalistenvereinigung "Cagdas Gazeteciler Dernegi" Ahmet Abakay gab im Dezember 1987 bekannt, daß allein in dem Gefängnis von Canakkale 12 Journalisten aufgrund der Paragraphen von 141 und 142 seit sieben Jahren einsitzen und der "Presi" für drei bis fünf Zeilen mit fünf Jahren Gefängnis beginnt.

Nach dem Militärputsch wurden gegen die verantwortlichen Redakteure von vier Tageszeitungen und zwanzig Zeitschriften sowie die dort tätigen Journalisten und Schriftstellern (insgesamt mehr als 50 Personen) 404 Prozesse eröffnet. Fünf weitere Personen wurden wegen Veröffentlichung von Büchern verurteilt. Die Gefängnisstrafen, die inzwischen für 32 von diesen Personen rechtskräftig geworden sind, belaufen sich auf insgesamt 2500 Jahre. Es sei noch einmal unterstrichen, daß diese Strafen aufgrund des Paragraphen 142 zugemessen wurden und daß in allen Fällen das einzige "Verbrechen" der Verurteilten die Veröffentlichung von Zeitungsartikeln war.

Nach dem Staatsstreich von 12.9.1980 wurde von den Militärs eine neue Verfassung vorbereitet. In diese Verfassung, die bis heute in Kraft ist, wurden die Paragraphen 141 und 142 gewissermaßen "eingearbeitet". Auf diese Weise entstand Artikel 14. Sie zählt eine Reihe von Zielen auf, für deren Verfolgung die Grundrechte und Freiheiten nicht benutzt werden dürfen. Der relevante Teil des Artikels 14 lautet:

"Von den Grundrechten und -freiheiten dieser Verfassung darf keines gebraucht werden, um die unteilbare Einheit von Staatsgebiet und Staatsvolk zu zerstören, die Existenz des türkischen Staates und der Republik in Gefahr zu stürzen, die Grundrechte und -freiheiten zu beseitigen, die Beherrschung des Staates durch eine Person oder einen Stand oder die Herrschaft einer so-

zialen Klasse über andere soziale Klassen herbeizuführen oder Unterschiede in Sprache, Rasse, Religion oder Bekenntnis zu schaffen oder auf sonstigem Wege eine auf diesen Begriffen und Ansichten beruhende Staatsordnung zu gründen."

Man sieht, daß nunmehr auch in der Verfassung die Formel aus dem Mussolini Strafgesetzbuch "...die Herrschaft einer sozialen Klasse über andere soziale Klasse herbeiführen.." auftaucht. Sobald eine solche Zielsetzung konstatiert wird, kann sich der Betreffende nicht mehr auf seine Grundrechte und -freiheiten berufen. Das gleiche gilt für eine Reihe von anderen Zielsetzungen, die in dem Artikel 14 aufgezählt werden. So dürfen z.B. die Grundrechte und -freiheiten auch nicht benutzt werden, um "Unterschiede in Sprache, Rasse, Religion oder Bekenntnis zu schaffen".

Das charakteristische dieser Beschränkungen für die Grundrechte und Freiheiten ist deren Dehnbarkeit und Unbestimmtheit. Die verwendeten Begriffe können nach Belieben interpretiert werden. Auf diese Weise sind die Staatsanwälte und Richter (insbesondere Militärrichter) in der Lage, die Grundrechte willkürlich außer Kraft zu setzen.

Was heißt es z.B. "Unterschiede in Sprache, Rasse, Religion oder Bekenntnis zu schaffen?" Die Anklageschrift gegen Kutlu und Sargin zeigt, daß schon allein die Feststellung, daß es in der Türkei Kurden gibt und daß sie gleiche Rechte wie die Türken haben müssen, als ein Verstoß gegen diesen Artikel betrachtet wird.

Offenbar wollten die Generäle, die dem Land die jetzige Verfassung aufgezwungen haben, ganz sicher gehen. Deswegen haben sie noch einmal in der Präambel der Verfassung zusätzliche Einschränkungen eingebaut. Es heißt dort wörtlich:

"-keine Meinung und Ansicht gegenüber den türkischen nationalen Interessen, dem Grundsatz der Unteilbarkeit von türkischem Dasein, Staat und Staatsgebiet, den geschichtlichen und geistigen Werten des Türkentums und dem Nationalismus, den Prinzipien und Reformen sowie dem Zivilisationismus Atatürks werde geschützt..."

Damit werden eine ganze Reihe von Meinungen und Ansichten außerhalb des Gesetzes gestellt. Wer solche Meinungen und Ansichten hegt, hat keinen Anspruch auf Schutz, er ist sozusagen vogelfrei. Abgesehen davon, daß hier nicht irgendwelche Taten, sondern bloße Gedanken und Meinungen sanktioniert werden, d.h. die Gedanken- und Meinungsfreiheit massiv verletzt wird, müssen wir feststellen, daß diese gravierenden Beschränkungen auf äußerst interpretationsbedürftigen Begriffen basieren. Was ist der "Grundsatz der Unteilbarkeit des türkischen Daseins"? Was ist mit "geschichtlichen und geistigen Werten des Türkentums" gemeint? Was ist unter dem "Nationalismus, den Prinzipien und Reformen sowie Zivilisationismus Atatürks" zu verstehen? Die Unbestimmtheit dieser

Begriffe macht es den jeweiligen Machthabern möglich, praktisch alles zu verbieten.

Ein Beispiel aus letztem Jahr macht deutlich, wie weit das gehen kann: Die Zeitschrift "2000'e Dogru" druckte 1987 in ihrer 35. Nummer authentische Gesprächsprotokolle von Atatürk ab, in denen dieser sich für die Gewährung von Autonomie zu den Kurden ausgesprochen hatte. Gegen diese Zeitschrift wurde Anklage erhoben, das Verfahren läuft noch. Man sieht, daß selbst Atatürks eigene Worte von den Verboten betroffen werden können.

Die gegenwärtigen türkische Verfassung hat eine weitere Besonderheit, die sie zu einem juristischen Unikum macht: Sie ist wahrscheinlich die einzige Verfassung der Welt, in der der Begriff der "verbotenen Sprache" vorkommt. Im Artikel 26 [Freiheit der Äußerung und Verbreitung der Meinung] heißt es:

"Bei der Äußerung oder Verbreitung von Meinungen darf keine durch Gesetz verbotene Sprache verwendet werden."

Im Artikel 28 [Vorschriften zu Presse und Veröffentlichungen] wird dieses Verbot wiederholt:

"Veröffentlichungen in einer durch Gesetz verbotenen Sprache sind unzulässig."

Wie jeder einigermaßen mit den Verhältnissen in der Türkei vertrauter Zuhörer sich denken wird, richten sich diese Verbote gegen das kurdische Volk. Die Verfechter eines autoritären Regimes für die Türkei wollen offenbar die Benutzung der kurdischen Sprache verbieten - koste es was es wolle.

Damit möchte ich meine Ausführungen beenden. Ich habe nur einige wenige Beispiele angeführt um den engen Rahmen dieses Berichts nicht zu überschreiten. Sie machen jedoch deutlich, daß die Gesetze, auf die sich die Verantwortlichen in Ankara berufen, und die Praxis der Gerichte aufgrund dieser Gesetze, mit den Menschenrechten nicht zu vereinbaren sind.

Wenn uns die Menschenrechte etwas bedeuten, dürfen wir angesichts dieser Zustände nicht schweigen.

Ali Söylemezoglu

WIE SEHEN DIE GESETZE AUS, AUF DIE SICH DIE VERANTWORTLICHEN
IN ANKARA BERUFEN?

Die türkische Regierung behauptet, wenn sie wegen ihrer repressiven Maßnahmen zur Rede gestellt wird, immer wieder, daß sie lediglich die bestehenden Gesetze befolgt. Die Türkei sei ein Rechtsstaat und deshalb würde man die Gesetze strikt anwenden, genauso wie in jedem anderen zivilisierten Land.

Ich möchte diese regelmäßig wiederholte Behauptung der Verantwortlichen in Ankara aufgreifen und zu zeigen versuchen, was davon zu halten ist.

In fast auf den Tag genau sechs Monaten, am 10. Dezember dieses Jahres wird sich die Annahme der "Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte" durch die UN-Vollversammlung zu 40. mal jähren. Die Verabschiedung dieses Dokuments hängt eng mit dem bekannt werden der Nazi-Verbrechen zusammen. Wie Sie sicher wissen, waren viele Verbrechen der Nazis "gesetzlich" in dem Sinne, daß sie im Einklang mit den damals geltenden Gesetzen des III. Reiches waren.

Angesichts dieser Greuelthaten setzte sich die Auffassung durch, daß es nicht genügen darf, auf bestehende Gesetze hinzuweisen, um staatliche Maßnahmen zu rechtfertigen. Vielmehr kommt es darauf an, ob die Gesetze, auf die man sich beruft, bestimmten Mindestanforderungen genügen, wie sie in der Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte dargelegt worden sind. Deswegen ist es notwendig, bestehende Gesetze hinsichtlich ihrer Vereinbarkeit mit den Menschenrechten zu prüfen. Im Falle der Türkei sind die Europäische Menschenrechtskonvention und die Schlußakte von Helsinki völkerrechtlich verbindliche Dokumente, die nicht verletzt werden dürfen.

Wenn wir nun das türkische Strafgesetzbuch und auch eine Reihe von anderen türkischen Gesetzen in diesem Sinne prüfen, so müssen wir feststellen, daß sie eine klare Verletzung der Menschenrechte darstellen. Insbesondere sind die Paragraphen 141 und 142 des türkischen StGB, die auch im Falle von Sargin und Kutlu angewandt werden, mit den Artikeln 9, 10 und 11 der Europäischen Menschenrechtskonvention nicht zu vereinbaren. Diese Einschätzung wird von zahlreichen türkischen wie auch ausländischen Experten vertreten. Bekannt ist auch, daß die größte Oppositionspartei im Parlament, die sozialdemokratische SHP diese Paragraphen als antidemokratisch einstuft und ihre Änderung fordert. Der gleichen Meinung ist auch Bülent ECEVIT, der frühere Ministerpräsident der Türkei. Auch AMNESTY INTERNATIONAL hat erklärt, daß diese Paragraphen die Artikel 9, 10 und 11 der Europäischen Menschenrechtskonvention verletzen.

Die Anklageschrift im Prozeß gegen Kutlu und Sargin liefert eine neue Bestätigung dieser Einschätzung. Auf Seite 14 dieser Anklageschrift heißt es ausdrücklich, daß Kutlu und Sargin wegen ihrer kommunistischen Gedanken verurteilt werden sollen. Dieser Standpunkt wird von dem Staatsanwalt immer wieder vorgetragen. Auf Seite 118 dieser Anklageschrift wird erklärt, daß die beiden Politiker zu langjährigen Haftstrafen verurteilt werden sollen, weil sie auf die Existenz des kurdischen Volkes in der Türkei hingewiesen und seine Gleichberechtigung mit dem türkischen Volk gefordert haben.

Niemand anderes als der Staatsanwalt persönlich hat den Beweis geliefert: Die Türkei, Mitglied des Europarates und der NATO, assoziiertes Mitglied der EG, ist ein Land, in dem Menschen allein wegen ihrer Gedanken und Überzeugungen angeklagt werden! Gesetze, die so etwas ermöglichen, gehören schleunigst abgeschafft.

Seit dem Militärputsch im September 1980 wurden in der Türkei fast alle Gesetze, die das politische System tangieren, geändert. Und zwar in einer Art und Weise, die zu einer drastischen Einschränkung der ohnehin schon beschränkten demokratischen Rechte und Freiheiten geführt hat. Eine neue Verfassung, ein neues Parteiengesetz, ein neues Gesetz über die Gewerkschaften, ein neues Gesetz über die Tariffordnung und Streiks und ein neues Hochschulgesetz wurden dem Land aufgezwungen. Die Strafgesetzgebung wurde verschärft. Auf diese Weise hat man Vorkehrungen dafür getroffen, daß auch unter einer zivilen Regierung der Fortbestand eines autoritären Regimes gewährleistet ist.

Es würde zu weit führen, hier auch nur einen kleinen Überblick über diese Gesetze geben zu wollen. Statt dessen will ich zwei berüchtigte Paragraphen des türkischen StGB herausgreifen und ihre Auswirkungen auf das öffentliche Leben der Türkei skizzieren. Ich meine die Paragraphen 141 und 142 des türkischen StGB. Anschließend werde ich auch einige Worte zu der jetzigen, von den Militärs vorbereiteten Verfassung sagen.

Die Paragraphen 141 und 142 wurden im Jahre 1936 von dem faschistischen Strafgesetzbuch Mussolini Italiens in das türkische StGB übernommen. Auf einen kurzen Nenner gebracht, verbietet Paragraph 141 Organisationen, die "darauf gerichtet sind, die Herrschaft einer sozialen Klasse über die anderen sozialen Klassen zu errichten, oder eine soziale Klasse aufzuheben, oder irgendeine der im Lande bestehenden wirtschaftlichen oder sozialen Grundordnungen zu stürzen". Paragraph 142 verbietet jegliche Propaganda mit der gleichen Zielsetzung.

Diese Paragraphen wurden nach ihrer Übernahme mehrmals geändert und jedesmal weiter verschärft. So hat man z.B. mit der Änderung im Jahre 1951 die Voraussetzung eines gewaltsamen Umsturzes gestrichen, so daß auch diejenigen Organisationen, die für eine gewaltlose soziale Änderung eintraten, von dem

BATI AVRUPA'DAKİ KOMÜNİST PARTİLERİ ÜZERİNE

Avrupa Parlamentosu seçimleri, bütün partilerin gündeminde duruyor. Bu seçimler, aynı zamanda tüm partiler için bütünleşme süreçlerine ilişkin politikaları açısından bir ölçüt oluşturacak. Gerek bütünleşme, gerekse tek pazar konusunda partilerin ortak bir konumları yok. Mayıs ayında Portekiz'de yapılacak olan görüş değiş-tokuş toplantısı da ertelendi.

Tek tek partiler üzerine birkaç nokta:

AKEL:

Yeni genel sekreteri ile AKEL güçlü konumlarını sürdürüyor. Kuşkusuz ki Papayanu 'nun yerini doldurmak güçtür. Ancak yeni genel sekreter, saygınlık kazandı. AKEL gerek iç politikada, gerekse dış politikada Kıbrıs sorununu faaliyetinin ana merkezi yapmış durumda. Vasiliu'ya destek veriyor. Politika yapmaya yetenekli bir parti olduğunu kanıtladı. Tartışmalarda ulusal mutabakata varılmasını amaçlıyor, bu da Kıbrıs halkı tarafından beğeniliyor. Örneğin EDEK "inkarcı" politikasıyla güç yitirmeye başladı. Akis Fantis'in Vasiliu'ya sözcü olarak verilmesi ve bunun tantanasının yapılmaması da AKEL'in politika yapmaya yetenekli bir parti olduğunun başka bir göstergesidir.

Parti içinde tartışmalar var. Özellikle parti içi demokrasi konusu tartışılmakta. Şu anda bu tartışmalar dramatik boyutlarda değil.

Yunanistan Komünist Partisi:

Sol Birlik ilerliyor. Tartışmalarda, seçim hazırlıklarında önemli bir yer tutuyor. Yunanistan KP, Sol Birlik içinde yer alan partilerle birlikte bir program hazırladı. Bu program, seçimleri ve sonrasını ele alan dönemdeki eylem birliğini içeriyor. Realist bir program, güncel sorunlar irdeleniyor. Güvenlik, dış politikası, AT, vs. Ancak program çok uzun, seçimlere yönelik olarak kısaltılacak.

Ön tahminlere göre, Sol Birlik seçimlerde yüzde 15-17 oy alabilir. Bu kadar oy, çok büyük bir kazanım olacak. Tahminlere göre, Yeni Demokrasi birinci, Pasok ikinci parti olacaklar, ancak hiçbir parti çoğunluğu sağlayamayacak. Bu durumda, Sol Birlik parlamentoda anahtar konumu elinde bulunduracak. Sol Birlik programı, daha çok muhalefet konumlarında neler yapılacağını içeriyor. Seçim tahminleri üzerine partide koalisyon durumu ortaya çıkarca, ya da bir Pasok azınlık hükümetini desteklemek durumu belirirse ne yapılacağı üzerine

çalışılmaya başlandı.

AT konusunda seçim programı realist.Çıkışı öngörmüyor eskisi gibi,emekçilerin çıkarlarının nasıl savunulabileceği üzerine oturuyor.

Sol Birlik içinde henüz aday listeleri belirlenmedi.Burada tartışma çıkabilir.Kim kaç kişi verecek,tartışması zorlu olacağı benziyor.Ancak kp,bu birlik içindeki en güçlü örgüt olduğu için en fazla aday veren örgüt de olma durumunda.

Fransız Komünist Partisi:

Hafta sonu MK Plenumu oldu AT ve Avrupa Parlamentosu seçimleri konusu ele alındı.Genel seçimlerde Fransız kp,önemli oy kaybına uğramıştı,son aylarda iyimser olmaya elverişli işaretler var. Üye artışları (100 bin yeni üye kaydedildi),güçlenme ve işletmelerde yeni kurulan komiteler,partiye bir öz bilinç sağlıyor.

Yeniden yapılanmacıların etkisi kalmadı o kadar.Parti, emekçilerin tüm eylemlerinde en ön saflarda yer alıyor.Örneğin en son hemşirelerin eyleminde böyle oldu.

Sosyalist Parti ile ilişkilerinde de ilkeli ve esnek bir konum benimsedi.10 yıl SP ile işbirliğinden yana tutumu,SP'yi başdüşman ilan eden bir tutum izlemişti.Yerel seçimlerdeki işbirliği daha çok SP'ye yaradı,SP birçok yerde seçim işbirliği platformuna pek uymadı,kimi yerlerde sağla bile işbirliği yaptı.Ama partinin tutumu ilkeli ve esnek olduğu için,kamuoyunun gözünde saygınlık kazandı.

FKP son dönemlerde uluslararası konularda saldırgan konumlarda. Barış hareketlerinde aktifleştirdi,Fransız Devrimi'nin 200. yıldönümü çalışmaları yapıyor,insan haklarıyla bağlıyor.

FKP bilimsel teknolojik devrime çok büyük bir önem veriyor. PB üyesi tarafından bu alandaki çalışmalar koordine ediliyor. Bilimsel teknolojik devrimin gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sonuçları,bunların strateji ve taktiğe yaptığı etkiler üzerinde çalışılıyor.FKP,devrimin plüralist bir solu yarattığı kanısındalar, komünistler,sosyalistler vb. Tütünün ortak işbirliğinden yanalar, tümü için bağımsızlığı savunuyorlar.

AT 'na karşı tutum olumsuz.FKP,iç pazar nesnel bir olgu değil, politik bir konsept,bu nedenle de içerik ve biçim olarak entegrasyonu nesnel bir süreç olarak almak doğru değil,görüşünde. Tekellerin politik konseptine karşı mücadele etmek gerek,diyor. Son plenumda bu konuyla ilgili nasıl bir karar alındığı henüz tam açıklanmadı.

FKP,Fransa nükleer silahlarını kaldırsın,derse,derhal sahip olduğu oyların yüzde 10'unu yitirir.Ne ki,partinin nükleer politikasında bir değişiklik var,eskisinden farklı olarak FRAP'ın da görüşmeler kapsamında yer alması savunuluyor.

Portekiz Komünist Partisi:

Yığın desteği olan,mücadele konumları güçlü bir parti. Sendikalarda güçlü.Her düzeyde akıllı,iyi yetişmiş kadrıları var. Ne ki,Portekiz partisi ciddi sorunlarla karşı karşıya.

Birincisi,Nisan Devrimi anayasasının revizyonu durdurulamayacak durumda.Nisan kazanımlarının yaklaşık tümü elden gidecek.Kamulaştırılmış topraklar,devrimden sonra 1,1 milyon hektardı,şimdi 300 bine indi,kooperatif sayısı 550 idi,şimdi 292.

Yeni bir seçim yasasının gündeme gelme olasılığı var.Sendikalar yasası değişecek,Anayasada yer alan sosyalizm sözcüğü kaldırılacak. Bütün bunların Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesinde olması bekleniyor.Bunu gerçekleştirecek bir çoğunluk parlamentoda var.

Bu,parti için yeni mücadele koşulları anlamına geliyor. Devrimin iz bıraktığı kuşakların sayısı azalıyor.Devrimi tam anlamıyla yaşamamış insanlar geliyor partiye.

Portekiz kp, 21. yüzyılın eşiğinde ileri demokrasi,diyor. Kapitalizm çerçevesinde bir yaklaşım bu.Gerçekleşirse,sermayeye saldırı olmuş olacak.Politik demokrasi,ekonomik demokrasi vs. ile azaminin gerçekleştirilmesine çalışılacak.

Bağlaşıklık politikası açısından parti karmaşık bir durumda. Yeşiller,bağımsızlar ile işbirliği yapan parti,seçimlerde yüzde 12 oy aldı.Bu koalisyonla,Portekiz'deki güçler dengesi değiştirilemez. Daha önce PKP,Eanes'in partisi ile birlikte,bunun gerçekleştirebileceğini söylüyordu.Belli bir konjonktürde,bu yaklaşım doğru olabilirdi,ama artık geçerli değil.Bağlaşıklık için bir tek Sosyalist Parti kalıyor geriye.Ne ki,iki parti arasında eskiden kalma bir düşmanlık var.Soareshi devrime ihanetle suçlamıştı PKP.Anayasa değişikliğine Soares evet diyor.SP ile PKP arasında,iki yıldan beri görüşmeler yapılmakta.Ama somut bir adım yok.SP,biz güçlüyüz,diyerek PKP'yi itiyor.Aralık 1989 için ortak yerel seçimler listeleri önerisini SP reddetti.Aslında,PKP belediyelerde önemli bir güce sahip,onların desteği olmadan SP'liler yönetemezler.

PKP ile SP'nin değme noktaları,daha çok uluslararası konularda. Modernizasyona her ikisi de karşı çıkıyorlar,AT-KEYK yakınlaşmasını savunuyorlar,ulusal bir dış politika formüle edilmesinden yanalar,hükümetin ABD'nin dümen suyunda gitmesine karşılar.Ne ki,şu anda

böyle bir işbirliği söz konusu değil. Ancak gelecekte mutlaka böylesi bir işbirliği gündeme gelecek.

Bu arada SP, glasnost ve perestroyka'ya dayanarak PKP'yi karalamayı ihmal etmiyor. Avrupa'daki son Stalinci parti, diyor.

PKP'nin iç yaşamı istikrarlı. Kongre öncesinde tartışmalar vardı. Herkes, PKP'nin bölünmesini bekledi. Ama olmadı. PKP, karşıtları Avrupa Parlamentosu seçimleri için listelere alarak, akıllı bir yaklaşım sergiledi.

PKP, kimi sosyalist ülkelerdeki gelişmeleri endişe ile izlediğini söylüyor. Bu gelişmeler, sosyalizmin çekiciliğini azaltıyor, diyorlar. Perestroyka, zorunlu bir politika, ama kapitalist reçeteleri onaylamıyoruz, görüşleri böyle.

Gençlik, PKP için sürekli endişe konusu. Kongre biraz istikrar getirdi. Ne ki, partiye ve gençlik örgütüne çok sayıda genç girdi. 14-17 yaşlar çoğunlukta. Partide, 20-30 yaşındakiler çok az. Komünist Gençlik Birliği ile birlikte çalışıyor parti, gençliği kazanmayı uzun erimli bir süreç olarak görüyor. MK'de bu konuda bir komisyon kuruldu. PB üyesi başkanlığında. Çeşitli alanlar inceleniyor. Her somut sorunla bağlamaya çalışıyorlar. Cunhal, ilk sonuçların olumlu olduğunu söyledi.

Belçika Komünistler Birliği:

Partinin sorunları karmaşık. 4000 üyesi var, ancak yarısı aktif. Son kongre ile yeni tüzük uygulamaya girdi. Valonya ve Flaman kp'leri ayrı, Birliğin yetkileri ise çok az. Mali konuda vs. Ama kaynaklar merkeze nasıl akacak ki, o kaynakları dağıtsın. Belçikalı yoldaşlar, federalleşme ile etkinin artacağını söylüyorlar, ama görünüyor ki, bu zor olacak.

Kongre, sosyal ve ekonomik sorunları yok denecek şekilde ele aldı. Parti küçüldü, etkisi azaldı, sendikalarındaki durumu sarsıldı. Sosyalist iki partinin ise 150'şer binden 300 bin üyesi var.

İtalyan Komünist Partisi:

Yeni parti, yeni çizgi. Kongre bu temele oturdu.

Yeni çizgi, üç noktada toplanabilir:

1-Sol alternatif: Bunun gerçekleşmesi, Sosyalist Parti'nin tutumuna bağlı. İKP bu yaklaşımla, tarihsel uzlaşma konseptinden ayrılmış oluyor. Büyük koalisyon fikrini terk ediyor. Ara dönemde SP güçlendi, KP zayıfladı. Sosyalist Parti, İKP'nin yaklaşımlarına nasıl tutum alacak, bu güçler ilişkisine bağlı gözüküyor.

2-Güçlü reformlar: Bunu reformizm diye damgalamak gerek.

Politika,ekonomi,sosyal,vb. alanlarda kapitalizm çerçevesinde reformlar öngörülmekte.Ancak daha henüz tam somutlanmadı reformlar. Partinin,emekçilere yeni bir görünüm vermesi gerek.Ancak o zaman yeni yaklaşımlar sonuç getirebilir.

3-Batı Avrupa: Demokrasi,sosyal adalet,ekonomi,ekoloji vb konularda Avrupa solunun birliği deniyor.Avrupa solunun etkisinin artması öneriliyor.Sosyal demokratlarla ilişkileri,başa alıyor KP. Komünistlerle işbirliğini ise tümünden reddediyor.Ya o,ya o tutumu. İKP her zaman kimi konularda böyle abartmalar yapmıştır.Bunlarla aslında herkesi düşünmeye sevk ediyorlar.

Avrupa Parlamentosu'nda komünist gruptan çıkma düşüncesi var. İKP sosyalist fraksiyona girmeyi istiyor.Craxi ise karşı çıkıyor. Tekel istiyor İtalya konusunda.Öteki sosyal demokratlar da pek istemiyorlar bunu.Seçimlerin sonuçlarına bakmak gerek.

Sosyalist ülkelere karşı tutum: İKP,reel sosyalizmi reddediyor, gerçek sosyalizm istiyor.

Sosyal demokratlarla ilişkiler,SBKP-Macaristan Sosyalist İşçi Partisi,Polonya Birleşik İşçi Partisi ile ilişkiler,öteki sosyalist ülkelerde bulunan reformist güçlerle ilişkiler: İKP'nin ilişki öncelikleri bunlar.SED'ye ayırmalı yaşıyorlar.Dubçek'i destekliyorlar.

Kongrede,Brezilyalı bir ekonomistin,Arafat'ın,SPD'den Karsten Voigt'un ve Gorbaçov'un mesajları videodan okundu.Bu da öncelikleri ifade ediyor.

Yeni parti diyorlar.Tüzük değişikliği yapıldı,demokratik merkezîyetçiliği sildiler sayılır.Farklı görüşlere kapı açtılar,ama çoğunluk kararlarının bağlayıcı olduğunu söylüyorlar,fraksiyonlara karşılar.Gizli seçim getirildi.MK 230'dan 300'e çıkarıldı.Çevreciler girdi.Kadın yönetici oranı yüzde 30'a çıktı.

Şimdi bir gölge kabine kurulacak.Alternatif kabine.Bu çok olumlu çünkü parti,iktidardaymış gibi her konu üzerine çalışacak ve kendi önerilerini formüle edecek.

Tarihsel mirasına parti sahip çıkıyor,Komünist Manifestosu'nun özgüllüğü devam ediyor,diyorlar.

İKP,kimi konularda sivri tutumlar alarak,hepimizi düşündürüyor,komünist hareketi ilerletecek deneyler getiriyor.İtalya partiler sisteminde önemli bir yere sahiptir.İtalya'nın değişik koşulları var,bu nedenle bu partiyi o koşullara göre de değerlendirmek gerek. Parti içinde tartışmalar da var.Ama genel çizgiyi etkileyecek düzeyde değil.

Büyük Britanya KP:

Yığın etkisi az,sarsıntılar geçirdi,ama şimdi istikrar kazanmaya başladı.1987'de üye sayısı 10 500'dü,şimdi 8500 e indi.Yaşlılar geri çekildi,yeni üyeler de partiyi terketti.Parti yaşamı doyurmuyor.Yeni bir program hazırlanıyor:Facing up to the future.Stratejik pozisyon tartışılıyor.Kapitalizm değişti görüşleri var,İngiltere kapitalizminin çizgileri belirgin değil,deniyor.Yeni olguları adlandırma denemeleri var.Sendikaları bağlaşıklık olarak görüyor.Realist bir tutum benimsendi,Labour Party ile birlikte güçler ilişkisini değiştirip Thatcher hükümetini götürmek politikası izliyor.

Öteki partinin 1500 üyesi var.Etkisi çok daha az.Üyesi artmıyor.Onlar da yeni program tartışıyor.Bu,1977'deki ana partinin programından farklı değil.Sekter bir çizgi söz konusu,sosyalizmi güncel görev olarak görüyor,işçi sınıfı çok basit tanımlanıyor,sosyal ara tabakalara da işçi diyor.AT ve NATO'dan çıkma konumları var.Ana partiye devamlı küfür ediyorlar.Kısa erimde bu partide bir gelişme olmayacak.

İngiltere'deki komünist harekette iç sorunlar şu sıralarda öne çıkıyor.Bu nedenle önümüzdeki yıllarda fazla bir değişiklik beklememek gerek.

Hollanda KP:

14 gün önce kongreleri oldu. Kendileri,çok başarılı,olarak nitelendirdiler.Fazla tartışma,çatışma olmadı.Taraflar,anlaşabilecekleri konuları öne çıkardılar,uzlaşamadıkları sorunları geri plana ittiler.Bu,olumlu oldu.

Kimlik konusunda mutabakat var.Parlamentonun komünistlere ihtiyacı var,diyorlar.Barış hareketindeler,dayanışma hareketindeler,göçmenler hareketindeler.Feminizm de artık partiye damga vuran akım olmaktan çıktı.Hollanda kp şimdi sosyal sorunları öne çıkarıyor.Konut,istihdam,vs. konularda alternatifler hazırlıyor.Sendikalarda gücü az,ama çalışıyorlar.Gazeteleri için mali olarak sağladılar.Parti,yeniden gazetede etki kazandı.Ulusal çaptaki izolasyonlarını da yırttılar.Sosyalist ülkeler kp'leri ile ilişkileri geliştirmek kararı aldılar,Romanya hariç olmak üzere.

Bağlaşıklık politikası,küçük sol çizgisiydi.Yani sosyal demokratların solundakiler birleşsin.Bunla seçimlerde bozguna uğradılar. Kongrenin seçtiği MK bağlaşıklık politikası biçimleyecek. Sosyal demokratlarla iyi ilişkileri var,ama küçük parti

oldukları için, sosyal demokratlar kp'yi bir ortak olarak görmüyor. Parlamenteoya girebilirlerse, durum değişebilir.

INF Anlaşmasından sonra Hollanda'daki barış hareketi zayıfladı. Şimdi modernizasyon gündeme geldi. Yeni yeni güçler, modernizasyonu durdurmak için hareketlenmeye başladı. Hollanda'daki barış hareketinin özgün konseptleri, gelenekleri, özellikleri var. Bunlar incelenmeli.

İspanya KP:

Kendisini geliştiriyor. Yeni üye kazanma hızı arttı. Emekçilerin sorunlarına yöneldikçe, kendi konseptlerini geliştirdikçe, insanlara daha fazla güven veriyor. Şu anda program çalışması devam ediyor. Birlik Kongresi öncesinde bir taslak hazırlanmıştı, ama iyi olmadığı için daha sonraya ertelediler. Batı Avrupa konusunda ayrıntılı bir alternatif hazırladılar. Öteki sol güçler için bir örnektir bu. Birleşik Sol hareketi seçim koalisyonu olmaktan çıkıyor, etkili bağımsızların da katıldığı bir hareket haline geliyor. Avrupa Parlamentosu seçimleri, Birlik için mihenk taşı olacak.

KP, Sosyalist Parti'nin tabanı ile çalışmayı başardı. SP'nin sendikası olan UGT'de durum kritik. Sendikal birlik güçlendi, 1 Mayıs'ta İşçi Konisyonları ile UGT birlikte yürüdüler. Aralık 1988'den beri eylem birliği devam ediyor. KP Genel Sekreteri Anguita bir ara, birleşmenin öneminden söz etti, KP içinden derhal eleştiri yükseldi. Böylesi bir adım atılması, eylem birliğini bozar. Sosyalistleri ürkütecek hiçbir şey yapılmamalı, deniyor. Formüle edilen talepler ise, aşırı değil, yığınların isteklerini yansıttıyor, bu nedenle de destek görüyor.

AT konusunda alternatif hazırladılar. Sosyalizm konusu ise tartışılıyor. Geçmiş yıllarda sosyalist ülkelere bakış tek yanlı olarak değerlendiriliyor. Kendi koşullarımızı öne çıkarmamak da hataydı, diyorlar.

Bağlaşıklık politikası üzerinde daha da çalışacaklar. Ne isteniyor yetmez, kiminle yürünecek, bu da belirlenmeli, diyorlar. Komünist partilerin ikili ve çoklu görüşmelerinden yanalar.

İspanya Halklarının KP ise sektir ve dar görüşlerinde ısrarlı. Herkese mektupla başvurarak, kp ye küfrediyor. Faaliyetinin ana yönü, bu oldu.

FINLANDİYAkp:

SKDL ile Finlandiya KP yönetimleri arasında yapılan bir gizli görüşmeden sonra, KP yöneticileri, partilerin dağıtılıp yeni bir parti kurulacağını açıkladılar. Bu, KP içinden de çok eleştiri aldı. Eleştiriler, partileşme fikrine karşı değil, birlik ve konseptlerin parti kamuoyundan gizli yürütülmüş olmasına yönelik. Bir yıl içinde iki partinin örgütsel birliğe yönelmeleri kararlaştırıldı. SKDL zaten seçimlerde KP için bir destek görünümündeydi. Yıllardır iki partinin politikası arasında hiçbir fark yoktu. Yönetimleri ve başka alanlardaki sorumluları da kimi zaman ortaktı.

Finlandiya KP, bu adımla yeni tabakalar üzerinde güçlü bir etki yaratmak istiyor. Sosyal demokrat parti olmayacağız, bunu ikame etmeyeceğiz, diyorlar. Sosyal demokratların solunda kalan herkesi birleştirmek, amaç böyle konuyor. KP'lerle ilişkilerden yanalar. Ama süreç ile ilgili pek çok sorun açık. Örneğin Finlandiya KP'nin mirası ne olacak, belli değil? Yeni partiyle ilgili tüzük, program tartışmaları var.

Bu proje, gerçekleşeceğine benziyor. 2-3 ay içinde program taslağı hazır olabilir. Yaz sonunda bu partilerde tartışmaya açılacak, sonbaharda tüzük ve örgütsel sorunlar ele alınmaya başlanacak. 1990'ın Martında iki partinin kongrelerini toplaması ve hemen ardından da birlik kongresinin yapılması bekleniyor.

Bütün bunlara karşın, yeni katmanlara nasıl ulaşılacak? Bu sorunun yanıtı henüz somut olarak konmuş değildir. İki tehlike var. Birincisi, birleşme sonrası durumun bugünü aratması. Tek parti içinde bir koalisyon olunması. İkincisi, Finlandiya kp'den geriye hiçbir şey kalmaması. Sosyal demokratları ikame edebilecek, onların gölgesinde kalan bir hareket olma.

Her ikisi de önlenmek isteniyor. Bu nedenle de bunları önlemek için neler yapılması gerektiği üzerine düşünülüyor.

10.5.1989

Ali Söylemezoğlu

SOVYETLER BİRLİĞİNDE SİYASİ REFORM. SEBEPLERİ VE HEDEFLERİ

Bu yazıda Sovyetlerde perestroyka politikası çerçevesinde girilen siyasi reformu özetlemeye çalışacağım. Perestroykanın ekonomik yönünü ayrı bir yazıda ele almak istiyorum. Konuyla ilgili bilgileri Sovyetlerin İngilizce ve Almanca yayınlarından, özellikle de Novosti tarafından yayınlanan haber ajanslarından ("Daily Review") ve Moscow News dergisinden aldım.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından 1985 yılında başlatılan toplumsal, siyasi ve iktisadi dönüşlerin gerçek bir devrim anlamına geldiği bugün artık (perestroykayı onaylasa da, onaylamasa da) hemen bütün gözlemciler tarafından kabul ediliyor. Bu dönüşümlerin amacı ne? SBKP perestroyka ile nereye varmak istiyor? Bu soruları cevaplandırabilmek için Sovyetlerin dün ve bugününe bakmak lazım.

Eğer burjuva kaynaklarını bir yana bırakırsak her iki konuda da (bugünkü durum ve tarih) elimizdeki bilgiler çok sınırlı. Sovyetler ancak son bir iki yıldır mevcut durum hakkında sağlıklı bilgiler yayınlamaya başladılar. Bu sayede SSCB'de olup bitenleri artık bizzat Sovyet kaynaklarından öğrenebiliyoruz. Ortaya çıkan tablo şudur: Sovyetler Birliği'nin ekonomi, ekoloji, sosyal şartlar, siyasal yapı, ulusal ilişkiler, bilimsel-teknolojik gelişme alanlarında çok ciddi sorunları var. Bilimsel-teknik ilerleme ve ekonomik gelişme alanlarında dünyanın en ileri ülkeleri ile arasındaki mesafe kapanmak şöyle dursun, büyüyor.

Bu geri kalışın sebepleri ne? Sovyet emekçilerinin tembelliği mi? Sosyalist düzenin işsizliği mi? Sovyet devletinin toplumsal gelişmeye bugünkü ileri kapitalist ülkelere kıyasla daha geri bir noktadan başlamış olması ve bir çok dış saldırı ve tehditlere göğüs germek zorunda kalmış olması mı? Şüphesiz geçmişin mirası olumsuz bir etken. Şüphesiz II. Dünya Savaşı'nın ve Soğuk Savaş döneminin Sovyet toplumuna yüklediği yük muazzam. Fakat yine de bu dış etkenler gelişme hızındaki düşmeyi ve geri kalışı izah etmeye yetmiyor.

Bu gerçeği görebilmek için özellikle bilimsel ve teknolojik alandaki geri kalışa bakmak lazım. Son 50 yılda yapılan ve bugünkü modern ekonomilerdeki yüksek emek verimliliğinin kaynağını oluşturan keşif ve icatlardan kaçta kaç Sovyetlerde yapıldı? Laser ışığı gibi Sovyetlerin gerçekleştirdikleri icatlar bile neden Sovyetlerden önce başka ülkelerde üretimde kullanılmaya başlandı? Bugün ABD, Japonya ve Batı Avrupa bir yana, Güney Kore ve Tayvan gibi sanayileşmeye nisbeten geç başlayan ülkelerin bile ekonomilerinde yaygın bir şekilde kullanılan modern teknolojiler Sovyet ekonomisinde neden pek az rol oynuyor?

Tarımsal üretime bakalım: Neden ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri ellerindeki üretim fazlasını ne yapacaklarını bilemezken, ucuza bucaksız tarım alanlarına sahip olan Sovyetler Birliği halkın doğru dürüst beslenmesini sağlamakta güçlük çekiyor? Kaliteli ve bol miktarda gıda maddesi üretilmiyor? Neden tarımda emek, toprak ve hayvan verimliliği ileri kapitalist ülkelere göre düşük? Neden Gorbaçov'un 15 Mart 1989 tarihli Merkez Komitesi toplantısında belirttiği gibi, aradaki fark azalmıyor, artıyor?

Tabii kaynaklar açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan, üretim miktarı bakımından endüstrinin bir çok dalında dünyada birinci, bir çok dalında da ikinci olan ve eğitim düzeyi yüksek bir emek gücüne dayanan bu ülkeyi yıllardır biriken sorunlar 1980'lerin başında derin bir toplumsal bunalımın eşğine getirmiş bulunuyor.

Sorunların karmaşıklığı göz önüne alınıncaya kadar aksamanın yalnızca ekonomik mekanizmalarla ilgili olmadığı da anlaşılıyor. SSCB'de ekonomik tıkanma yeni bir olgu değil, en az 10-15 yıldır gözleniyor. Köklü bir ekonomik reformun zorunlu olduğu daha 1960'lı yıllarda bazı bilim adamları ve yöneticiler tarafından savunulmaya başlanmış. Bu yönde ilk girişimler 1965'te yapılmış. Ancak bunların arkası gelmemiş. Bir süre sonra da reform girişimleri durdurulmuş.

Neden? Neden ülkeyi bilimsel yöntemlerle yönetmekle yükümlü olan komünist partisi toplumdaki aksaklıkları zamanında görüp gerekli önlemlerin alınmasını sağlayamamış? Bu sorunun cevabını verebilmek için meselelerin siyasi boyutunu da dikkate almak lazım. Nitekim 1988 Haziranında toplanan SBKP 19. Konferansı ülkenin yalnız ekonomik mekanizmalarında değil, siyasi sisteminde de çok ciddi bozuklukların ve çarpıklıkların varlığını, iktidarın fiilen bir bürokratik azınlığın eline geçtiğini tesbit ederek "tüm iktidar sovyetlere!" sloganıyla özetlenen büyük bir siyasi reforma karar verdi.

Burada böyle tek bir cümle ile ifade ediverdiğim bu yöneliş Sovyetler Birliği'nin onlarca yıldır oluşmuş siyasal yapısında son derece temelli, gerçek anlamda devrimci bir değişikliğin habercisidir. 1988 baharında geçen küçük bir olayı nakledeyim: SBKP'nin 19. Konferansı yukarıdaki sloganı kabul etmesinden bir kaç hafta önce ufak bir Sovyet şehrinde bir kamyon sürücüsü nereden akıl ettiyse kamyonunun üstüne üzerinde "Bütün iktidar Sovyetlere!" yazılı bir flama asmış, böylece şehirde dolaşmaya başlamış. Kısa süre sonra milis (SSCB'de polis teşkilatına milis deniyor) durdurup flamayı indirmesini istemiş. Adamcağız itiraz etmiş, bu flama ile anayasada yazılı olan ve Lenin'den kalan ilkeyi dile getirdiğini söylemiş, fakat para etmemiş. Fazla ısrar edince bu defa karakola götürmüşler. Bir süre sonra serbest bırakılmışlarsa da flamayı bir daha takmasına izin vermemişler. İşte 19. Konferansın kabul ettiği programın bürokrasinin nasıl tepkisini çektiğini gösteren küçük bir örnek.

Dünyanın ilk sosyalist ülkesi devrimden hemen sonraki yıllarda bağrında taşıdığı demokratik öğeleri neden koruyup geliştiremedi? Devrimle birlikte ülkenin kaderini ellerine alan milyonlarca emekçi nasıl oldu da devlet yönetiminden dışlandılar? Devrimi yapan işçi ve askerlerin kendi yarattıkları iktidar organları olan sovyetlerin göstermelik birer kurum haline dönüşmelerinin sebebi nedir? Hem teorik, hem de pratik açıdan büyük önemi olan bu sorulara cevap verebilmek için tarihe başvurmak, özellikle de Stalin dönemini tartışmak zorundayız.

Tarihe gelince, bu alanda bugüne kadar dayandığımız bilgi ve değerlendirmelerin bir çoğunun düpedüz yanlış ve bilinçli olarak çarpıtılmış olduğu şimdi açıklanıyor. Sovyet hükümetinin 1988 yılında aldığı bir kararı hatırlatayım: Buna göre tüm yüksek okullarda tarih derslerinde sınavlar ikinci bir karara kadar durduruldu. Kararın gerekçesi şöyle: Mevcut tarih kitapları gerçekleri doğru yansıtmadığından, yeni kitaplar hazırlanıncaya kadar sınav yapılamaz. Bir devletin kendi yayınladığı kitaplar hakkında böyle ağır bir yargıya varması kolay mı?

1988 yılında Sovyet yetkilileri Stalin tarafından vatan haini ilan edilerek idam ettirilen tanınmış parti önderlerinin (Buharin, Rikov, Zinovyev, Kamenev, Pyatakov ve Radek gibi) Sovyet kanunlarını çiğnemediklerini, dolayısıyla suçsuz olduklarını açıkladılar. O halde bu ve bunun gibi daha milyonlarca suçsuz insanı uydurma iddialarla idam ettirenler suçlu değil mi? Bütün bunlar Sovyetlerle ilgili (hatta tüm uluslararası işçi hareketi ile ilgili) tarih bilgimizi gözden geçirmenin kaçınılmaz olduğunu gösteriyor.

BUGÜNKÜ SORUNLARIN KAYNAĞI: STALINİZM

Sovyetler Birliğinin bugünkü sorunlarının kökleri altmış yıl öncesine dayanıyor. Lenin proletarya diktatörlüğünü savunurken, bunun emekçiler için demokrasinin yeni bir biçimi olduğunu söylüyordu. Ekim devriminden hemen sonra bu hedefe ulaşmak için bir dizi önlemler alındı. Ancak iç savaşın patlak vermesiyle oluşturulmaya başlanan demokratik kurumlar kosteklendi. Bir çok bölgede yerel sovyetlerin yerini devrimci komiteler, olağanüstü komisyonlar ve benzeri geçici iktidar organları aldı. İç savaştan ve savaş komunizmi döneminden sonra Lenin'in girişimi ile başlatılan ve NEP diye anılan "Yeni Ekonomi Politikası" dönemi devrimci devletin demokratikleşmesi yönünde de bir dizi önlemlerle bağlıydı. Yine de çoğunluğun ülkenin yönetimine katılabilmesi için gerekli şartlar kısa sürede yaratılamadı. İktidar seçimle işbaşına gelen organların değil de parti ve devlet bürolarının elinde toplanıyordu. Lenin son yazılarında devletin bürokratlaşmasına, parti ve devlet aygıtlarının içiçe geçmesine karşı uyarıyordu. Ancak bu uyarılar dikkate alınmadı. Böylece küçük bir azınlığın iktidarı kayıtsız şartsız ele geçirmesine müsait bir ortam doğdu.

Stalinizmin kökenleri, karakteristik özellikleri, işleyiş biçimi nedir? İdeolojisini nasıl karakterize edebiliriz? Sosyalizme ve uluslararası işçi hareketine verdiği zararın bilançosu nedir? Herbiri başlıbaşına bir araştırma konusu olan bu sorulara yalnızca işaret etmekle yetiniyorum. Ancak şunun altını çizmek isterim: sosyalizmin kuruluş ve gelişme yolları, sosyalist devlet, partinin rolü ve işleyiş biçimi gibi konularda Lenin'in fikirleri ve uygulamaları ile Stalin'in fikir ve uygulamaları arasındaki büyük fark ve hatta karşıtlık vardır.

Örneğin Lenin, devrimci işçiler ve askerler tarafından kurulan sovyetlerin yeni devletin en yüksek egemenlik organları olmasını amaçlıyordu. Buna karşılık Stalin ise sovyetleri sendikalar, gençlik örgütü ve diğer yığın örgütleri ile eş değerde tutarak bunların bir motor kayışı gibi partinin yığınları idare etmesine hizmet eden araçlar olduklarını savunuyordu. (Bakınız Stalin, "Leninizmin esasları (1924) ve "Leninizmin bazı meseleleri" (1926)) Lenin'in parti anlayışıyla Stalin'in parti anlayışı da taban tabana tersti. İç savaşın en kritik dönemlerinde, Sovyet Devletinin kaderinin bir pamuk ipliğine bağlı olduğu günlerde bile Lenin parti için serbestçe tartışma, eleştiri yapma ve fikrini söyleme ortamını hiç bir şekilde kısıtlamadı. Buna karşılık Stalin yazılarında partiyi sık sık bir orduya benzetir, değil tartışmaya, en küçük bir eleştiriye bile yer olmayan yarı askeri bir parti yapısını savunurdu. Parti yönetimini ele geçirince kısa zamanda ülkede herkesin emirlerine harfiyen itaat etmek zorunda olduğu bir düzen kurdu.

Lenin ölümünden kısa bir süre önce NEP diye anılan Yeni Ekonomi Politikasını formüle etmişti. Uzun bir süre uygulanması hedeflenen bu politikanın esasları şunlardı:

- karma ekonomi (hem devlet işletmelerinin, hem özel işletmelerin ve hem de kooperatifçi işletmelerin yanyana varlığı;
- kooperatifçiliğin (hem tarımda hem de diğer sektörlerde) devlet tarafından desteklenmesi;
- devlet işletmelerinin kârlılık esasına göre çalışması;
- belli ölçüde özel teşebbüse izin verilmesi;
- serbest ticaret, rublenin konvertibl olması;
- devletin ekonomiyi fiyat politikası, kredi politikası, devlet siparişleri ve vergilerle (yani ekonomik yöntemlerle) idare etmesi.

Yine Lenin tarafından meşhur "tüm Rusyanın elektriğe kavuşması, artı Sovyet iktidarı. İşte komunizm!" sözleriyle ortaya koyulan ve Sovyetlerin sanayileşmesinde ilk adım sayılan elektrifikasyon planı (GOELRO) NEP anlayışına uygun hazırlanmıştı.

Lenin'in ölümünden sonra Sovyetlerde nasıl bir sanayileşme politikası izleneceği konusunda parti yönetiminde ciddi çatışmalar başladı. 1926 yılında Preobrajinski son derece hızlı bir sanayileşme temposu talep ediyor ve bu hızlı temponun gerçekleştirilebilmesi için gerekli kaynakların tarım sektöründen, yani köylülerden alınmasını savunuyordu. Troçki bu

tezi destekliyordu. Bu öneri, köylülerle işçiler arasındaki ittifakı bozacağı gerekçesiyle parti yönetiminin çoğunluğu tarafından reddedildi. O dönemde Stalin de parti yönetiminin çoğunluğu gibi aşırı hızlı sanayileşme önerilerine karşı çıkıyor ve Troçki'yi maceracılıkla suçluyordu.

Ancak 1927 Ekiminde Troçki ve taraftarları parti yönetiminden uzaklaştırıldıktan sonra Stalin fiilen Troçki'nin savunduğu politikayı izlemeye başladı. Stalin'in bu "ülkeyi kamçılama" politikasına karşı çıkararak NEP çizgisini ve Kongre kararlarını savunan Buharin sağ sapmacılıkla suçlandı. Sanayileşme hızı ekonomik zorunluluklar dikkate alınmadan aşırı ölçüde arttırıldı. Bu iradeci politika sonucunda ekonomik zorluklar derinleşince NEP ile belirlenen ana çizginin terk edilmesi gerektiği ilan edildi. Sanayi ürünleri ile tarım ürünlerinin fiyat oranları (fiyat hadleri) tarımın aleyhine değiştirilerek (daha önce Preobrajinski'nin önerdiği gibi) köylünün elindeki ürünler değerinin altında alınmak istendi. Köylüler ürünü devlete değerinin altında satmaya yanaşmayınca 1930 yılında "Kulak"ların (zengin köylüler) sınıf olarak yok edilmesi"ne girişildi.

DEVİRİMİN HUMANİST ÖZÜNE VURULAN İLK BÜYÜK DARBE

Milyonlarca varlıklı köylü aileleriyle birlikte çalışma kamplarına atıldı, bir çoğu öldürüldü. Bir yandan Devrim hükümetinin kendilerine verdiği toprağı işleyip ürününü satmaktan başka bir suçu olmayan insanlar kanunlar çiğnenerek cezalandırılırken öte yandan Sovyet köylüleri içinde en iyi eğitim görmüş ve en becerikli kesim de yok edilmiş oldu. Ardından köylülerin kolhozlarda (bir çeşit üretim kooperatifi) toplanması olağanüstü hızlandırıldı. Bu kollektivizasyon kampanyası sırasında da kolhoza girmek istemeyen köylülere karşı bir çok kanunsuzluk yapıldı. Kulakların bir sınıf olarak likidasyonu diye başlatılan ve tüm Sovyet tarımının 1-2 yıl içinde kolhoz ve sovhozlarda (devlet tarım işletmesi) reorganizasyonu ile son bulan kampanya devrim sonrası tarihinin bir dönüm noktası oldu.

Sonuçta Bolşevik partisinin Lenin tarafından formüle edilmiş olan tarım programının tam aksi yapıldı: Köylüler ikna yoluyla ve uzun bir zaman dilimi içinde değil, zorla ve çok kısa bir sürede kolhozlarda toplandılar. Kolhozlar özerk ve demokratik üretim kooperatifleri olmaktan çıkarılıp devlet organlarına her açıdan bağımlı, tepeden emirle yönetilen örgütler, köylüler ise hiç bir konuda söz hakkı olmayan emir kulları haline getirildiler. Baskılar o noktaya kadar vardırıldı ki, köylülerin yazılı izin almadan köyden çıkmaları bile yasaklandı.

SBKP Merkez Komitesinin Mart 1988 toplantısında okuduğu raporda Gorbaçov söz konusu dönem hakkında şunları söylüyor:

"O yıllardaki olayları değerlendirirken insanı bir trajediden de söz etmek zorundayız. Kulaklarla mücadele sürecinde orta köylülerin ve hatta fakir köylülerin büyük kitlesine karşı zor

kullanıldı. Milyonlarca köylü aileleriyle birlikte topraklarından, doğup büyüdüğü yerlerden koparıldı, ezildi. Çoğu kamplarda veya sürgünde öldü.

Tarım alanında Leninci rotadan bu en kabaca sapış büyük toplumsal, ekonomik ve ahlaksal zarar verdi.

Köylülerle mal alışverişi ve karşılıklı çıkara dayalı ilişkilerin zorbalığa dayalı ilişkiler haline dönüştürülmesi yalnızca tarım politikasında bir dönüm noktası değildi. Ülkede tamamen yeni siyasi ve toplumsal bir durumun doğmasına yol açtı."

Memleketin çoğunluğunu oluşturan köylülere karşı Sovyet kanunları, partinin daha önce verdiği sözler ve ahlaki kurallar çiğnenerek yapılan zorbalık Ekim devriminin humanist özüne indirilmiş büyük bir darbe oldu. Bu ilk yığınsal kanunsuzluk ondan sonraki kanunsuzluk ve cinayetlerin kapısını açtı. On milyonlarca köylünün izin almadan köyünden bile çıkamadığı bir ortamda demokrasinin gelişmesi elbette mümkün olamazdı. Köylülerin o güne kadar gönüllülük temelinde kurmuş oldukları onbinlerce kooperatif ve bunların üst örgütlerinin dağıtılmasıyla devrimden sonra başlayan ve Lenin'in büyük değer verdiği halkın özyönetim denemelerine ve girişimcilğine de ket vurulmuş oldu.

TERÖR YÜKSELİYOR

1934 yılında parti yönetiminde Stalin ile birlikte hareket eden fakat parti içindeki popülerliği yüzünden Staline potansiyel bir rakip gibi de gözükebilecek olan Leningrad parti sekreteri ve polit büro üyesi Kirov bugün bile esrar perdesini koruyan bir suikaste kurban gitti (Kruçev Kirov'un ölümünde Stalinin parmağı olduğunu söylüyor). Bu suikast bahane edilerek ve uydurma iddialarla başlatılan, işkenceyle alınan ifadelere dayanarak yürütülen "temizlik" harekâtı kısa zamanda ülke çapında yığınsal teröre dönüştü. Daha sonra Stalinci terör dalgasının 1937 yılında yeniden yükselmesiyle milyonlarca suçsuz insan sorgusuz sualsiz, mahkemesiz yok edildi. Sovyetler Birliği milyonlarca köy emekçisini, işçisini, binlerce subayını, bir çok önde gelen bilim adamını, sanatçısını, yüzbinlerce komünisti kaybetti. Uydurma suçlamalarla, hatta bazen neyle suçlandığı bile belli olmadan öldürülenlerin sayısı tam bilinmiyor. Fakat Stalin'in 25 yıllık diktatörlüğü sırasındaki bütün kurbanlarının sayısının 10 milyonu geçtiği tahmin ediliyor. (Bu dönemle ilgili belgeler için Tarık Demirkan'ın 1988 sonunda yayınlanan "Bitirilmemiş Devrim" isimli derlemesine bakınız.)

1928'den 1953'e kadar uzanan 25 yıl milyonlarca insanın hiç bir kanıt olmadan "sabotaj", "casusluk" veya "karşı devrimcilik" ile suçlanarak ve çoğu zaman göstermelik bir mahkeme kararı bile olmaksızın kurşuna dizildiği veya kurtuluş umudunun hemen hiç olmadığı kamplara yollandığı bir dönemdi. O kadar ki, böyle keyfi bir şekilde suçlananlardan birinin masum olduğunu söylemek, veya ona sempati göstermek (mesela fotoğrafını saklamak) bile aynı akıbete uğramak için yeterliydi.

1937'den 1953'e kadarki dönemin özelliği devlet ve parti yönetiminin küçük bir grubun eline geçmesi, bu grubun da bu gücü her türlü denetimden uzak kullanabilmesidir. Stalin ve çevresi hem Sovyet yasalarını, hem de SBKP tüzüğünü çiğneyerek ve işkence altında alınmış ifadelere dayanarak 1934 yılında yapılan 17. Kongrede seçilen 139 Merkez Komitesi üyesinin 98'ini (yani % 70'ini) kurşuna dizdirdi. Şunu vurgulamak isterim: "Casus" veya "karşı devrimci" gibi suçlamalarla kurşuna dizilen bu MK üyelerinin ezici çoğunluğu Lenin'in en yakın çalışma arkadaşlarıydı. Yalnızca MK üyelerinin değil, 17. Kongreyi oluşturan delegelerin de çoğunluğu aynı şekilde asılsız suçlamalarla tutuklandı, çoğu öldürüldü. Sonuçta komünist partisinin seçimle işbaşına gelen kongre, merkez komitesi gibi organları fiilen devre dışı bırakıldı, yıllarca toplanmadı. Bu organlara hizmet etmesi, onların denetiminde çalışması gereken parti aygıtı (bürolar) ise seçilmiş organların kararı olmadan parti adına hareket eder oldu.

Stalin'in ölümünden sonra terör durdu, fakat baskılar daha az şiddetle de olsa devam etti. Özellikle de yukarıda kısaca işaret ettiğim parti içinde seçilmiş organlardan parti aygıtına doğru güç kayması devam etti. Merkez Komitesi toplantıları büyük ölçüde önceden hazırlanmış kararların ciddi bir tartışma olmadan onaylanması biçiminde yürüdü. Bu durumun bence en çarpıcı örneklerinden biri, 1979 sonundaki Afganistana asker yollama kararının Polit Büronun dahi bütün üyelerine haber verilmeden alınmış olmasıdır. Hatırlanacağı gibi daha önce batı basınında çıkan bu yöndeki rivayetler geçen yıl 19. Konferanstan sonra SBKP'nin yüksek düzeyde bir sözcüsü tarafından da doğrulanmıştı.

Komünist partisindekine paralel bir güç kayması SSCB'nin en yüksek egemenlik organlarında da oldu. Devrimden sonra ortaya çıkmış olan ve Lenin döneminde geliştirilmesine çalışılan demokratik öğeler yok edildi. İktidar gücü her türlü denetimden uzak kullanılmaya başlandı. Yetkili oldukları bölgede halk iktidarını temsil etmeleri gereken Sovyetler bu niteliklerini kaybettiler. Sovyetlere bağlı olarak çalışması ve onlara hesap vermesi gereken bakanlıklar (daha alt düzeyde sovyet yürütme kurulları) ise seçimle iş başına gelen organlar olan sovyetlere hükmetmeye başladılar. Bütün kararlar hükümetler ve yürütme kurulları tarafından alınıyor, sovyetlere de bunları onaylamak düşüyordu.

Komünist partisinin ve devletin yürütme organlarında yer alan yöneticiler zamanla ayrıcalıklı bir toplumsal grup haline geldiler. Seçimle değil atamayla işbaşına gelen bu yöneticiler halktan ayrı bir hayat sürer oldular. Bunlar için özel dükkânlar, hastahaneler, dinlenme tesisleri, konutlar yapıldı. Emirlerine özel şoförlü resmi arabalar verildi.

Lafta radikal bir eşitlikçiliği savunur görünen Stalinizm fiilen ayrıcalıklı bir bürokratlar kesimi yarattı. Bugün perestroyka

hareketinin karşısında yer alan en önemli toplumsal güç bu ayrıcalıklı kesimdir.

Stalinizm "resmi" görüş ve fikirleri eleştirmeyi, yöneticilerin yaptıkları yanlışlara karşı çıkmayı büyük cesaret gerektiren bir iş haline getirdi. Her yeni fikrin ister istemez egemen fikirlerin bir eleştirisi olduğunu, her yeni önerinin ister istemez o ana kadarki uygulamanın eksikliğini gösterdiğini düşünürsek, böyle bir baskı ortamının fikirsel hayatı nasıl kısırlaştıracığı tahmin edilebilir.

EMEKCİLER DEVLETE VE ÜRETİME YABANCILAŞTIRILDI

Hepimizin bildiği bir kural vardır: Her hak bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Ancak Marks ve Engels'in işaret ettikleri gibi haklarla sorumluluklar arasında başka bir bağlantı daha var: İnsanlara tanınan hak ve özgürlükler daraldıkça onlardan bekleyebileceğimiz sorumluluk da hızla azalıyor. Umursamazlık, neme lâzımcılık, "gemisini kurtaran kaptandır!" anlayışı ise yaygınlaşıyor. Ne yazık ki Sovyetlerin bugün karşı karşıya oldukları sorunlara baktığımızda bu kuralı doğrulayan bir çok örnek görüyoruz. En yakın dönemden üç tane saymakla yetineceğim:

Birincisi: Gorbaçov yukarıda bir kaç kere atıf yaptığım Merkez Komitesinin Mart toplantısında okuduğu raporda SSCB'de her yıl 15-20 milyon ton tahılın hasat sırasında, bir o kadarının da depolama ve işleme sırasında ziyan olduğunu belirtiyor. Demek ki tahıl üretiminin yetersizliği en önemli ekonomik sorunlarından biri olan bu ülke yıl be yıl Türkiyenin yıllık buğday üretiminin İKİ MISLINI çürümeye terk ediyor!

İkincisi: Ermenistandaki son depremde en az 25 bin insan öldü. Sovyet basınında çıkan haberlere göre depremde sonra yıkılan binaları inceleyen uzmanlar korkunç bir gerçeği ortaya çıkardılar: Kaydedilen deprem şiddetli bir deprem olmasına rağmen eğer binalar o bölge için geçerli olan yasal standartlara uygun yapılmış olsaymış, belki de hiç can kaybı olmayacaktı! Söz konusu binalar son derece kötü inşa edilmiş ve üstelik bu tehlikeli durum depremde çok daha önce görevli müfettişler tarafından ilgili makamlara bildirildiği halde tehlikeyi gidermek için hiç bir önlem alınmamış.

Üçüncüsü: Moskovada yayınlanan "Moscow News" dergisinin 12 Şubat 1989 tarihli sayısında bildirildiğine göre Kalmuk Özerk Cumhuriyetinde bir hastahane hastahane personelinin dikkatsizliği yüzünden 27 bebeğe AIDS virüsü bulaştırılmış.

Bu üç örnek umursamazlığın, sorumsuz davranışların Sovyet toplumuna verdiği muazzam maddi ve manevi zarar hakkında bir fikir verebilir. Şimdi baştan sordüğümüz sorulara dönelim: Sovyetler neden ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilimsel alanda dünyada en önde giden ülkelerden biri değil? SBKP bu soruya şu cevabı veriyor: Asıl mesele insanları verimli, titiz çalışmaya, sorumlu davranmaya teşvik eden bir toplumsal ortamın

yaratılamamış olması. Yüz milyonlarca insanın mümkün olan en verimli biçimde çalışması nasıl sağlanacak? Emir ve tehditle mi? Idealler uğruna fedakarlık yapmaya (yani kendi çıkarlarından vazgeçmeye) çağırarak mı? Yoksa insanların çıkarlarını, öznel kaygularını dikkate alan ve kendi çıkarlarına rağmen değil, bu çıkarları yüzünden verimli çalışmalarını sağlayan bir toplumsal mekanizma ile mi?

Mesele belli sayıda büyük projeyi gerçekleştirmek değil. Tarımdan sanayiye, inşaatı sağlık hizmetlerine kadar çok yönlü ve yaygın bir faaliyet, bunu sağlayacak kitlesel girişimcilik lazım. "Adam sen de"cilığın, umursamazlığın yenilmesi lazım. Marks ve Engels'in diliyle konuşursak Stalinizmin devlete ve üretime yabancılaştırdığı emekçilerin ülkenin sahibi efendileri haline gelmelerini ve bunu bizzat hissetmelerini sağlamak lazım.

İşte bu noktada açıklık (glasnost) ve demokrasinin yaşamsal önemi belirginleşiyor. Ancak bu yoldan toplumun aksamalar, yanlışlar karşısında duyarlılığı artabilir. Çözüm ararken ülkenin bütün fikirsel potansiyeli seferber edilebilir. Hedef yalnız "tepedekilerin" değil, herkesin düşünüp çözüm aradığı, yanlışlara cesaretle parmak bastığı, sorumsuz davrananlardan hesap sordugu bir topluma ulaşmak. Gorbaçov bu yüzden "demokrasi bizim için oksijen kadar elzem" diyor.

Elbette devlet mekanizmasının demokratikleştirilmesi yalnızca ülkedeki reformları güvence altına alacak bir araç olarak değil, başlı başına bir kazanım olarak da büyük bir değer taşıyor.

SIYASİ REFORMUN ANA HATLARI

Şimdi bu anlayış temelinde devletin yapısını düzeltmek için alınmakta olan somut önlemlere bakalım. Geçen yıl Haziran ayında toplanan SBKP'nin 19. Konferansında karara bağlanan siyasi reformu dört noktada toplayabiliriz: 1.) Seçim sisteminde ve egemenlik organlarının yapısında değişiklikler, 2.) açıklık (glasnost) ilkesinin yerleşmesi, 3.) sosyalist hukuk devleti anlayışının yerleştirilmesi ve nihayet 4.) aşırı merkeziyetçiliğe son verilmesi.

1.) Seçim sisteminde ve egemenlik organlarının yapısındaki değişiklikler:

1988 sonbaharında yapılan anayasa değişikliklerine göre bundan böyle SSCB'nin en yüksek egemenlik organı HALK TEMSİLCİLER MECLİSİ olacak. Bu meclis ile ilgili ilk seçimler 26 Martta yapıldı. Halk Temsilciler Meclisinin 2200 üyesi olacak. Bunlardan 750'si bizdeki TBMM üyelerinin seçimi gibi yerel seçim bölgelerinde yapılıyor. Halk Temsilciler Meclisinin ikinci üçte birini oluşturan 750 üye ise SSCB'de faaliyet gösteren çeşitli yığın örgütleri (komünist partisi, sendikalar, gençlik örgütü, kadın örgütü, yazarlar birliği, film emekçileri birliği, bilimler akademisi v.s.) tarafından belirleniyor. Yani seçmenler tarafından değil, bu örgütler tarafından seçiliyor. Sonuncu üçte

bir ise SSCB'yi oluşturan cumhuriyetler, özerk cumhuriyetler ve diğer ulusal bölgeler tarafından seçiliyor. Diğer bir deyişle bu son 750 kişilik grup Sovyetlerin çok renkli ulusal bileşimini temsil ediyor.

Böylece oluşan Halk Meclisi yılda 2 kere toplanacak. Görevi iç ve dış politikanın esaslarını, 5 yıllık planları, anayasa değişikliklerini ve diğer bazı önemli yasaları karara bağlamak. Ayrıca Sovyet Halk Temsilciler Meclisi kendi arasından 542 kişilik bir YÜKSEK SOVYET seçecek. Yüksek Sovyeti oluşturan üyelerin yarısı ulusal sovyetlerin temsilcileri arasından, yarısı da diğer üyelerden seçilecek.

Böylece oluşturulan Yüksek Sovyetin şimdiye kadarki Yüksek Sovyet ile arasındaki en önemli fark sürekli toplantı halinde olacak olması. Eskiden Yüksek Sovyet senede ancak bir kaç hafta toplanıyordu. Bu durum Yüksek Sovyet üyelerinin yasaların hazırlanmasında, hükümetin denetlenmesinde kayda değer bir rol oynamalarını engelliyordu. Bundan böyle senenin büyük bir kısmında toplantı halinde olacak olan Yüksek Sovyetin bakanlıkları ve diğer yürütme organlarını denetlemede daha etkili bir rol oynayacağı ümit ediliyor. Ayrıca bundan böyle Yüksek Sovyet üyelerinin başka bir işte çalışmaması, yani tüm vakitlerini halk temsilcisi olarak çalışmaya ayırmaları öngörülüyor. Böylece Sovyetler Birliğinde de ilk defa olarak "profesyonel bir parlamento" kurulmuş oluyor.

Egemenlik organlarıyla ilgili diğer bir yenilik şu: Yeni yasaya göre her düzeydeki Sovyetler tarafından denetlenmesi gereken devlet yürütme organlarında (mesela bakanlıklarda) görevli olanlar aynı anda sovyetlere üye seçilemeyecekler. Yani mesela kimse hem bakan, hem de milletvekili olamayacak. Böylece denetleyecek olan ile denetlenmesi gerekenin aynı şahıs olması engellenmek isteniyor. Yine aynı amaçla her düzeyde (tüm SSCB, ulusal Sovyet Cumhuriyetleri, bölgeler ve şehirler) parti sekreterlerinin şimdiye kadar olduğu gibi yürütme organlarının başına getirilmeleri yasaklanıyor. Bunun yerine parti sekreterlerinin bölgelerinde sovyetlerin başkanlığına seçilmeleri öngörülüyor (bu sonuncusu bir anayasal zorunluluk olarak değil, bir teamül olarak).

Bu önlem sayesinde bir taşla iki kuş vurulmak isteniyor: Birincisi partinin ağırlığının fiilen devlet işlerini yürütmeye değil, iş yapan devlet organlarını denetlemeye kaydırılması; ikincisi parti sekreterlerinin iki aşamalı bir demokratik halk denetiminden geçirilmesi (önce sovyet üyesi seçimini, sonra da sovyet başkanlığı seçimini kazanması lazım). Nitekim 26 Mart seçimlerinden sonra seçimi kazanamayan bir dizi parti sekreterinin herhalde bu görevde kalamayacakları ifade edildi.

Seçimle göreve gelen her yöneticinin (hem parti, hem de devlet organlarında) peş peşe en fazla iki dönem seçilebilmesi kuralı hem toplumsal denetimi sağlamayı, hem de yönetici kadroların sürekli tazelenmesini amaçlıyor.

Seçim sisteminde ise bugüne kadarki tek adaylı seçim yerine çok adaylı seçim ilkesi kabul edildi.

Demokratikleşme önlemleri çerçevesinde önemli konularda kamuoyunda yürütülen tartışmaları ve halkoylamalarını da sayabiliriz. Örneğin 1988 sonbaharında kabul edilen siyasi reform ile ilgili kanunlar önceden kamuoyunda tartışılmaya sunulmuştu. Gorbaçov'un SSCB Yüksek Sovyetinin 29 Kasımdaki toplantısında yaptığı konuşmada açıkladığına göre bu tartışma çerçevesinde ilgili yasalar hakkında toplam 300 000 değişiklik önerisi yapılmış. Bu öneriler sonucunda seçim yasasının toplam 62 maddesinden 32'si, Anayasada yapılması önerilen 55 maddelik değişikliklerden 26'sı değişerek kesinleşmiş.

Bu çeşit tartışmaların (ve icabında halk oylamalarının) duruma göre tüm Sovyetler birliği düzeyinden şehir ve kasaba düzeyine kadar her düzeyde yapılması öngörülmüyor.

2.) Glasnost

Halkın devlet yönetimini fiilen eline alabilmesi için zorunlu en önemli etkenlerden biri de glasnost olarak anılan açıklık politikası. Burada amaç, yöneticilerin eleştirilmesini, problemlerin kamuoyuna duyurulmasını engelleyen uygulamalara son vermek, sosyalist çoğulculuğu gerçekleştirmek. Böylece hangi düzeyde olursa olsun bütün sorumluluk taşıyanların sürekli denetlenmesi ve toplumun her vatandaşın fikir, öneri ve eleştirilerinden yararlanması amaçlanıyor. Hedef, Gorbaçov'un 19. Konferansta dediği gibi, toplumsal denetim dışında tek bir yöneticinin bile kalmaması.

Sovyet deneyimi devlet işlerinin alenen, tüm vatandaşların gözüönünde yürütülmesi diyebileceğimiz açıklık ilkesi ile demokrasinin birbirine nasıl yakından bağlı olduğunu gösteriyor. Lenin döneminde hem parti hem de devlet işleri açıkça tartışılıp eleştirilerek yürütülürken Stalin iktidarı ele geçirince ana ilke hemen herşeyin gizlenmesi, açıklanan bilgilerin de ihtiyaca göre tahrif edilmesi oldu. Bu gizleme ve tahrif etme adeti o derece yaygınlaştı ki, SSCB'de değil sıradan vatandaş, bir çok yönetici bile ülkenin içinde bulunduğu durumu gerçekçi bir şekilde değerlendiremez oldu. Herşeyi tozpembe gösteren resmi propagandanın aksine toplumsal sorunlara ışık tutan araştırma ve bilgilerin ortaya konulması engelleniyordu. Oysa sağlıklı istatistikler ve bunlara dayanan ciddi bilimsel araştırmalar olmadan toplumsal sorunlara teşhis koyulamayacağı artık herkes tarafından kabul ediliyor.

Perestroyka ile birlikte bu tutum da düzeltilmeye, çoğulculuk, basın ve fikir özgürlüğü toplumun sağlıklı gelişebilmesi için vazgeçilmez unsurlar olarak anılmaya başlandı. Gerçekten de basın yayın organları SBKP'nin yenilenme politikasının savunulup ilettilmesinde çok önemli bir rol oynuyorlar.

Glasnost politikasının ilk sonuçları şimdiden görülüyor. Bugüne kadar savunduğu fikirler "resmi" görüşe uymuyor diye susturulan, baskılarla karşılaşan veya takibata uğrayan bir çok sanatkar ve bilim adamının öneri ve eleştirilerini sovyet kamuoyuna duyurmaya başlamaları ülkenin fikir hayatını ilk devrim yıllarından bu yana görülmemiş biçimde canlandırdı. Alkolizm, ekolojik sorunlar, fuhuş, uyuşturucu madde alışkanlığı, artan suçişleme oranı gibi uzun yıllar varlığı inkâr edilen toplumsal meseleler ortaya koyulup çeşitli açılardan aydınlatılmaya başlandı. Böylece bunların çözümü için toplumun potansiyellerinden daha iyi yararlanmak mümkün olacak.

3.) Sosyalist hukuk devleti

Siyasi reform çerçevesinde girişilen üçüncü büyük iş, vatandaşların haklarını yeniden belirlemek ve bu hakların korunması için gerekli kurum ve mekanizmaları oluşturmak. Amaç vatandaşların devlet ve parti organlarının keyfi karar ve davranışlarına karşı koyabilmelerini sağlamak. Bu çabalar "sosyalist hukuk devletini yaratmak" diye ifade ediliyor. Mahkemelerin bağımsızlığının güvence altına alınması, birk basın yasası çıkartılarak basının hak ve görevlerinin belirlenmesi (basın yasası Lenin tarafından istenmesine rağmen bugüne kadar çıkartılmamış), yeni bir ceza yasasının, yeni iş yasalarının hazırlanması öngörülüyor. Mart ayında devletle dindarların ilişkilerini yeniden düzenleyerek din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan yeni bir yasa taslağı görüş belirtmek üzere Sovyetlerdeki dini gurupların temsilcilerine iletildi.

4.) Aşırı merkeziyetçi devlet yapısının düzeltilmesi

Perestroykanın siyasi alanda getirdiği dördüncü büyük yenilik Sovyetler Birliği bünyesinde yer alan yüzün üzerindeki ulus ve etnik grubun ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi. Bu alanda ön çalışmalar epey zamandır sürüyor. Bu hazırlıkların ilk bilançosu önümüzdeki Haziranda özel olarak ulusal ilişkileri görüşüp kararlar almak üzere yapılacak olan Merkez Komitesi toplantısında çıkartılacak.

Ancak atılacak adımların yönü şimdiden belli. Hedef devletin yapısını ademi merkezileştirmek, ulusal cumhuriyetlerin hak ve yetkilerini arttırmak, ne kadar küçük olursa olsun bütün etnik grupların gelişmeleri için elverişli koşullar yaratmak, ekonomik ve sosyal gelişmenin (mesela ekonomik gelişmeyle doğan iç göçlerin) yarattığı yeni sorunlara çözümler bulmak. Genel eğilim bölgesel ve yerel devlet organlarının yetki ve haklarını genişletmek biçiminde. Amaç, Gorbaçov'un bir konuşmasında dediği gibi, merkezdeki bir takım bürokratların ömürlerinde bir defa bile ayak atmadıkları bölgelerin, şehirlerin hayatına sorumsuzca müdahale etmelerini önlemek.

Üzerinde en çok durulan meselelerden biri SSCB'de şu anda konuşulan 100 küsur dilin unutulmaması ve gelişebilmesi için gerekli şartları yaratmak. Bu bağlamda ulusal ilişkiler alanında

Stalin döneminde yapılan büyük haksızlıkların (Kırım Tatarlarının, Volga boyundaki Almanların ve daha bir dizi başka halkın temelsiz suçlamalarla mahkum edilerek topyekun başka bölgelere sürülmeleri bunun en çarpıcı örneği) bugün bile SSCB'deki ulusal ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini belirtmek gerekir.

1988 Kasımındaki konuşmasında Gorbaçov bu saydığımız önlemlerin siyasal reform yönünde yalnızca birer ilk adım olduklarını, ileride yeni yasa ve önlemlerle geliştirileceklerini, reform sürecinin kısa zamanda tamamlanacak bir süreç sanılmaması gerektiğini belirtti.

SBKP Stalin diktatörlüğünün yol açtığı ağır tahribatı gidermek için köklü bir reformu başlatmış bulunuyor. Hedef hürriyet ve sosyal adaletin gerçekleştiği, bireylerin yeteneklerini geliştirmek için en geniş imkânların yaratıldığı, vatandaşların ülke yönetiminde ve sosyal hayatın her alanında gerçekten söz sahibi oldukları bir toplum yaratmak. Bu amaçla demokrasi geliştiriliyor, sosyalizmin humanist özü yeniden canlandırılıyor. Demokrasinin gelişmesi ile insanların ülkenin sorunlarına daha bilinçli sahip çıkmaları, daha sorumlu ve girişimci davranmaları için ön şartlar hazırlanmış olacak. Bu, başlı başına bir kazanım olduğu gibi yaygın ve hızlı bir ekonomik gelişmeyi de kolaylaştıracak.

Siyasal reformun başlamasından sonra yapılan ilk seçimler olan 26 Mart seçimlerini hemen bütün gözlemciler perestroyka hareketinin büyük bir zaferi olarak değerlendirdiler. Parti yönetimi tarafından başlatılan ve ilkin aydınlar tarafından hararetle desteklenen perestroyka politikasının artık geniş emekçi kesimlerin de desteğini kazandığı anlaşıldı. Seçimi kazanan adayların bir çoğunun perestroyka hareketinin önde gelen sözcüleri olmaları bu değerlendirmeyi doğruluyor. Öte yandan halk tarafından benimsenmeyen bir dizi yüksek parti ve devlet yöneticisinin seçimleri kazanamamış olması bundan böyle yüksek mevkilerde olanların da seçmenlerin desteğini kazanmak için çaba göstermek zorunda kalacağını gösteriyor.

Izvestia gazetesinin 27.4.88 tarihli sayısında yayınlanan bir makalede o tarihte SSCB'nin en yüksek yasama organı olan Yüksek Sovyet'in bileşimi hakkında bazı bilgiler verilmişti. Buna göre bakanlar, en yüksek rütbeli generaller, parti bürolarının yüksek düzeydeki yöneticileri, en üst sendika yöneticileri, en büyük fabrikaların müdürleri gibi devletin kilit noktalarında görev yapan en yüksek yöneticiler yıllardır otomatik olarak bu en yüksek yasama organına da seçiliyorlar ve bu meclisin 1499 üyesinin % 39'unu oluşturuyorlardı (orta düzeydeki yöneticiler bu hesaba dahil değil!). Devlet yürütme organlarının seçilmiş halk temsilcileri tarafından denetlenmesini nerdeyse imkânsız hale getiren bu durum şimdi değişiyor.

Fakat meselenin seçim sonuçları kadar önemli olan bir yanı daha var: Bu da Sovyet seçmenlerinin seçim kampanyasına gösterdikleri

büyük ilgi. Bazı yorumcuların iddialarının aksine halkın "perestroykadan bana ne, ben çarşıya çıktığımda aradığımı bulup bulamadığıma bakarım" demediği, son yıllarda büsbütün artan ekonomik sıkıntılara rağmen perestroyka politikasını ilerletmek için mücadeleye aktif katıldığı, bürokratik engelleri aşmada kararlı olduğu kanıtlandı. Bu aktiflik sorunların çözümünü "yukardakiler"den beklemek yerine bizzat harekete geçme eğiliminin giderek güçlendiğini gösteriyor.

Yine de henüz perestroyka politikasının her yönüyle anlaşılıp benimsendiği söylenemez. Örneğin Moscow News dergisinin (Almanca baskısı) Mayıs 1989 sayısında bildirildiğine göre geçenlerde Leningrad televizyonunda Sovyet Ceza Yasasında yapılacak değişiklikler tartışıldıktan sonra küçük bir kamuoyu yoklaması yapılmış. Bu bağlamda "ölüm cezası kaldırılmalı mı?" sorusuna cevap veren 353 kişiden % 85'i ölüm cezasının kaldırılmasına karşı çıkmış! "Suç işleme oranı daha sert cezalarla düşürülebilir mi?" sorusuna 651 kişiden % 73'ü "evet" diye cevap vermiş.

Küçük çaplı bir anket dahi olsa bu sonuçlar düşündürücü. Belli ki toplumsal sorunları "baskıyı arttırarak" çözmek eğilimleri halkın bilincinde hala etkili. Rasyonel değil duygusal yaklaşımlar ağır basıyor. Bu eğilimlerin aşılması, humanist değerlerin toplumsal bilinçte daha fazla ağırlık kazanması için yoğun ideolojik çaba gerekiyor.

5.5.1989

Ali Söylemezoğlu

SOVYETLER BİRLİĞİNDE SİYASİ REFORM. SEBEPLERİ VE HEDEFLERİ

Bu yazıda Sovyetlerde perestroyka politikası çerçevesinde girişilen siyasi reformu özetlemeye çalışacağım. Perestroykanın ekonomik yönünü ayrı bir yazıda ele almak istiyorum. Konuyla ilgili bilgileri Sovyetlerin İngilizce ve Almanca yayınlarından, özellikle de Novosti tarafından yayınlanan haber ajanslarından ("Daily Review") ve Moscow News dergisinden aldım.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından 1985 yılında başlatılan toplumsal, siyasi ve iktisadi dönüşümlerin gerçek bir devrim anlamına geldiği bugün artık (perestroykayı onaylasa da, onaylamasa da) hemen bütün gözlemciler tarafından kabul ediliyor. Bu dönüşümlerin amacı ne? SBKP perestroyka ile nereye varmak istiyor? Bu soruları cevaplandırabilmek için Sovyetlerin dün ve bugününe bakmak lazım.

Eğer burjuva kaynaklarını bir yana bırakırsak her iki konuda da (bugünkü durum ve tarih) elimizdeki bilgiler çok sınırlı. Sovyetler ancak son bir iki yıldır mevcut durum hakkında sağlıklı bilgiler yayınlamaya başladılar. Bu sayede SSCB'de olup bitenleri artık bizzat Sovyet kaynaklarından öğrenebiliyoruz. Ortaya çıkan tablo şudur: Sovyetler Birliğinin ekonomi, ekoloji, sosyal şartlar, siyasal yapı, ulusal ilişkiler, bilimsel-teknolojik gelişme alanlarında çok ciddi sorunları var. Bilimsel-teknik ilerleme ve ekonomik gelişme alanlarında dünyanın en ileri ülkeleri ile arasındaki mesafe kapanmak şöyle dursun, büyüyor.

Bu geri kalışın sebepleri ne? Sovyet emekçilerinin tembelliği mi? Sosyalist düzenin işsizliği mi? Sovyet devletinin toplumsal gelişmeye bugünkü ileri kapitalist ülkelere kıyasla daha geri bir noktadan başlamış olması ve bir çok dış saldırı ve tehditlere göğüs germek zorunda kalmış olması mı? Şüphesiz geçmişin mirası olumsuz bir etken. Şüphesiz II. Dünya Savaşının ve Soğuk Savaş döneminin Sovyet toplumuna yüklediği yük muazzam. Fakat yine de bu dış etkenler gelişme hızındaki düşmeyi ve geri kalışı izah etmeye yetmiyor.

Bu gerçeği görebilmek için özellikle bilimsel ve teknolojik alandaki geri kalışa bakmak lazım. Son 50 yılda yapılan ve bugünkü modern ekonomilerdeki yüksek emek verimliliğinin kaynağını oluşturan keşif ve icatlardan kaçta kaç Sovyetlerde yapıldı? Laser ışığı gibi Sovyetlerin gerçekleştirdikleri icatlar bile neden Sovyetlerden önce başka ülkelerde üretimde kullanılmaya başlandı? Bugün ABD, Japonya ve Batı Avrupa bir yana, Güney Kore ve Tayvan gibi sanayileşmeye nisbeten geç başlayan ülkelerin bile ekonomilerinde yaygın bir şekilde kullanılan modern teknolojiler Sovyet ekonomisinde neden pek az rol oynuyor?

Tarımsal üretime bakalım: Neden ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri ellerindeki üretim fazlasını ne yapacaklarını bilemezken, ucuza bucaksız tarım alanlarına sahip olan Sovyetler Birliği halkın doğru dürüst beslenmesini sağlamakta güçlük çekiyor? Kaliteli ve bol miktarda gıda maddesi üretilmiyor? Neden tarımda emek, toprak ve hayvan verimliliği ileri kapitalist ülkelerden düşük? Neden Gorbaçov'un 15 Mart 1989 tarihli Merkez Komitesi toplantısında belirttiği gibi, aradaki fark azalmıyor, artıyor?

Tabii kaynaklar açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan, üretim miktarı bakımından endüstrinin bir çok dalında dünyada birinci, bir çok dalında da ikinci olan ve eğitim düzeyi yüksek bir emek gücüne dayanan bu ülkeyi yıllardır biriken sorunlar 1980'lerin başında derin bir toplumsal bunalımın eşğine getirmiş bulunuyor.

Sorunların karmaşıklığı göz önüne alınıncaya kadar yalnızca ekonomik mekanizmalarla ilgili olmadığı da anlaşılıyor. SSCB'de ekonomik tıkanma yeni bir olgu değil, en az 10-15 yıldır gözleniyor. Köklü bir ekonomik reformun zorunlu olduğu daha 1960'lı yıllarda bazı bilim adamları ve yöneticiler tarafından savunulmaya başlanmış. Bu yönde ilk girişimler 1965'te yapılmış. Ancak bunların arkası gelmemiş. Bir süre sonra da reform girişimleri durdurulmuş.

Neden? Neden ülkeyi bilimsel yöntemlerle yönetmekle yükümlü olan komünist partisi toplumdaki aksaklıkları zamanında görüp gerekli önlemlerin alınmasını sağlayamamış? Bu sorunun cevabını verebilmek için meselelerin siyasi boyutunu da dikkate almak lazım. Nitekim 1988 Haziranında toplanan SBKP 19. Konferansı ülkenin yalnız ekonomik mekanizmalarında değil, siyasi sisteminde de çok ciddi bozuklukların ve çarpıklıkların varlığını, iktidarın fiilen bir bürokratik azınlığın eline geçtiğini tesbit ederek "tüm iktidar sovyetlere!" sloganıyla özetlenen büyük bir siyasi reforma karar verdi.

Dünyanın ilk sosyalist ülkesi devrimden hemen sonraki yıllarda bağrında taşıdığı demokratik öğeleri neden koruyup geliştiremedi? Devrimle birlikte ülkenin kaderini ellerine alan milyonlarca emekçi nasıl oldu da devlet yönetiminden dışlandılar? Devrimi yapan işçi ve askerlerin kendi yarattıkları iktidar organları olan sovyetlerin göstermelik birer kurum haline dönüşmelerinin sebebi nedir? Hem teorik, hem de pratik açıdan büyük önemi olan bu sorulara cevap verebilmek için tarihe başvurmak, özellikle de Stalin dönemini tartışmak zorundayız.

Tarihe gelince, bu alanda bugüne kadar dayandığımız bilgi ve değerlendirmelerin bir çoğunun düpedüz yanlış ve bilinçli olarak çarpıtılmış olduğu şimdi açıklanıyor. Sovyet hükümetinin 1988 yılında aldığı bir kararı hatırlatayım: Buna göre tüm yüksek okullarda tarih derslerinde sınavlar ikinci bir karara kadar durduruldu. Kararın gerekçesi şöyle: Mevcut tarih kitapları gerçekleri doğru yansıtmadığından, yeni kitaplar hazırlanıncaya

kadar sınav yapılamaz. Bir devletin kendi yayınladığı kitaplar hakkında böyle ağır bir yargıya varması kolay mı?

1988 yılında Sovyet yetkilileri Stalin tarafından vatan haini ilan edilerek idam ettirilen tanınmış parti önderlerinin (Buharin, Rikov, Zinovyev, Kamenev, Pyatakov ve Radek gibi) Sovyet kanunlarını çiğnemediklerini, dolayısıyla suçsuz olduklarını açıkladılar. O halde bu ve bunun gibi daha milyonlarca suçsuz insanı uydurma iddialarla idam ettirenler suçlu değil mi? Bütün bunlar Sovyetlerle ilgili (hatta tüm uluslararası işçi hareketi ile ilgili) tarih bilgimizi gözden geçirmenin kaçınılmaz olduğunu gösteriyor.

Sovyetler Birliğinin bugünkü sorunlarının kökleri altmış yıl öncesine dayanıyor. Lenin proletarya diktatörlüğünü savunurken, bunun emekçiler için demokrasinin yeni bir biçimi olduğunu söylüyordu. Ekim devriminden hemen sonra bu hedefe ulaşmak için bir dizi önlemler alındı. Ancak iç savaşın patlak vermesiyle oluşturulmaya başlanan demokratik kurumlar kösteklendi. Bir çok bölgede yerel sovyetlerin yerini devrimci komiteler, olağanüstü komisyonlar ve benzeri geçici iktidar organları aldı. İç savaştan ve savaş komünizmi döneminden sonra Lenin'in girişimi ile başlatılan ve NEP diye anılan "Yeni Ekonomi Politikası" dönemi devrimci devletin demokratikleşmesi yönünde de bir dizi önlemlerle bağlıydı. Yine de çoğunluğun ülkenin yönetimine katılabilmesi için gerekli şartlar kısa sürede yaratılamadı. İktidar seçimle işbaşına gelen organların değil de parti ve devlet bürolarının elinde toplanıyordu. Lenin son yazılarında devletin bürokratlaşmasına, parti ve devlet aygıtlarının içiçe geçmesine karşı uyarıyordu. Ancak bu uyarılar dikkate alınmadı. Böylece küçük bir azınlığın iktidarı kayıtsız şartsız ele geçirmesine müsait bir ortam doğdu.

Stalinizmin kökenleri, karakteristik özellikleri, işleyiş biçimi nedir? İdeolojisini nasıl karakterize edebiliriz? Sosyalizme ve uluslararası işçi hareketine verdiği zararın bilançosu nedir? Herbiri başlıbaşına bir araştırma konusu olan bu sorulara yalnızca işaret etmekle yetiniyorum. Ancak şunun altını çizmek isterim: sosyalizmin kuruluş ve gelişme yolları, sosyalist devlet, partinin rolü ve işleyiş biçimi gibi konularda Lenin'in fikirleri ve uygulamaları ile Stalin'in fikir ve uygulamaları arasındaki büyük fark ve hatta karşıtlık vardır.

Örneğin Lenin, devrimci işçiler ve askerler tarafından kurulan sovyetlerin yeni devletin en yüksek egemenlik organları olmasını amaçlıyordu. Buna karşılık Stalin ise sovyetleri sendikalar, gençlik örgütü ve diğer yığın örgütleri ile eş değerde tutarak bunların bir motor kayışı gibi partinin yığınları idare etmesine hizmet eden araçlar olduklarını savunuyordu. (Bakınız Stalin, "Leninizmin esasları (1924) ve "Leninizmin bazı meseleleri" (1926)) Lenin'in parti anlayışıyla Stalin'in parti anlayışı da taban tabana tersti. İç savaşın en kritik dönemlerinde, Sovyet Devletinin kaderinin bir pamuk ipliğine bağlı olduğu günlerde bile Lenin parti için serbestçe tartışma, eleştiri yapma ve içinde

fikrini söyleme ortamını hiç bir şekilde kısıtlamadı. Buna karşılık Stalin yazılarında partiyi sık sık bir orduya benzetir, değil tartışmaya, en küçük bir eleştiriye bile yer olmayan yarı askeri bir parti yapısını savunurdu. Parti yönetimini ele geçirince kısa zamanda ülkede herkesin emirlerine harfiyen itaat etmek zorunda olduğu bir düzen kurdu.

Lenin ölümünden kısa bir süre önce NEP diye anılan Yeni Ekonomi Politikasını formüle etmişti. Uzun bir süre uygulanması hedeflenen bu politikanın esasları şunlardı:

- karma ekonomi (hem devlet işletmelerinin, hem özel işletmelerin ve hem de kooperatifçi işletmelerin yanyana varlığı;
- kooperatifçiliğin (hem tarımda hem de diğer sektörlerde) devlet tarafından desteklenmesi;
- devlet işletmelerinin kârlılık esasına göre çalışması;
- belli ölçüde özel teşebbüse izin verilmesi;
- serbest ticaret, rublenin konvertibl olması;
- devletin ekonomiyi fiyat politikası, kredi politikası, devlet siparişleri ve vergilerle (yani ekonomik yöntemlerle) idare etmesi.

Yine Lenin tarafından meşhur "tüm Rusyanın elektriğe kavuşması, artı Sovyet iktidarı. işte komünizm!" sözleriyle ortaya koyulan ve Sovyetlerin sanayileşmesinde ilk adım sayılan elektrifikasyon planı (GOELRO) NEP anlayışına uygun hazırlanmıştı.

Lenin'in ölümünden sonra Sovyetlerde nasıl bir sanayileşme politikası izleneceği konusunda parti yönetiminde ciddi çatışmalar başladı. 1926 yılında Preobrajinski son derece hızlı bir sanayileşme temposu talep ediyor ve bu hızlı temponun gerçekleştirilebilmesi için gerekli kaynakların tarım sektöründen, yani köylülerden alınmasını savunuyordu. Troçki bu tezi destekliyordu. Bu öneri, köylülerle işçiler arasındaki ittifakı bozacağı gerekçesiyle parti yönetiminin çoğunluğu tarafından reddedildi. O dönemde Stalin de parti yönetiminin çoğunluğu gibi aşırı hızlı sanayileşme önerilerine karşı çıkıyor ve Troçki'yi maceracılıkla suçluyordu.

Ancak Troçki ve taraftarları parti yönetiminden uzaklaştırıldıktan sonra Stalin fiilen Troçki'nin savunduğu politikayı izlemeye başladı. Stalin'in bu "ülkeyi kamçılama" politikasına karşı çıkarak NEP çizgisini ve Kongre kararlarını savunan Buharin sağ sapmacılıkla suçlandı. Sanayileşme hızı ekonomik zorunluluklar dikkate alınmadan aşırı ölçüde arttırıldı. Bu iradeci politika sonucunda ekonomik zorluklar derinleşince NEP ile belirlenen ana çizginin terk edilmesi gerektiği ilan edildi. Sanayi ürünleri ile tarım ürünlerinin fiyat oranları (fiyat hadleri) tarımın aleyhine değiştirilerek (daha önce Preobrajinski'nin önerdiği gibi) köylünün elindeki ürünler değerinin altında alınmak istendi. Köylüler ürünü devlete değerinin altında satmaya yanaşmayınca 1930 yılında "Kulak"ların (zengin köylüler) sınıf olarak yok edilmesi"ne girişildi.

(1927 Ekiminde)
son

Milyonlarca varlıklı köylü aileleriyle birlikte çalışma kamplarına atıldı, bir çoğu öldürüldü. Bir yandan Devrim hükümetinin kendilerine verdiği toprağı işleyip ürününü satmaktan başka bir suçu olmayan insanlar kanunlar çiğnenerek cezalandırılırken öte yandan Sovyet köylüleri içinde en iyi eğitim görmüş ve en becerikli kesim de yok edilmiş oldu. Ardından köylülerin kolhozlarda (bir çeşit üretim kooperatifi) toplanması olağanüstü hızlandırıldı. Bu kollektivizasyon kampanyası sırasında da kolhoza girmek istemeyen köylülere karşı bir çok kanunsuzluk yapıldı. Kulakların bir sınıf olarak likidasyonu diye başlatılan ve tüm Sovyet tarımının 1-2 yıl içinde kolhoz ve sovhozlarda (devlet tarım işletmesi) reorganizasyonu ile son bulan kampanya devrim sonrası tarihinin bir dönüm noktası oldu.

Sonuçta Bolşevik partisinin Lenin tarafından formüle edilmiş olan tarım programının tam aksi yapıldı: Köylüler ikna yoluyla ve uzun bir zaman dilimi içinde değil, zorla ve çok kısa bir sürede kolhozlarda toplandılar. Kolhozlar özerk ve demokratik üretim kooperatifleri olmaktan çıkarılıp devlet organlarına her açıdan bağımlı, tepeden emirle yönetilen örgütler, köylüler ise hiç bir konuda söz hakkı olmayan emir kulları haline getirildiler. Baskılar o noktaya kadar vardırdı ki, köylülerin yazılı izin almadan köyden çıkmaları bile yasaklandı.

SBKP Merkez Komitesinin Mart 1988 toplantısında okuduğu raporda Gorbaçov söz konusu dönem hakkında şunları söylüyor:

"O yıllardaki olayları değerlendirirken insani bir trajediden de söz etmek zorundayız. Kulaklarla mücadele sürecinde orta köylülerin ve hatta fakir köylülerin büyük kitlesine karşı zor kullanıldı. Milyonlarca köylü aileleriyle birlikte topraklarından, doğup büyüdüğü yerlerden koparıldı, ezildi. Çoğu kamplarda veya sürgünde öldü.

Tarım alanında Leninci rotadan bu en kabaca sapış büyük toplumsal, ekonomik ve ahlaksal zarar verdi.

Köylülerle mal alışverişi ve karşılıklı çıkara dayalı ilişkilerin zorbalığa dayalı ilişkiler haline dönüştürülmesi yalnızca tarım politikasında bir dönüm noktası değildi. Ülkede tamamen yeni siyasi ve toplumsal bir durumun doğmasına yol açtı."

Memleketin çoğunluğunu oluşturan köylülere karşı Sovyet kanunları, partinin daha önce verdiği sözler ve ahlaki kurallar çiğnenerek yapılan zorbalık Ekim devriminin humanist özüne indirilmiş büyük bir darbe oldu. Bu ilk yığınsal kanunsuzluk ondan sonraki kanunsuzluk ve cinayetlerin kapısını açtı. On milyonlarca köylünün izin almadan köyünden bile çıkamadığı bir ortamda demokrasinin gelişmesi elbette mümkün olamazdı. Köylülerin o güne kadar gönüllülük temelinde kurmuş oldukları onbinlerce kooperatif ve bunların üst örgütlerinin dağıtılmasıyla devrimden sonra başlayan ve Lenin'in büyük değer verdiği halkın özyönetim denemelerine ve girişimcilğine de ket vurulmuş oldu.

1934

1937 yılında parti yönetimi için Stalin'in en güçlü rakibi sayılan Kirow bugün bile aydınlatılamayan fakat Stalin'in parmağı olduğu sanılan bir suikaste kurban gitti. Bu suikast bahane edilerek Stalin ve çevresi tarafından başlatılan "temizlik" harekâtı kısa zamanda ülke çapında yığinsal teröre dönüştü. Milyonlarca suçsuz insan sorgusuz sualsiz, mahkemesiz yok edildi. Sovyetler Birliği milyonlarca köy emekçisini, işçisini, binlerce subayını, bir çok önde gelen bilim adamını, sanatçısını, yüzbinlerce komünisti kaybetti. Uydurma suçlamalarla, hatta bazen neyle suçlandığı bile belli olmadan öldürülenlerin sayısı tam bilinmiyor. Fakat Stalin'in 25 yıllık diktatörlüğü sırasındaki bütün kurbanlarının sayısının 10 milyon civarında olduğu tahmin ediliyor. (Bu dönemle ilgili belgeler için Tarık Demirkan'ın 1988 sonunda yayınlanan "Bitirilmemiş Devrim" isimli derlemesine bakınız.)

1928'den 1953'e kadar uzanan 25 yıl milyonlarca insanın hiç bir kanıt olmadan "sabotaj", "casusluk" veya "karşı devrimcilik" ile suçlanarak ve çoğu zaman göstermelik bir mahkeme kararı bile olmaksızın kurşuna dizildiği veya kurtuluş ümidinin hemen hiç olmadığı kamplara yollandığı bir dönemdi. O kadar ki, böyle keyfi bir şekilde suçlananlardan birinin masum olduğunu söylemek, veya ona sempati göstermek (mesela fotoğrafını saklamak) bile aynı akıbete uğramak için yeterliydi.

1937'den 1953'e kadarki dönemin özelliği devlet ve parti yönetiminin küçük bir grubun eline geçmesi, bu grubun da bu gücü her türlü denetimden uzak kullanabilmesidir. Stalin ve çevresi hem Sovyet yasalarını, hem de SBKP tüzüğünü çiğneyerek ve işkence altında alınmış ifadelerle dayanarak 1934 yılında yapılan 17. Kongrede seçilen 139 Merkez Komitesi üyesinin 98'ini (yani % 70'ini) kurşuna dizdirdi. Şunu vurgulamak isterim: "Casus" veya "karşı devrimci" gibi suçlamalarla kurşuna dizilen bu MK üyelerinin ezici çoğunluğu Lenin'in en yakın çalışma arkadaşlarıydı. Yalnızca MK üyelerinin değil, 17. Kongreyi oluşturan delegelerin de çoğunluğu aynı şekilde asılsız suçlamalarla tutuklandı, çoğu öldürüldü. Sonuçta komünist partisinin seçimle işbaşına gelen kongre, merkez komitesi gibi organları fiilen devre dışı bırakıldı, yıllarca toplanmadı. Bu organlara hizmet etmesi, onların denetiminde çalışması gereken parti aygıtı (bürolar) ise seçilmiş organların kararı olmadan parti adına hareket eder oldu.

Stalin'in ölümünden sonra terör durdu, fakat baskılar daha az şiddetle de olsa devam etti. Özellikle de yukarıda kısaca işaret ettiğim parti içinde seçilmiş organlardan parti aygıtına doğru güç kayması devam etti. Merkez Komitesi toplantıları büyük ölçüde önceden hazırlanmış kararların ciddi bir tartışma olmadan onaylanması biçiminde yürüdü. Bu durumun bence en çarpıcı örneklerinden biri, 1979 sonundaki Afganistana asker yollama kararının Polit Büronun dahi bütün üyelerine haber verilmeden alınmış olmasıdır. Hatırlanacağı gibi daha önce batı basınında çıkan bu yöndeki rivayetler geçen yıl 19. Konferanstan sonra SBKP'nin yüksek düzeyde bir sözcüsü tarafından da doğrulanmıştı.

Komünist partisindekine paralel bir güç kayması SSCB'nin en yüksek egemenlik organlarında da oldu. Devrimden sonra ortaya çıkmış olan ve Lenin döneminde geliştirilmesine çalışılan demokratik öğeler yok edildi. İktidar gücü her türlü denetimden uzak kullanılmaya başlandı. Yetkili oldukları bölgede halk iktidarını temsil etmeleri gereken Sovyetler bu niteliklerini kaybettiler. Sovyetlere bağlı olarak çalışması ve onlara hesap vermesi gereken bakanlıklar (daha alt düzeyde sovyet yürütme kurulları) ise seçimle iş başına gelen organlar olan sovyetlere hükmetmeye başladılar. Bütün kararlar hükümetler ve yürütme kurulları tarafından alınıyor, sovyetlere de bunları onaylamak düşüyordu.

* Stalinizm "resmi" görüş ve fikirleri eleştirmeyi, yöneticilerin yaptıkları yanlışlara karşı çıkmayı büyük cesaret gerektiren bir iş haline getirdi. Her yeni fikrin ister istemez egemen fikirlerin bir eleştirisi olduğunu, her yeni önerinin ister istemez o ana kadarki uygulamanın eksikliğini gösterdiğini düşünürsek, böyle bir baskı ortamının fikirsel hayatı nasıl kısırlaştıracığı tahmin edilebilir.

→ Hepimizin bildiği bir kural vardır: Her hak bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Ancak Marks ve Engels'in işaret ettikleri gibi haklarla sorumluluklar arasında başka bir bağlantı daha var: İnsanlara tanınan hak ve özgürlükler daraldıkça onlardan bekleyebileceğimiz sorumluluk da hızla azalıyor. Umursamazlık, neme lâzımcılık, "gemisini kurtaran kaptandır!" anlayışı ise yaygınlaşıyor. Ne yazık ki Sovyetlerin bugün karşı karşıya oldukları sorunlara baktığımızda bu kuralı doğrulayan bir çok örnek görüyoruz. En yakın dönemden üç tane saymakla yetineceğim:

Birincisi: Gorbaçov yukarıda bir kaç kere atıf yaptığım Merkez Komitesinin Mart toplantısında okuduğu raporda SSCB'de her yıl 15-20 milyon ton tahılın hasat sırasında, bir o kadarının da depolama ve işleme sırasında ziyan olduğunu belirtiyor. Demek ki tahıl üretiminin yetersizliği en önemli ekonomik sorunlarından biri olan bu ülke yıl be yıl Türkiyenin yıllık buğday üretiminin İKİ MISLINI çürümeye terk ediyor!

İkincisi: Ermenistandaki son depremde en az 25 bin insan öldü. Sovyet basınında çıkan haberlere göre depremden sonra yıkılan binaları inceleyen uzmanlar korkunç bir gerçeği ortaya çıkardılar: Kaydedilen deprem şiddetli bir deprem olmasına rağmen eğer binalar o bölge için geçerli olan yasal standartlara uygun yapılmış olsaymış, belki de hiç can kaybı olmayacaktı! Söz konusu binalar son derece kötü inşa edilmiş ve üstelik bu tehlikeli durum depremden çok daha önce görevli müfettişler tarafından ilgili makamlara bildirildiği halde tehlikeyi gidermek için hiç bir önlem alınmamış.

Üçüncüsü: Moskovada yayınlanan "Moscow News" dergisinin 12 Şubat 1989 tarihli sayısında bildirildiğine göre Kalmuk özerk

Cumhuriyetinde bir hastahane hastahane personelinin dikkatsizliği yüzünden 27 bebeğe AIDS virüsü bulaştırılmış.

Bu üç örnek umursamazlığın, sorumsuz davranışların Sovyet toplumuna verdiği muazzam maddi ve manevi zarar hakkında bir fikir verebilir. Şimdi baştan sorduğumuz sorulara dönelim: Sovyetler neden ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilimsel alanda dünyada en önde giden ülkelerden biri değil? SBKP bu soruya şu cevabı veriyor: Asıl mesele insanları verimli, titiz çalışmaya, sorumlu davranmaya teşvik eden bir toplumsal ortamın yaratılamamış olması. Yüz milyonlarca insanın mümkün olan en verimli biçimde çalışması nasıl sağlanacak? Emir ve tehditle mi? İdealler uğruna fedakârlık yapmaya (yani kendi çıkarlarından vazgeçmeye) çağırarak mı? Yoksa insanların çıkarlarını, özel kaygularını dikkate alan ve kendi çıkarlarına rağmen değil, bu çıkarları yüzünden verimli çalışmalarını sağlayan bir toplumsal mekanizma ile mi?

Mesele belli sayıda büyük projeyi gerçekleştirmek değil. Tarımdan sanayiye, inşaatı sağlık hizmetlerine kadar çok yönlü ve yaygın bir faaliyet, bunu sağlayacak kitlesel girişimcilik lazım. "Adam sen de" ciliğin, umursamazlığın yenilmesi lazım. Marks ve Engels'in diliyle konuşursak Stalinizmin devlete ve üretime yabancılaştırdığı emekçilerin ülkenin sahibi efendileri haline gelmelerini ve bunu bizzat hissetmelerini sağlamak lazım.

İşte bu noktada açıklık (glasnost) ve demokrasinin yaşamsal önemi belirginleşiyor. Ancak bu yoldan toplumun aksamalar, yanlışlar karşısında duyarlılığı artabilir. Çözüm ararken ülkenin bütün fikirsel potansiyeli seferber edilebilir. Hedef yalnız "tepedekilerin" değil, herkesin düşünüp çözüm aradığı, yanlışlara cesaretle parmak bastığı, sorumsuz davrananlardan hesap sorduğu bir topluma ulaşmak. Gorbaçov bu yüzden "demokrasi bizim için oksijen kadar elzem" diyor.

Elbette devlet mekanizmasının demokratikleştirilmesi yalnızca ülkedeki reformları güvence altına alacak bir araç olarak değil, başlı başına bir kazanım olarak da büyük bir değer taşıyor.

Şimdi bu anlayış temelinde devletin yapısını düzeltmek için alınmakta olan somut önlemlere bakalım. Geçen yıl Haziran ayında toplanan SBKP'nin 19. Konferansında karara bağlanan siyasi reformu dört noktada toplayabiliriz: 1.) Seçim sisteminde ve egemenlik organlarının yapısında değişiklikler, 2.) açıklık (glasnost) ilkesinin yerleşmesi, 3.) sosyalist hukuk devleti anlayışının yerleştirilmesi ve nihayet 4.) aşırı merkezizetçiliğe son verilmesi.

1.) Seçim sisteminde ve egemenlik organlarının yapısındaki değişiklikler:

1988 sonbaharında yapılan anayasa değişikliklerine göre bundan böyle SSCB'nin en yüksek egemenlik organı HALK TEMSİLCİLER MECLİSİ olacak. Bu meclis ile ilgili ilk seçimler 26 Martta

yapıldı. Halk Temsilciler Meclisinin 2200 üyesi olacak. Bunlardan 750'si bizdeki TBMM üyelerinin seçimi gibi yerel seçim bölgelerinde yapılıyor. Halk Temsilciler Meclisinin ikinci üçte birini oluşturan 750 üye ise SSCB'de faaliyet gösteren çeşitli yığın örgütleri (komünist partisi, sendikalar, gençlik örgütü, kadın örgütü, yazarlar birliği, filim emekçileri birliği, bilimler akademisi v.s.) tarafından belirleniyor. Yani seçmenler tarafından değil, bu örgütler tarafından seçiliyor. Sonuncu üçte bir ise SSCB'yi oluşturan cumhuriyetler, özerk cumhuriyetler ve diğer ulusal bölgeler tarafından seçiliyor. Diğer bir deyişle bu son 750 kişilik grup Sovyetlerin çok renkli ulusal bileşimini temsil ediyor.

Böylece oluşan Halk Meclisi yılda 2 kere toplanacak. Görevi iç ve dış politikanın esaslarını, 5 yıllık planları, anayasa değişikliklerini ve diğer bazı önemli yasaları karara bağlamak. Ayrıca Sovyet Halk Temsilciler Meclisi kendi arasından 542 kişilik bir YÜKSEK SOVYET seçecek. Yüksek Sovyeti oluşturan üyelerin yarısı ulusal sovyetlerin temsilcileri arasından, yarısı da diğer üyelerden seçilecek.

Böylece oluşturulan Yüksek Sovyetin şimdiye kadarki Yüksek Sovyet ile arasındaki en önemli fark sürekli toplantı halinde olacak olması. Eskiden Yüksek Sovyet senede ancak bir kaç hafta toplanıyordu. Bu durum Yüksek Sovyet üyelerinin yasaların hazırlanmasında, hükümetin denetlenmesinde kayda değer bir rol oynamalarını engelliyordu. Bundan böyle senenin büyük bir kısmında toplantı halinde olacak olan Yüksek Sovyetin bakanlıkları ve diğer yürütme organlarını denetlemede daha etkili bir rol oynayacağı ümit ediliyor. Ayrıca bundan böyle Yüksek Sovyet üyelerinin başka bir işte çalışmaması, yani tüm vakitlerini halk temsilcisi olarak çalışmaya ayırmaları öngörülüyor. Böylece Sovyetler Birliğinde de ilk defa olarak "profesyonel bir parlamento" kurulmuş oluyor.

Egemenlik organlarıyla ilgili diğer bir yenilik şu: Yeni yasaya göre her düzeydeki Sovyetler tarafından denetlenmesi gereken devlet yürütme organlarında (mesela bakanlıklarda) görevli olanlar aynı anda sovyetlere üye seçilemeyecekler. Yani mesela kimse hem bakan, hem de milletvekili olamayacak. Böylece denetleyecek olan ile denetlenmesi gerekenin aynı şahıs olması engellenmek isteniyor. Yine aynı amaçla her düzeyde (tüm SSCB, ulusal Sovyet Cumhuriyetleri, bölgeler ve şehirler) parti sekreterlerinin şimdiye kadar olduğu gibi yürütme organlarının başına getirilmeleri yasaklanıyor. Bunun yerine parti sekreterlerinin bölgelerinde sovyetlerin başkanlığına seçilmeleri öngörülüyor (bu sonuncusu bir anayasal zorunluluk olarak değil, bir teamül olarak).

Bu önlem sayesinde bir taşla iki kuş vurulmak isteniyor: Birincisi partinin ağırlığının fiilen devlet işlerini yürütmeye değil, iş yapan devlet organlarını denetlemeye kaydırılması; ikincisi parti sekreterlerinin iki aşamalı bir demokratik halk denetiminden geçirilmesi (önce sovyet üyesi seçimini, sonra da

sovyet başkanlığı seçimini kazanması lâzım). Nitekim 26 Mart seçimlerinden sonra seçimi kazanamayan bir dizi parti sekreterinin herhalde bu görevde kalamayacakları ifade edildi.

Seçimle göreve gelen her yöneticinin (hem parti, hem de devlet organlarında) peş peşe en fazla iki dönem seçilebilmesi kuralı hem toplumsal denetimi sağlamayı, hem de yönetici kadroların sürekli tazelenmesini amaçlıyor.

Seçim sisteminde ise bugüne kadarki tek adaylı seçim yerine çok adaylı seçim ilkesi kabul edildi.

Demokratikleşme önlemleri çerçevesinde önemli konularda kamuoyunda yürütülen tartışmaları ve halkoylamalarını da sayabiliriz. Örneğin 1988 sonbaharında kabul edilen siyasi reform ile ilgili kanunlar önceden kamuoyunda tartışılmaya sunulmuştu. Gorbaçov'un SSCB Yüksek Sovyetinin 29 Kasım'daki toplantısında yaptığı konuşmada açıkladığına göre bu tartışma çerçevesinde ilgili yasalar hakkında toplam 300 000 değişiklik önerisi yapılmış. Bu öneriler sonucunda seçim yasasının toplam 62 maddesinden 32'si, Anayasada yapılması önerilen 55 maddelik değişikliklerden 26'sı değişerek kesinleşmiş.

Bu çeşit tartışmaların (ve icabında halk oylamalarının) duruma göre tüm Sovyetler birliği düzeyinden şehir ve kasaba düzeyine kadar her düzeyde yapılması öngörülüyor.

2.) Glasnost

Halkın devlet yönetimini fiilen eline alabilmesi için zorunlu en önemli etkenlerden biri de glasnost olarak anılan açıklık politikası. Burada amaç, yöneticilerin eleştirilmesini, problemlerin kamuoyuna duyurulmasını engelleyen uygulamalara son vermek, sosyalist çoğulculuğu gerçekleştirmek. Böylece hangi düzeyde olursa olsun bütün sorumluluk taşıyanların sürekli denetlenmesi ve toplumun her vatandaşın fikir, öneri ve eleştirilerinden yararlanması amaçlanıyor. Hedef, Gorbaçov'un 19. Konferansta dediği gibi, toplumsal denetim dışında tek bir yöneticinin bile kalmaması.

Glasnost politikasının ilk sonuçları şimdiden görülüyor. Bugüne kadar savunduğu fikirler "resmi" görüşe uymuyor diye susturulan, baskılarla karşılaşan veya takibata uğrayan bir çok sanatkar ve bilim adamının öneri ve eleştirilerini sovyet kamuoyuna duyurmaya başlamaları ülkenin fikir hayatını ilk devrim yıllarından bu yana görülmemiş biçimde canlandırdı. Alkolizm, ekolojik sorunlar, fuhuş, uyuşturucu madde alışkanlığı, artan suçişleme oranı gibi uzun yıllar varlığı inkâr edilen toplumsal meseleler ortaya koyulup çeşitli açılardan aydınlatılmaya başlandı. Böylece bunların çözümü için toplumun potansiyellerinden daha iyi yararlanmak mümkün olacak.

3.) Sosyalist hukuk devleti

Siyasi reform çerçevesinde girilen üçüncü büyük iş, vatandaşların haklarını yeniden belirlemek ve bu hakların korunması için gerekli kurum ve mekanizmaları oluşturmak. Amaç vatandaşların devlet ve parti organlarının keyfi karar ve davranışlarına karşı koyabilmelerini sağlamak. Bu çabalar "sosyalist hukuk devletini yaratmak" diye ifade ediliyor. Mahkemelerin bağımsızlığının güvence altına alınması, birk basın yasası çıkartılarak basının hak ve görevlerinin belirlenmesi (basın yasası Lenin tarafından istenmesine rağmen bugüne kadar çıkartılmamış), yeni bir ceza yasasının, yeni iş yasalarının hazırlanması öngörülüyor. Mart ayında devletle dindarların ilişkilerini yeniden düzenleyerek din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan yeni bir yasa taslağı görüş belirtmek üzere Sovyetlerdeki dini gurupların temsilcilerine iletilti.

4.) Aşırı merkeziyetçi devlet yapısının düzeltilmesi

Perestroykanın siyasi alanda getirdiği dördüncü büyük yenilik Sovyetler Birliği bünyesinde yer alan yüzün üzerindeki ulus ve etnik grubun ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi. Bu alanda ön çalışmalar epey zamandır sürüyor. Bu hazırlıkların ilk bilançosu önümüzdeki Haziranda özel olarak ulusal ilişkileri görüşüp kararlar almak üzere yapılacak olan Merkez Komitesi toplantısında çıkartılacak.

Ancak atılacak adımların yönü şimdiden belli. Hedef devletin yapısını ademi merkezileştirmek, ulusal cumhuriyetlerin hak ve yetkilerini arttırmak, ne kadar küçük olursa olsun bütün etnik grupların gelişmeleri için elverişli koşullar yaratmak, ekonomik ve sosyal gelişmenin (mesela ekonomik gelişmeyle doğan iç göçlerin) yarattığı yeni sorunlara çözümler bulmak. Genel eğilim bölgesel ve yerel devlet organlarının yetki ve haklarını genişletmek biçiminde. Amaç, Gorbaçov'un bir konuşmasında dediği gibi, merkezdeki bir takım bürokratların ömürlerinde bir defa bile ayak atmadıkları bölgelerin, şehirlerin hayatına sorumsuzca müdahale etmelerini önlemek.

Üzerinde en çok durulan meselelerden biri SSCB'de şu anda konuşulan 100 küsur dilin unutulmaması ve gelişebilmesi için gerekli şartları yaratmak. Bu bağlamda ulusal ilişkiler alanında Stalin döneminde yapılan büyük haksızlıkların (Kırım Tatarlarının, Volga boyundaki Almanların ve daha bir dizi başka halkın temelsiz suçlamalarla mahkum edilerek topyekun başka bölgelere sürülmeleri bunun en çarpıcı örneği) bugün bile SSCB'deki ulusal ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini belirtmek gerekir.

1988 Kasımındaki konuşmasında Gorbaçov bu saydığımız önlemlerin siyasal reform yönünde yalnızca birer ilk adım olduklarını, ileride yeni yasa ve önlemlerle geliştirileceklerini, reform sürecinin kısa zamanda tamamlanacak bir süreç sanılmaması gerektiğini belirtti.

26 Mart seçimlerini hemen bütün gözlemciler perestroyka hareketinin büyük bir zaferi olarak değerlendirdiler. Seçimi kazanan adayların bir çoğunun perestroyka hareketinin önde gelen sözcüleri olmaları bu değerlendirmeyi doğruluyor. Öte yandan halk tarafından benimsenmeyen bir dizi yüksek parti ve devlet yöneticisinin seçimleri kazanamamış olması bundan böyle yüksek mevkilerde olanların da seçmenlerin desteğini kazanmak için çaba göstermek zorunda kalacağını gösteriyor. Fakat meselenin seçim sonuçları kadar önemli olan bir yanı daha var: Bu da Sovyet seçmenlerinin seçim kampanyasına gösterdikleri büyük ilgi. Bazı yorumcuların iddialarının aksine halkın "perestroykadan bana ne, ben çarşıya çıktığımda aradığımı bulup bulamadığıma bakarım" demediği, son yıllarda ~~bütün~~ artan ekonomik sıkıntılara rağmen perestroyka politikasını ilerletmek için mücadeleye aktif katıldığı, bürokratik engelleri aşmada kararlı olduğu kanıtlandı.

Yine de henüz perestroyka politikasının her yönüyle anlaşılıp benimsendiği söylenemez. Örneğin Moscow News dergisinin (Almanca baskısı) Mayıs 1989 sayısında bildirildiğine göre geçenlerde Leningrad televizyonunda Sovyet Ceza Yasasında yapılacak değişiklikler tartışıldıktan sonra küçük bir kamuoyu yoklaması yapılmış. Bu bağlamda "ölüm cezası kaldırılсын mı?" sorusuna cevap veren 353 kişiden % 85'i ölüm cezasının kaldırılmasına karşı çıkmış! "Suç işleme oranı daha sert cezalarla düşürülebilir mi?" sorusuna 651 kişiden % 73'ü "evet" diye cevap vermiş.

Küçük çaplı bir anket dahi olsa bu sonuçlar düşündürücü. Belli ki toplumsal sorunları "baskıyı arttırarak" çözmek eğilimleri halkın bilincinde halâ etkili. Rasyonel değil duygusal yaklaşımlar ağır basıyor. Bu eğilimlerin aşılması, humanist değerlerin toplumsal bilinçte daha fazla ağırlık kazanması için yoğun ideolojik mücadele gerekiyor.

gaba

25.4.1989

* bütün

TÜRKİYE SOSYAL

Eğer resmi sovyet ajanslarının değerlendirmeleri doğruysa, kuzey komşumuz tarihinin en önemli, en karmaşık ve en ilginç dönemlerinden birini, yeniden yapılanma (perestroyka) dönemini yaşıyor. Böyle bir dönemde ben bu sürecin bir kilometre taşı olduğu şimdiden kabul edilen 19. Konferansı izleme imkânı buldum. Gördüklerimi, duyduklarımı ve okuduklarımı aktarmaya çalışacağım. Yalnızca bir istisna ile: Ulusal ilişkiler konusuna değinmeyeceğim. Çünkü bu konunun 19. Konferanstan hemen sonra Azerbeycan ile Ermenistan arasındaki anlaşmazlıkla ilgili olarak yapılan toplantının sonuçları ile birlikte ele alınmasının daha yararlı olacağını düşünüyorum.

Şimdiye kadar sosyalist toplum teorisinde sosyalist devrimden sonra bir başka devrim daha öngörülüyordu. Sosyalist toplumun evrimsel bir gelişmeyle giderek komünizme geçeceği düşünülüyordu. Yalnız bu olgu, yani bugüne kadar teoride öngörülmemeyen bir devrimin gündeme gelmesi bile sosyalist toplumla ilgili bilgi ve görüşlerimizi eleştirisel bir gözle yeniden incelemek zorunda olduğumuzu göstermeye yetmez mi?

Yetmiş küsur yıldır iktidarda olan Sovyet komünistleri neden yeniden bir devrimin gerekliliğinden söz ediyorlar? Bu soruyu M. Gorbaçov 10 Nisan 1987'de Prag'ta yaptığı bir konuşmada ortaya atarak şunları söylemişti:

"İnsanlık tarihinin en derin sosyal devrimini yaşamış, sosyalizmi kurmuş bir ülkede devrimci değişikliklerden söz etmek yerinde mi? Ben bunun doğru olduğuna ve olayların özünü isabetle yansıttığına inanıyorum.

Yalnızca teorik değil, siyasi açıdan da büyük bir önem taşıyan bu soru üzerinde biraz durmak isterim.

Ekim devrimi siyasi alanda tüm toplumsal ilişkiler sisteminde temelden bir dönüşüm demek oldu. Bu devrim sınıfların bir bölümünü -burjuvazi ve büyük toprak sahiplerini- iktidardan uzaklaştırdı ve yönetim manivelalarını diğer sınıflara, proletarya ve en yoksul köylülüğe verdi. Üretim araçlarını özel mülk sahiplerinin elinden alıp halka verdi. Toplumun bu köklü dönüşümlerinin sonucunda yaratılmış olan sosyalpolitik zemini şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da sosyalizmin gelişmesinin sarsılmaz temeli olacak.

Fakat pratikte bu sürecin çerçevesinde toplumsal ilişkilerin biçimlerinin zaman zaman yenilenmesi zorunluluğu doğabilir ve doğmaktadır da. Veya Karl Marks ve Friedrich Engels tarafından keşfedilen ünlü yasanın dile getirdiği gibi, üretim güçlerinin gelişme düzeyi ile uyumun sağlanması. İlke olarak sosyalizmde bu ödev toplumsal ilişkilerin şu ya da bu yanının mükemmelleştirilmesi ile sürekli yerine getirilmek zorundadır.

Fakat eğer olgunlaşan yeniden yapılanmalar gerçekleştirilmezse veya geciktirilirse ve problemler yığılırsa, daha köktenci araçları kullanmak ve devrimci yöntemlerle davranmak gerekir."

Demek söz konusu olan üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenerek üretim güçlerinin gelişme düzeyine uyumlu hale getirilmesi. Bu ödev zamanında yerine getirilmediğinden sorunlar birikmiş ve ancak devrimci yöntemlerle çözülebilecek kadar karmaşıklaşmış.

Burada marksızmda devrim kavramının bir dar anlamda, bir de geniş anlamda kullanıldığını hatırlamakta yarar var. Bilindiği gibi dar anlamda devrim, iktidarın sınıfsal açıdan el değiştirmesi demek oluyor. Geniş anlamda kullanıldığı zaman ise devrim kavramı üretim ilişkilerinin üretim güçlerine uygun hale getirilmesi demek oluyor ki bu ille de her zaman sınıfsal bir iktidar değişikliği ile bağlı olmayabilir. İşte şimdi Sovyetlerde söz konusu olan en azından böyle geniş anlamda bir devrimdir.

Üretim ilişkilerinde değişiklik yapılacak demek çok soyut bir ifade biçimi. Söz konusu değişiklik nasıl, ne yönde olacak?

Bu sorunun cevabını bulabilmek için Sovyetler Birliğinin bizim hiç alışmadığımız ölçüde merkezi örgütlenmiş bir ülke olduğunu dikkate almak gerekir. 280 milyonluk bir nüfusa sahip olan ve dünyanın altıdabirini kaplayan bu koskoca devlet ekonomik alanda, politik alanda ve ideolojik alanda son derece merkezi bir yapılanmaya sahip.

(A) → Bu merkeziyetçi yapının ortaya çıkışı Sovyetlerin ilk kuruluş yıllarına dayanıyor. Zaten Sovyetler Birliğinin kuruluşunda belirleyici rol oynayan Bolşevik Partisi de gayet merkezi bir yapıya sahipti. Partinin bu yapısı ister istemez onun öncülüğünde kurulan devletin yapısına da yansyacaktı. Fakat buna ek olarak Sovyet devletinin devrimden sonraki ilk yıllarda karşı karşıya kaldığı büyük badireler bütün gücü tek merkezde toplama ve bütün işleri tek merkezden yürütme eğilimlerini daha da arttırdı.

Lenin'in 1921'de, yani ölümünden bir kaç yıl önce başlattığı ve NEP diye tanınan Yeni Ekonomik Politika ekonomide aşırı merkeziyetçiliğe karşı bir adımdı. Ancak Lenin'in ölümünden sonra Stalin'in parti yönetimine gelmesiyle merkeziyetçilik büsbütün arttırılarak ekonominin, devletin, fikirsel hayatın yönetimi tek bir merkezde, hatta tek bir elde toplanacak biçimde örgütlendi.

Sovyet ekonomisinin örgütlenme biçimi 1930'lu yıllarda ortaya çıktı. O yıllar sosyalizmin kuruluş dönemi idi. Birinci dünya savaşının, emperyalist devletlerin devrimi boğmak için yaptıkları saldırıların ve onları izleyen iç savaşın yara-

ları henüz yeni sarılmıştı. Doğuda Japon militarizminin, batıda Hitler faşizminin yeni bir saldırı ihtimali giderek artmaktaydı. Sovyet devletinin kendini savunabilmesi için ağır sanayinin hiç vakit kaybetmeden kurulması gerekiyordu.

Bu ortamda son derece zor şartlarda ve mümkün olan en kısa zamanda hedefe ulaşabilmek için emir-komuta yöntemlerine dayanan bir ekonomik yönetim mekanizması oluşturuldu. Ağır sanayi fabrikalarını inşa etmekle görevli şantiyeler için gerekli malzemeler, gerekli işgücü merkezi olarak tahsis ediliyor, her şantiye merkez tarafından belirlenen zaman planına uygun biçimde çalışıyordu. Böylece kurulan işletmeler çalışmaya başlayınca ihtiyaç duydukları hammadde, ara malları ve işgücü merkezi olarak tahsis edilip ürettikleri malların nerede nasıl kullanılacağı da yine merkez tarafından belirlenmeye başlandı. İşletmelerin görevi tahsis edilen malzeme ile ve tanınan süre içinde yukardan bildirilen üretim miktarlarını gerçekleştirmektir. Sonuçta tamamen yukardan gelen emirlerle idare edilen bir ekonomik yönetim sistemi doğdu.

Böylece oluşan ekonomik yönetim sistemi giderek kalıcılaştı ve yalnızca ağır sanayi değil, ekonominin bütün alanlarında da egemen oldu. Örneğin tarımda hangi tarlalara hangi cins ekinlerin ekileceği, tarlaların ne zaman sürülüp ne zaman hasadın yapılacağı, hasad edilen ürünün nereye yollanacağı işletmelere yukardan verilen emirlerle belirlenir oldu. Üretimin yanı sıra tüketim miktarları (her bölgede her cins maldan ne miktarda tüketileceği) ile ücret ve fiyatlar da yukardan verilen emirlerle saptanıyor.

İlkin bu yönetim sistemi başarılı oldu. Bir kaç yıl içinde Dinyeper barajı, Magnitogorsk çelik işletmeleri gibi dev boyutlu işletmeler kuruldu. Kamyon, lokomotif, traktör üretimi başladı. O zamana kadar Sovyetlerde olmayan kimya sanayii, uçak sanayii gibi sanayi kolları yoktan varedildi. Başka memleketlerde 30-40 yıllık bir dönemde kurulan ağır sanayii Sovyetlerde esas itibarıyla 10 yıl gibi kısa bir süre içinde kuruldu.

İlk endüstrileşme döneminde ülkenin ekonomik yapısı toptan değiştiğinden ve ülke savunması için ağır sanayinin kurulması mutlaka zorunlu olduğundan kurulan işletmelerin rantabl olup olmadıklarını araştırmak, üretilen malların maliyetini hesaplamak fazla bir anlam ifade etmiyordu. Üstesinden gelinmesi gereken ödev, ileri kapitalist ülkelerdeki sanayi yapısının Sovyetlerde de yaratılması, o zamanın en ileri teknolojisi ile çalışan işletmelerin kurulması, yani bilinen, örnekleri olan bir planın olağanüstü bir hızla uygulanması idi. Farklı seçeneklerin tartılıp aralarından ekonomik açıdan optimal olanın bulunması diye bir problem (özellikle yerel düzeyde, işletmeler düzeyinde) gündemde yoktu.

Böyle bir sistem kendisine uygun bir yönetici tipi de yarattı. Bu sistem içinde en büyük erdem bir üst merceden gelen emirlere tartışmasız uymak oldu. İşletmelerin birinin üretim hedeflerini aksatması üretim zincirinin diğer halkalarını da zor durumda bıraktığından sıradan işçiden bakana kadar herkes herşeyden önce plan hedeflerinde gösterilen üretim miktarlarının gerçekleştirilmesiyle yükümlüydü. Bu koşullarda en iyi yönetici verilen emirleri hiç tartışmadan en çabuk uygulayan yönetici idi.

Bu şekilde örgütlenmiş bir yönetim mekanizmasında yukardan gelen talimatlara karşı eleştirisel yaklaşım, kendi önerilerini ileri sürmek gibi tavırlara yer olamaz. Sistemde ilerlemek için girişimcilik değil, emirlere kelimesi kelimesine uymak gerekli.

→ (B) Kabaca özetlediğimiz bu ekonomik yönetim sistemi çarpıcı sonuçlar veriyor. Ağırlık noktası olarak seçilen belli sınırlı alanlarda (örneğin uzay teknolojisi, silah sanayii) uluslararası düzeyde başarılar elde edebiliyor. Fakat aynı anda vatandaşın taze sebze, meyva, et gibi en basit ihtiyaçlarını karşılamak bir sorun oluyor. Sovyet roketleri hiç yanılmadan Halley kuyruklu yıldızına, Venus'e, Merih'e uçuyor, fakat Sovyet sanayi modern standartlara uygun kaliteli çamaşır makinası, buzdolabı, televizyon üretmekte zorluk çekiyor. Çünkü ekonominin bir bütün olarak, her yönüyle ve sürekli gelişmesi sağlanamıyor.

Sanayi gelişip işletmelerin ve üretilen malların sayısı artıp ekonominin yapısı karmaşıklaştıkça ortaya çıkan yönetim mekanizması ile toplumun ihtiyaçları çelişmeye başladı. Hele Sovyetler Birliği bir çok malı "dünyada en çok üreten ülke" olduktan sonra ekonomik yönetim mekanizmasının üstesinden gelmesi gereken ödev, ne pahasına olursa olsun belli üretim hedeflerine ulaşmak değil, üretimin en ekonomik yollardan, en verimli yöntemlerle yapılması oldu. Kültür düzeyi yükseldikçe ve hayat şartları düzeldikçe insanların ihtiyaçları çeşitlendi. Emekçilerin daha verimli çalışmaları, daha kaliteli iş çıkarmaları için onların bu çeşitlenen ihtiyaçlarının karşılanması zorunlu hale geldi.

Bir Sovyet iktisatçısı buyrukçuluğa dayanan aşırı merkeziyetçi yönetim sisteminin bunalımını şöyle anlatıyor:

"Ancak iş bilimsel-teknik buluşların değişik seçeneklerini değerlendirmeye, farklı farklı yolları araştırmaya gelince, dayatmacı yönetim biçimleri kaçınılmaz olarak hatalara yol açıyor. Bu tür bir yönetim sistemi özellikle bilimsel teknik devrim koşullarında, sanayi yalnızca bir-iki yeni icatla değil, çılgın gibi gelişen keşif ve icatlarla karşı karşıya kaldığında, işlemekte büyük zorluk çekiyor. Elllerinde nesnel iktisadi ölçütleri olmayan yetkililer kaçınılmaz olarak yabancı ülkeleri kopye

etmek zorunda kalıyorlar: oralardaki uygulamanın her zaman en iyi çözüm olduğunu sanıyorlar." (*)

Kısacası, buyrukçu yönetim sisteminin 20. asrın ikinci yarısındaki kilit mesele olan bilimsel teknik ilerleme meselesini çözemediği pratikte görüldü.

Bu noktada okuyucu haklı olarak şu soruyu soracaktır: Ekonomik sistemin bu terslikleri neden bunca yıldır görülemedi? Durumun düzeltilmesi için gerekli önlemler neden şimdiye kadar alınmadı? Neden Sovyetler Birliğinin derin bir bunalımın eşiğine kadar gelmesine meydan verildi? Belli ki aksayış yalnızca ekonominin yönetim mekanizmasında değil. Devletin ve ülkenin yönetiminde de, iktidarda olan partide de, yani siyasi sistemde de ciddi bozukluklar var.

Baştan "üretim ilişkileri değiştirilmek isteniyor" dedik ve bunu somutlamak için sovyet ekonomisinin aşırı merkeziyetçi yapısını anlattık. Ancak Sovyetler Birliğinin bugünkü sorunlarını yalnızca ilk sanayileşme döneminin ve savaş yıllarının zorunluluklarına bağlarsak Stalin döneminin yaptığı büyük tahribatı küçümsemiş oluruz. 19. Konferans belgelerinde de dile gelen şu gerçeği kabul etmek zorundayız: Bu gün eleştirilen ve değiştirilmek istenen ekonomik yönetim mekanizması da, siyasi sistem de esas itibarıyla Stalin diktatörlüğünün ürünüdür. Nitekim konferansa sunulan raporda bu konuda şöyle deniyor:

"Herşeyden önce yoldaşlar bugün şu olguyu kabul etmek zorundayız ki, belli bir aşamada Ekim Devriminin sonucu olarak kurulmuş olan siyasi sistem ciddi biçimde çarpıldı. Bu, Stalin ve çevresinin kayıtsız şartsız hakiyetini ve bir baskıcı yöntemler ve kanunsuzlar dalgasını mümkün kıldı."

19. konferans Stalin dönemindeki kanunsuzluklara kurban gidenlerin anısına Moskovada bir anıt dikilmesine karar verdi. Sovyetler Birliğinde basın yayın organları Stalin döneminde işlenen cinayetleri açıklıyorlar. Kanımca bu açıklamaları Türkçeye çevirmek, Türkiye ilerici kamuoyuna da duyurmak gerekiyor. Çünkü Stalin döneminde olup bitenleri hiç olmazsa ana hatlarıyla bilmeden ne uluslararası işçi hareketinin son 50 yıllık tarihini, ne de Sovyetlerde şimdi yapılmak istenenleri bütün yönleriyle anlamak mümkün değil.

Stalin dönemi yalnızca yüzbinlerce devrimcinin, milyonlarca Sovyet vatandaşının ölümüne sebep olmakla kalmadı. Sosyalizmin eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi yüce ülkülerine gölge düşürerek derin manevi yaralar açtı. Dogmatizmi egemen kılarak Sovyetler Birliğinin fikir hayatını büyük ölçüde felce uğrattı. Partide ve devlet aygıtında seçimle işbaşına gelen ve yönetimi elde tutmaları gereken organlar bir kenara itildi. İktidar bürokratik kadroların, yani aslında seçilmiş

(*) gavrill POPOV, "From an Economist's Point of View", "The Stalin Phenomenon", Moskova 1988, APN, S.21

organların kararlarını uygulamakla yükümlü olan memurların eline geçti. Buyrukçuluk toplumun her alanına egemen oldu.

XX. Parti Kongresinde Kruçov'un girişimiyle Stalin mahkum edildi. Fakat Stalin devrinden miras kalan siyasi yapıda bir değişiklik yapılmadığı, demokrasinin gelişmesi için önlemler alınmadığı, alınamadığı için bürokrasinin egemenliği devam etti. Bu da giderek ülkede emekçilerin devlet yönetiminden yabancılaştırmalarına, adam-sendeciliğin, vurdumduymazlığın yaygınlaşmasına, biriken toplumsal sorunların ört-bas edilmesine, yaratıcılığın gerilemesine, ahlakın bozulmasına ve toplumsal durgunluğa yol açtı.

Ekonomideki tıkanıklıklar ister istemez daha önceki yıllarda da bazı reform girişimlerine yol açmış, özellikle 1965'te kapsamlı bir ekonomik reform hazırlanmıştı. Ancak siyasi sisteme el sürülmediği için olumlu sonuçlar veren bu reform kısa sürede engellendi. Bu tecrübeleri dikkate alan SBKP şimdi toplumun yenilenebilmesi için önce Sovyet siyasi sisteminin köklü bir reformla demokratikleştirilmesi gerektiğini belirtiyor. Gorbaçov 19. konferansın kapanış konuşmasında bu konuda şöyle dedi:

"Siyasi sistemin bütün olarak reformunu geciktirmeyelim, çünkü bu yenilenmenin ilerleyebilmesi için büyük önem taşıyor.

Şu anda yenilenme mevcut siyasi sisteme karşı yürümektedir."

Devlet aygıtında önemli noktaları ele geçirmiş olan bir çok bürokratin yenilenme hareketini engellediği bundan daha açık nasıl ifade edilebilir? Aslında meseleye nesnel bir gözle bakıldığında, onlarca yıldır Sovyet ülkesini halka hesap vermeden idare etmiş ve bu sayede kuşkusuz bir takım çıkarlar da sağlamış olan bürokratların şimdi bu konumlarını savunmak istemeleri, yenilenmeye karşı direnmeleri, anlaşılır bir şey. SBKP bu direnişi aşmanın yolunu toplumun demokratikleştirilmesinde ve geniş emekçi yığınlarının ülke yönetiminde fiilen görev almalarında görüyor. Siyasi reformun amacı konferansa sunulan raporda Gorbaçov tarafından şöyle tanımlandı:

"Siyasi süreci derinlemesine inceledikçe devletimizin kelimenin tam anlamında bir halkın devleti haline getirilmesi gerektiği görülüyor. Bu, şu anlama gelir: devlet ve hükümet gücünü öyle örgütlemeliyiz ki, son söz her zaman halkın olsun ve özdenetim ve özyönetim süreci mümkün olan en geniş kapsamda işlesin."

19.Konferansta bu amaçla kararlaştırılan siyasi reform önlemlerini şöyle özetleyebiliriz:

1.) Seçimle iş başına gelen devlet organları, yani her düzeydeki sovyetler (köy sovyetinden SSCB Yüksek Sovyetine kadar) gerçekten egemen olmalı. Her alanda son söz onların olmalı. Sovyetlerin yürütme organları karşısındaki konumları sağlamlaştırılmalı. Bu amaçla:

a) Yürütme organlarına atananların aynı anda Sovyet üyesi olmaları yasaklanacak.

b) Şimdiye kadar Sovyetler senede ancak bir kaç kere birer haftalığına toplanıyorlardı. Sovyet toplantı halinde değilken kararları fiilen yürütme organları alıyordu. Bundan böyle her sovyet kendi arasından sürekli çalışacak bir "daimi meclis" seçecek.

c) Her düzeydeki parti sekreterleri şimdiye kadar olduğu gibi yürütme kurullarının başkanlığına değil, Sovyetlerin başkanlığına aday gösterilecek. Böylece partinin otoritesinin yürütmeyi değil, Sovyetleri destekleyeceği ümit ediliyor.

d) Sovyetlerin kendilerine ait bütçeleri olacak.

e) Bütün seçimler gizli oyla ve birden fazla adayla yapılacaktır.

f) Seçimle iş başına getirilen yöneticiler en fazla iki kere aynı göreve seçilebilecekler.

2.) İdari mekanizmalarda çalışanların sayısı SSCB düzeyinde % 40, cumhuriyetler düzeyinde % 50 ve özerk cumhuriyetler ve bölgeler düzeyinde % 30 azaltılacak.

3.) "Sosyalist hukuk devleti" gerçekleştirilecek. Bu amaçla vatandaşların temel hakları yeniden belirlenecek ve yasal güvence altına alınacak. "Kanunla yasaklanmamış herşey serbesttir" ilkesi uygulanacak. Herkesin, vatandaşlar gibi tüm parti ve devlet organlarının da yasalara kesinlikle uymaları sağlanacak.

4.) Mahkemelerin bağımsızlığı bir yasayla güvence altına alınacak.

5.) Her alanda açıklık (glasnost) kural olacak. Vatandaşların devlet sırları ve askeri sırlar dışında siyasi, ekonomik ve toplumsal her konuda bilgi edinme hakları sağlanacak.

6.) Devletin gereksiz yere her alana karışması engellenecek. Kendi kendini yönetim (özyönetim) biçimleri mümkün olduğu kadar yaygınlaştırılacak.

7.) Devlet yapısı mümkün olduğu kadar desantralize edilecek. Yerel girişimcilik ve bağımsızlık desteklenecek.

8.) Dolaysız demokrasi biçimleri (şehir, bölge, cumhuriyet ve SSCB düzeyinde referandumlar) yaygınlaştırılacak.

Konferans yalnız siyasi değil, ekonomik reformla ilgili kararlar da aldı. Geçen yıl Haziran ayında kararlaştırılan ekonomik reform önlemlerinin bir devamı niteliğindeki bu kararları şöyle özetleyebiliriz:

Ekonominin buyrukçulukla (yani yukardan verilen emir ve talimatlarla) yönetilmesine son vermek için alınmış olan önlemler sürdürülecek. İşletmelerin, emek kolektiflerinin ve teker teker tüm vatandaşların çıkarlarını dikkate alarak, bunların kendi çıkarları doğrultusunda hareketlerini toplumun çıkarları ile uyumlu hale getiren bir teşvik mekanizması kurulacak. Ücretleri eşitleme eğilimleri önlenecek. Daha fazla ve daha kaliteli iş çıkaranların daha fazla para kazanması esası her alanda uygulanacak.

Yalnızca bireyler değil, işletmeler ve kooperatifler de mali bakımdan özerk olacaklar. Yani ekonominin bütün birimleri bundan böyle mümkün olduğu kadar çok kâr etmeye çalışmakla yükümlü. Görevleri liste halinde belirlenmiş çeşitli mal miktarlarını üretmek değil, fiyatları, tüketicinin talebini, devlet siparişlerini, diğer işletmelerin taleplerini dikkate alarak neyi ne kadar ve nasıl üreteceklerine karar vermek ve sonuçta zarar değil kâr etmeyi hedeflemek. Çünkü zarar ederlerse devlet bu zararı ödemeyecek. Buna karşılık kâr ederlerse bu kârı diledikleri gibi harcayabilecekler. İşletmeler birbirleriyle serbestçe ticaret yapabilecekler, ithalat ve ihracata girişebilecekler.

Yalnızca işletmelerin değil, şehirlerin, bölgelerin ve cumhuriyetlerin de benzer haklara sahip olmaları hedefleniyor.

Üretim hedefleri açısından bakıldığında gıda maddeleri üretiminin arttırılmasına birinci derecede öncelik veriliyor. Yukarıdan verilen emirlerle kolhozların (tarım kooperatifleri) işlerine karışılmasına son verilmesi isteniyor. 1988 yılında çıkartılan bir yasa ile dileyen Sovyet vatandaşları tek başlarına veya grup halinde (kooperatif kurarak) kendi hesaplarına işletilmeyen toprak parçalarını işletebilecekler. Konferansa sunulan raporda bu gibi girişimlere devlet organlarının tohum v.s. vererek destek olmaları isteniyor. Tarımda üretimin arttırılması için bu yeni yaklaşım "köylü toprağın gerçek efendisi olmalıdır" diye ifade ediliyor.

Gıda maddelerinin yanı sıra diğer tüketim mallarının üretiminin ve konut inşaatının hızlandırılması da amaçlanıyor.

Ekonomik alandaki kararları özetlersek daha önce (1987 Haziranında yapılan Merkez Komitesi Plenumunda) bu alanda yapılmış olan kapsamlı reformun onaylandığını söyleyebiliriz.

Ekonomik reformun en çetin meselerinden birisi şüphesiz fiyat reformu. Yukarıda özetlediğimiz yeni ekonomik yönetim mekanizmasının işleyebilmesi, yani ekonominin emir ve komuta yönetimleriyle değil, işletme ve bireylerin çıkarlarına hitap ederek yönlendirilebilmesi için fiyatların doğru saptanması zorunlu. Gorbaçov'un 19.Konferansta okuduğu rapora göre bütün fiyatların değiştirilmesi amaçlanıyor. Yalnızca fiyatlar değiştirilmeyecek, fiyatların belirlenme biçimi de değiştirilecek. Yine konferansa sunulan raporda rublenin uzun vadede sosyalist ülkeler arasında konvertibl hale getireceği ve tek bir uluslararası sosyalist pazar oluşturulacağı söylendiğine göre SSCB'deki fiyat oranlarının bir süre sonra esas itibarıyla dünya pazarlarındaki fiyat oranlarına benzeyeceği tahmin edilebilir.

Şu anda temel ihtiyaç maddelerinin ve hizmetlerin (örneğin ekmek, süt, et gibi gıda maddeleri, ilaçlar, yakıtlar, kıralar, çocuk elbiseleri, taşıt ücretleri v.s.) fiyatları her yıl devlet bütçesinden yapılan yüz milyarlarca rublelik subvansiyonlarla düşük tutuluyor. Örneğin yalnızca süt ve süt mamulleri ile et için yıllık subvansiyon 45 milyar ruble tutuyor. Bu miktarın büyüklüğü hakkında bir fikir verebilmek için Sovyetlerin 1986 yılında tüm ithalatları için 63 milyar ruble ödediklerini belirtelim.

Fiyat değişikliklerinin halkın hayat düzeyini bozmayacak biçimde yapılacağını Gorbaçov açıkladı. Şu anda subvansiyon olarak ödenen miktarın doğrudan halka ödenmesi düşünülüyor. Yani devlet fiyat reformundan mali bir fayda sağlamayacak, halk da zarar etmeyecek. Amaç, fiyatların iktisadi koşulları yansıtır hale gelmeleri.

Fiyat reformu taslak halinde hazırlandıktan sonra tüm Sovyetler düzeyinde halkın tartışmasına sunulacak.

(F) → SBKP toplumun demokratikleştirilmesini hedeflerken kendi iç işleyişini de demokratikleştirmek gerektiğini belirtiyor. Gorbaçov konferansta okuduğu raporda SBKP'nin ülkenin içine düştüğü durumun sebeplerini cesaretle açıklayıp sorumluluğu üzerine alarak ve yenilenme politikasını başlatarak gerçekten toplumun öncü gücü olduğunu ispat ettiğini belirtti. Olumsuz süreçlerin yalnızca bir bütün olarak toplumda değil, özel olarak partinin içinde de işlediğini söyledi. Bu konuda Ocak 1987'de yapılan Merkez Komitesi Plenum toplantısının önemine işaret ettikten sonra şöyle dedi:

"İlkel sorulara cevap vermek zorundaydık: Neden emekçi insanlarla kaynaşmış, hakiki demokratik bir örgüt olarak kurulmuş olan SBKP sosyalizmin çarpıtılmasını, Stalin'in şahsına tapma ile bağlı süreçleri durdurmayı başaramadı? Neden bu parti Leninci ilkelerden sapmaları ortaya koyup mahkum ettikten sonra yüzeysel değişikliklerle yetindi ve

ülkenin gelişmesinde durgunluğun ağır sonuçlarına meydan verdi?

Cevap şudur: çünkü bizzat partinin içinde, partinin faaliyetlerinde, emekçilerle olan bağlarında belli çarpıklıklar olmuştur. Bu çarpıklıkların sonucunda Bolşeviklerin Lenin ve arkadaşlarının yıllarca süren çabalarıyla kurulmuş ve biçimlenmiş olan bir çok demokratik gelenekleri kaybordu."

Gorbaçov daha sonra 27 Kongreyle birlikte partinin yeniden yapılanması ve demokratikleştirilmesi hedefinin konulduğunu, eski alışkanlıkları atamayanlar, açıklık ve demokrasi koşullarında çalışmayı benimsemeyenler olsa da bu yolda mesafe alındığını ve bu sürecin giderek hızlandığını, partinin öncülüğü olmadan yeniden yapılanmanın (perestroykanın) başarıya ulaşamayacağını belirtti. SBKP'nin politik öncü rolünü oynayabilmesi için çalışma yöntemlerini, stilini ve şekillerini tepeden tırnağa değiştirmesi gerektiğini söyleyen Genel Sekreter mevcut durumu şu sözlerle eleştirdi:

"Birincisi, mesele şu ki, SBKP'nin yapısının ve işleyişinin temel ilkesi olan demokratik merkeziyetçilik ilkesinin yerine belli bir aşamada büyük ölçüde bürokratik merkeziyetçilik yerleştirildi. Bu, herşeyden önce temel parti örgütleri ve sıradan komünistlerin parti faaliyetini etkileme imkanlarını önemli oranda kaybetmeleri ile oldu. Bütün parti organlarının ve kadrolarının sürekli yığınların denetiminde olmalarını isteyen Lenin'in bu isteği kabaca çığnandı.

Parti içindeki bir çok olumsuz görüntülerin bir diğer sebebi de seçimle iş başına gelen organların rollerinin azalması ve her düzeydeki parti aparatının (maaşlı memurlardan oluşan bürolar - A.S.) rolünün aşırı artmasıdır.

Burada dile getirilmesi gereken bir şey daha var: Partimiz Lenin tarafından benzer görüşlü üyelerin örgütü olarak kurulmuş ve bütün problemlerin serbestçe tartışılması ve bir karar aldıktan sonra da ortak eylem bu partideki yasalardan biri idi. Fakat buyrukçu yönetim usulü yerleşince partideki yoldaşça ilişkiler atmosferi bozulurak emirlere ve bunların yerine getirilmesine, parti üyelerinin yönetenler ve yönetilenler diye ikiye ayrılmasına dayalı ilişkilere ve komünistlerin eşitliği ilkesinin çığnemesine dönüştü."

Yönetici konumlarında olanların uzun yıllar değişmeden kalmalarının da partiyi olumsuz etkilediğini ve bunların zamanla yanılmaz ve yeri doldurulmaz insanlar olduklarını sanmaya başladıklarını, siyasi ve ahlaksal açıdan gerilediklerini söyledikten sonra Gorbaçov şöyle devam etti:

"Bütün bunları acı duyarak anlatıyorum. Bunlar partinin faaliyetlerine çok zarar verdiler. Fakat bizim için önemli olan bir yan daha var. Bütün bu yıllar boyunca, milyonlarca parti üyesi, binlerce parti fonksiyoneri nesnel ve öznel bakımdan kolay olmayan koşullarda parti ve vatandaşlık görevlerini dürüstlikle yerine getirdiler. Devrimin sancağını şerefle taşıdılar ve memleketlerinin, sosyalizmin ilerlemesi için ellerinden geleni yaptılar. Aynı şey bir çok yönetici kadrolar, ekonomi yöneticileri, uzmanlar, bilim adamları ve kültür emekçileri için de geçerlidir.

Ne var ki Leninci gelenekler partinin derinliklerinde canlı kaldı. Herşeye rağmen, sosya-ekonomik politikada yeni bir keskin dönüş yaparak yenilenme ve yeniden yapılanma yoluna koyulmaya yetenekli güçler tam da partinin içinde birikmişlerdi.

Merkez Komitesinin Nisan Plenumu SBKP'nin demokratikleştirilmesi, faaliyetlerinde açıklık, parti hayatında, herşeyden önce de temel parti birimlerinde ve seçimle işbaşına gelen organlarda Leninci standartların yeniden kurulması için karar verdi."

Konferansta SBKP'nin kendi kendini yenilemek için hangi önlemleri aldığına bakarsak bunları parti içinde de seçimle iş başına gelen organların ve parti temel birimlerinin konumlarının pekiştirilmesi, kolektif karar verme ilkesinin tavizsiz uygulanması, bütün seçimlerin gizli oy ve çok adaylı yapılması, seçilenlerin aynı göreve en fazla iki dönem için seçilebilmesi, partide açık tartışma, eleştiri ve özeleştirisi, bilinçli disiplin havasının yeniden yaratmak diye sayabiliriz.

Ayrıca parti ve devlet organlarının işlevlerinin sınırlarının daha iyi çizilerek birbirlerinden ayrılmasına dikkat edilecek. Parti görevlilerinin devlet organlarının, ekonomik yönetim organlarının, toplumsal örgütlerin işlerine emir ve talimatlarla müdahale etmeleri önleneyecek. Parti, öncülük görevini toplumun her alanında görev alan üyeleri eliyle yürütecek.

Görüldüğü gibi 19. Konferans geçmişin ve mevcut durumun cecur bir eleştirisini yapmakla 3 yıl önce başlatılmış olan yeniden yapılanma (perestroyka) hareketinin sürdürülmesi yolundaki kararlılığı ifade etmekle yetinmedi, devrimci dönüşümlerin devam ettirilebilmesi için zorunlu önlemleri de formüle etti.

→ Bizzat komünistler tarafından düne ve bugüne yöneltilen yoğun eleştiriler ister istemez "acaba nasıl bir sosyalizm istiyorlar?" sorusunu akla getiriyor. Benzer sorular başkalarını da meşgul ediyor olmalı ki, Gorbaçov raporunda bu ko-

nuda da açıklamalar yaptı. Meselenin önemi bakımından ilgili bölümü olduğu gibi aktarıyorum:

"Evet 1930'larda sosyalizmi çarpıtan, 1970'lerde durgunluğa yol açan herşeyi reddettik. Fakat geçmiş dönemin tortularından ve çarpıklıklarından arınmış, doktrinimizin kurucularının yaratıcı düşüncelerinden doğan ve halkın emek ve çabalarıyla gerçekleştirilmiş, onun ümitlerini, ülkülerini yansıtan en iyi öğelerin mirasçısı olan bir sosyalizm istiyoruz. Dünya tarihindeki bütün ilerici deneyimleri özümseyen ve kelimenin tam anlamıyla insanlığın ilerleyişinin ürünlerine güvenen bir sosyalizm istiyoruz.

Kuşkusuz, yeniden yapılanmanın aracılığı ile erişmeye çalıştığımız geleceğin somut hayalini bugünden ayrıntılı bir biçimde anlatmak imkânsız. Fakat toplumun niteliksel yeni bir durumu dediğimiz şeyin temel parametreleri ve ana hatları çizilebilir ve çizilmelidir.

Çizilebilir, çünkü toplumsal değişimin esas yönelişleri ve eğilimleri şimdiden görülebiliyor. Ve çizilmelidir, çünkü mevcut eksiklikleri hedef alan eleştirimiz ve neleri reddetmek zorunda olduğumuz ile ilgili ortak anlayışımızın ötesinde, uygulamalarımızı sosyalizmin sonul (nihai) hedef ve ülkülerine yaklaştırmamızın yollarını gösterecek yapıcı ve olumlu esaslara da şiddetle ihtiyacımız var.

Biz sosyalizmi gerçekten herşeyin ölçüsünün insan olduğu hakiki ve elle tutulur bir insancılık (humanizm) sistemi olarak görüyoruz. Ekonomiden manevi ve ideolojik alana kadar her alanda toplumun gelişmesi halkın ihtiyaçlarını karşılamaya ve onun çok yönlü ilerlemesini sağlamaya yöneliktir. Ve bütün bunlar halkın kendi emeği, yaratıcılığı ve enerjisi ile sağlanır.

Sosyalizmi bilimsel ve teknik gelişmenin en güzel başarılarına dayanan ve mümkün olan en yüksek emek verimliliğini sağlayan dinamik ve etken bir ekonomiye sahip bir sistem olarak görüyoruz - öyle bir ekonomi ki, toplumun ihtiyaçlarına kolayca ayak uydurabilsin ve doğrudan bu ihtiyaçları karşılayacak gibi işlesin. Böyle bir ekonominin temeli kamu mülkiyetinin ve kişisel mülkiyetin değişik biçimleri ile emekçilerin yönetimindeki ve emeğin sonuçları ile kazançlar arasında dolaysız bağlantının güvence altına alındığı bir üretim olacaktır. Planlı iktisadi yönetim yapısal sorunlarla ilgili kararların merkezde alınmasıyla üretim birimlerinin, mal üreticilerinin mali özerklik ve kendi hesabına çalışma temelinde faaliyetlerinin organik bir kombinasyonudur.

Biz sosyalizmi insanın iş, sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik gibi hayati ihtiyaçlarının toplumsal güvence

altına alınışını, yapılan işe göre dağıtım ilkesinin titizlikle uygulanışıyla birleştiren, ücretleri eşitleme biçimlerinin, her türlü sosyal asalaklığın kökünü kazıyan bir sistem olarak görüyoruz. Bu, bireyin yeteneklerine, bireyin verimli emeğine, becerilerine ve istidatlarına her şeyden çok değer veren ve onları hem maddi ve hem de manevi açıdan ödüllendiren bir toplumdur.

Sosyalizmi bir yüksek kültür ve ahlak sistemi olarak görüyoruz. O, insanlığın fikirsel gelişmesinin ve zengin ahlaki geleneklerinin en güzel başarılarının mirasçısı ve geliştiricisidir. Sosyalizm, çalışan insanların maddi ve manevi açıdan dopdolu, zengin bir hayat yaşadıkları bir toplumdur; o tüketim hırsını, ahlaksızlığı ve kültürel ilkeliliği reddeder. Yüksek kültür anlayışı toplumun çevresel (ekolojik) kültürünü de, doğal çevreye ve halkın üretici faaliyetine karşı dikkatli ve akıllı başında bir tavır, doğal zenginliklerin korunması ve geliştirilmesi anlayışını da kapsar.

Sosyalizmi halkın sahiden egemenliği, çalışan insanların ihtiyaçlarını ve çıkarlarını dile getirmek, toplumsal sürecin yürütülmesine katılmak için her fırsata sahip oldukları ve bireyle hükümet arasındaki yabancılaştırmanın ortadan kalktığı bir sistem olarak görüyoruz. Bu, halkın sosyalist özyönetimin kurulduğu, ekonominin ve toplumsal sürecin işletilmesinde derin ve tutarlı bir demokrasinin sağlandığı, yasaların, glasnostun ve açıklığın hüküm sürdüğü bir toplumdur.

Biz sosyalizmi bütün millet ve milliyetlerin hakiki eşitliğinin, toplumsal ve manevi gelişmelerinin ve birbirlerini karşılıklı zenginleştirmelerinin sağlandığı, aralarında üstünlük mücadelesine, milliyetçi ve şovenist önyargılara yer vermeyen, enternasyonalizmin ve ulusların kardeşliğinin hüküm sürdüğü bir sistem olarak görüyoruz.

Son olarak sosyalizmi, kendi tabiatı ve çıkarları itibarıyla barış, kardeş sosyalist sosyalist ülkelerle işbirliği ve ortak faaliyeti olduğu gibi bütün ulus ve devletlerle eşitlik, birbirlerinin içişlerine karışmama, halkların kendi geleceklerini istedikleri gibi biçimlendirme hakkına saygı temelinde medeni ilişkileri güçlendirmeyi amaçlayan bir sistem olarak görüyoruz.

İşte, komünizme giden yolda toplumumuzun nitelik bakımından yeni bir aşamasından söz ederken aklımızdaki demokratik ve insancıl sosyalizm hayali budur."

19. Konferansa bir bütün olarak baktığımızda bilimsel sosyalist öğretisi ile ilgili zengin bir kaynak oluşturduğunu söylemek gerek. Konferans belgeleri (yapılan bütün konuşmalarla beraber) yakında kitap halinde yayınlanacak. Buraya

kadar anlattıklarımın ötesinde dikkatimi çeken birbiriyle ilişkili üç nokta var.

Bunlardan birincisi genel insani değerlerin önceliği fikri. Raporda bu fikrin yeni düşünce tarzının çekirdeğini oluşturduğu söyleniyor. Gorbaçov'un konuyla ilgili sözlerini aynen aktarıyorum:

"Günümüzün bakış açısından -artan nükleer tehlike, keskinleşen diğer dünya çapındaki (global) meseleler, bütün çelişkilerine rağmen gittikçe bütünsellenen ve karşılıklı bağımlı hale gelen dünyadaki tüm süreçlerin ilerleyen uluslararasılaşması- işçi sınıfının çıkarları ile insanlığın bir bütün olarak çıkarları arasındaki karşılıklı ilişkiyi -ki bu fikir marksızmin ilk orataya atılışından beri onun bir parçası olmuştur- daha derinlemesine kavramaya çalıştık. Bu çabalarımız bizi ortak insani değerlerin çağımızda önceliğe sahip oldukları sonucuna götürdü, işte bu da yeni politik düşüncenin çekirdeğini oluşturuyor."

Dikkati çeken ve bu ilk fikirle yakından bağlı olan ikinci nokta, bireye (eski tabiriyle fert) verilen önem. SBKP artık insanların teker teker, birer birey olarak eğilimlerine, çıkarlarına, düşüncelerine büyük önem vermek, itina göstermek gerektiği fikrini bir çok meseleye yaklaşımının çıkış noktası yapmış. Bu yaklaşım gerek iktisadi, gerekse siyasi reform kararlarının temelinde görülebilir. Gorbaçov kapanış konuşmasında bu noktayı şu sözlerle dile getirdi:

"Sanırım, konferansta dile getirilen farklı görüşlerin ortak bir ana fikir etrafında toplandığını söylersem bana hak vereceksiniz. Her işte bireyden yola çıkmak, insanların çıkarlarını çıkış noktası almak ve sosyalizmin insani (humanist - A.S.) değerlerini savunmak zorunludur. Bu, toplumda temiz bir ahlaki atmosferi, yaratıcı düşüncenin yoğun çabasını ve kültürün canlı gelişmesini güvence altına alacaktır."

Aydınlık geleceğe dair kör inançlara değil, sosyalist toplumun bireyine, onun işine ve yaratıcı çabasına özgü tükenmez imkânlar hakkında derin ve isabetli bilgiye dayanan bilimsel tahminlere ihtiyacımız var."

Yine Gorbaçov'un raporundan aktardığım aşağıdaki cümleler de aynı anlayışı yansıtıyor:

"Özellikle kişinin her konuda görüşünü açıklamasına imkân veren siyasi hürriyetler üzerinde durmak istiyorum. Bu hürriyetlerin gerçekleştirilmesi, kamunun ilgisini çeken her meselenin bütün yönleriyle tartışılmasını, bütün evet ve hayırların tartışılmasını güvence altına alır. Bu ise bütün farklı görüşlerin ve ihtimallerin dikkate alınarak en iyi çözümlerin bulunmasına yardımcı olur."

Üçüncü nokta da şu: SBKP yenilenme ile ilgili önlemlerini biçimlendirirken daha önceleri başkaları tarafından öne sürülmüş fikir ve önerilerden de cesaretle yararlanıyor. Marksizmin temel ilkelrinden biri olan bu tavır dogmatizmin tesiri ile uzun yıllar unutulmuştu. Örneğin siyasi reform çerçevesinde önemli bir yer tutan "özyönetim" fikri uzun yıllar yalnız Yugoslav komünistleri tarafından savunulmuştu. Veya devlette ve partide seçimle iş başına gelenlerin görev sürelerini sınırlamak fikri bizde 1970'li yıllarda Mehmet Ali Aybar tarafından öne sürülmüştü.

Sonuç olarak 19. konferansla birlikte sosyal adalet, demokrasi, eşitlik ve özgürlük gibi insanlığın en yüce ideallerinin son derece somut bir biçimde birbirleriyle bağlandığını söyleyebiliriz.

Sovyetlerde gördüklerim arasında üzerimde en derin tesir bırakan şey ileriye sürülen yeni fikirlerin zenginliği ve cüretkarlığı oldu. Bütün devrimler gibi perestroyka da fikir hayatına büyük bir canlılık getirmiş. Yıllarca tartışmasız kabul edilen dogmalar serbestçe eleştiriliyor, tutarsızlıkları gösteriliyor. Ağza alınması yasak olan gerçekler cesaretle açıklanıyor. Gürültülü, canlı bir tartışma yürüyor ve giderek yaygınlaşıyor. Öyle ki, insan hiç mübalağasız her geçen gün Sovyet gazete ve dergilerine "acaba bugün ne yazacaklar?" diye merakla bakıyor, okumak için sabırsızlanıyor. Üstelik bu durum yalnızca komünistlere, Sovyetlere sempati duyanlara özgü bir durum değil. Komünist veya sosyalist olmayan bir çok demokrat, ilerici insanın da aynı heyecanla Sovyetlerde olup bitenlere baktığını gördüm. 60 küsur yıllık bir aradan sonra dünyamızın fikir hayatı yeniden Moskovadan esen rüzgarlarla dalgalanıyor.

Üniversitedeyken çok saydığım fakat ne yazık ki bir kaza sonucu genç yaşta ölen bir profesörümüz vardı. Derdi ki, hızlı gelişen bir bilim dalında kitaplar çabuk eskir, o yüzden bir şey öğrenmek istiyorsanız kitaplara değil, dergilerde yayınlanan makalelere bakmak zorunda kalırsınız. Hatta bazen bu bile yetmez, teksir halindeki notların, henüz basılmamış konferansların peşinde koşmak zorunda kalırsınız. Sovyetlerdeki gelişmeler bana bu sözleri hatırlatıyor.

Fikir hayatındaki bu hareketlilik uzun yılların ataletinden kurtulmaya başlayan Sovyet toplumunun sağlıklı, zinde güçlerinin bir işareti. Toplumun her alanında olgunlaşan değişiklik ihtiyacının habercisi. Fakat aynı zamanda yeni yeni atılımların da hazırlayıcısı. Perestroykanın bütün savunucuları tarafından sık sık tekrarlanan şu sözler kulağımıza küpe olmalı: "Daha henüz işin başlangıcındayız..."

* * * * *

Gorbaçov'un okuduğu rapordan alıntılar. Metnin arasına serpiştirilebilir:

"Politik sistemde yapılacak reformun asıl hedefi ve bu reformun gerçekleşip gerçekleşmediğinin ana kistası insan haklarının her yönden zenginleşmesi ve insanların sosyal aktivitelerinin artması olacaktır." (Rapordan)

"Ülke iç ve dış politikasının bütün sorunları hakkında farklı görüşlerin varlığı, değişik bakış açılarının serbestçe yarışması ve tartışma glasnost (açıklık) için ön koşuldur. Bu yaklaşım olmadan glasnost sosyal rolünü oynayamaz, halkın ve sosyalizmin çıkarlarına hizmet edemez." (Rapordan)

"Son yıllarda bir çok tedirgin edici, hatta trajik şeylerin söylendiğini inkâr edemeyiz - acı veren, kırılganlıklara, hayal kırıklığına, fikir ayrılıklarına yol açan şeyler. Kuşkusuz bütün bunları bilmemek daha kolay olurdu. Fakat böyle bir tavır perestroykanın başarıya ulaşmasını istiyorsak bizim için vazgeçilmez olan devrimci bilinci, uygarca tutumu, cesareti ve yüksek sorumluluk duygusunu yaratamaz.

İşte bu yüzden parti geçmişini korkusuzca eleştirerek gözden geçirdi, tarihi hakikatleri yeniden yerli yerine koydu, haksız politik suçlamalara hedef olanların ve kanunsuzluklara kurban gidenlerin itibarlarını iade etti. Bu çabalar bundan sonra da sürdürülmelidir.

Ele almaya çekindiğimiz hiç bir konu, omuz silkerek hafife aldığımız hiç bir kuşku olmamalıdır. Bu, partimizin şerefi, vicdanımız ve Lenin'in partisinin entellektüel değeri meselesidir.

Hakikate erişmeye çalışmak ne kolay ne de rahat bir iş. Fakat ideolojik rahatlık arayan, hakikati avucunda tuttuğunu sanan, onu kazanmak için gün be gün çalışmadan kolayca şapkadan çıkarabileceğini sanan bir parti - böyle bir parti ahlaki ve manevi otoritesini, devrimci karakterini, toplumun öncüsü olma yeteneğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır." (Rapordan)

Kararlardan alıntılar

"Parti hakikatin aranışında ve sanatsal ifadesinde çeşitlilikten, rekabetten, yenilikten ve süreklilikten yanadır."

"Kadınların her düzeydeki yönetim organlarında daha geniş biçimde temsil edilmeleri zorunludur."

"SBKP kişiye tapma döneminde (Stalin dönemi kastediliyor - A.S.) ve durgunluk dönemlerinde olan ve sosyalist toplumda derin çarpıklıklara, korkunç insani kayıplara yol açan, top-

lumun gelişmesini on yıllarca engelleyen, topluma ölçüsüz ahlâki ve ideolojik zarar veren şeylerin tekrarlanmasına asla izin vermeyecektir."

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Başlık önerim:

Sovyetlerde devrimci yenilenişin kilit sorunu: Siyasi sistemin reformu

Veya:

Perestroykanın yeni aşaması: kilit sorun siyasi sistemin reformu

Ara Başlıklar için öneriler:

- (A) Aşırı merkezîyetçi yapının ortaya çıkışı
- (B) Aşırı merkezîyetçi yapı modern ekonominin ihtiyaçlarıyla çelişiyor
- (C) Aksayan yalnız ekonomi değil
- (D) "Son söz her zaman halkın olmalı"
- (E) Ekonomik reform onaylandı
- (F) öncülük görevini yerine getirebilmek için partinin demokratikleşmesi lazım
- (G) Nasıl bir sosyalizm?
- (H) Dikkatimi çeken üç nokta

Ali Söylemezoğlu, 10.8.88

YABANCI DÜŞMANLIĞINA KARŞI ÇALIŞMALARLA İLGİLİ ÖNERİ:

1.) Durum değerlendirmesi:

Önümüzdeki Kasım ayındaki Kuzey Ren Westfalya seçimleri büyük önem taşıyor. Faşistler başarı kazanmak için çok çaba harcayacaklar. SPD, DKP ve Yeşiller bunlara karşı yoğun çaba harcayacaklar. CDU içinde ırkçılara karşı alınacak tavır konusunda şimdiden bir çatlak belirdi. Bu çatlak büyüyecektir. FDP şimdiden ırkçılara karşı çıkıyor. Tüm dikkatler Türkiyelilerin üzerinde toplanacak. Hem bizimle dayanışma göstermek isteyenleri sayısı artacak, hem de faşistlerin saldırıları artacak.

Böyle bir ortamda biz tüm güçleri toparlayıcı, olumlu eylem biçimleri öneren ve örgütlenmesine katkıda bulunan bir güç olarak çok faydalı olabiliriz. Sorumluluğumuz büyüktür.

2.) Güncel durumda dikkate alınması gereken bir öznelilik var: İRKÇILIĞA KARŞI MÜCADELEDE CDU'nun önemli bir bölümünü yanımıza çekebilir, onlarla işbirliği yapabiliriz. Buna karşılık YEREL SEÇİM HAKKI İÇİN MÜCADELEDE bizi destekleyen güçler DKP, SPD ve YEŞİLLER. O halde burada ikili bir taktik gerekiyor. İrkçılığa karşı CDU'yu da birlikte harekete kazanmak. Seçim hakkı için CDU'suz, diğer güçlerle hareket etmek.

3.) Somut olarak iki eylem biçimi öneriyorum:

a) İrkçılığa karşı GDF'den Salih arkadaşın bir fikrinden yararlanalım: CDU'ya varıncaya kadar tüm politik güçleri "BİZ BİRLİKTE YAŞAMAKTAN YANAYIZ!" gibi bir slogan etrafında toplanmaya davet edelim. Bu mesela şöyle olabilir: Duisburgtaki tüm politik partilerin başkanlarına gidip diyelim ki, sizler bir grup yabancı ile bir fotoğraf çektirin. Altında yukardaki slogan yazılı bir afiş halinde bastırıp tüm şehire (okullara, dükkanlara, klüplere v.s.) yayalım. Bunu daha yaygın bir eylem haline getirmeye çalışabiliriz. Mesela Duisburg parti başkanlarından sonra daha alt düzeyde (Bezirkler ve mahalleler) aynı şey tekrarlanabilir. Mesele sokak sokak yaygınlaştırılabilir.

b) Seçim hakkı için Yerel Seçimlerle aynı gün yabancılar için bir seçim örgütleyelim. Vaktimiz var, bu da çok başarılı olabilir. Yeşiller, sendikalar, DKP, SPD büyük bir ihtimalle destekler, basın da ilgi gösterir. Böyle bir seçime 2-4 bin kişi katılabilir. Frankfurt Halk Evi seçime 15 gün kala böyle bir işe girişmiş ve bayağı başarılı olmuş. Biz çok daha iyisini yapabiliriz.

4.) Her iki eylem için yaygın (mahalle mahalle) girişimler yaratmayı hedeflemeliyiz. Dernek böyle bir çalışmada çok faydalı olabilir. Sırf bu eylemleri konu alan bir yerel gazete planlanabilir. Yerel girişimler faşistlerin muhtemel saldırılarına karşı korunmada da faydalı olurlar.

5.) Bu önerileri hemen tüm Türkiyeli örgütlere (önce solculara ama yalnız solculara değil!) ve tüm Alman örgütlere götürelim. Onlarla birlikte adım adım çalışalım. Tüm gücümüzü bu noktada toplarsak mutlaka başarılı oluruz. Ama sahiden tüm gücümüz bu noktada toplanmalı.

6.) Bu planımızı bölge komitesine iletelim. Tüm NRW düzeyinde yürütülmesini isteyelim. Eğer mümkünse Düsseldorf, Köln, Essen, v.s. tüm diğer merkezlerle koordinasyonu sağlayalım. O zaman bildiri afiş v.s. gibi bir çok iş daha ucuz ve kolay yapılır.

23.4.89

Ali Söylemezoğlu

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

STRASBOURG 'ta TÜRKİYE

13 Mart pazartesi günü Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde açlık grevi 12. gününe girerken Strasbourg'ta üç genç ellerinde tomar tomar bildiriler ve bir de pankartla gelip Avrupa Sarayının ana giriş kapısının önünde mevzilendiler. O haftaki Avrupa Parlamentosu oturumu için gelmeye başlayan parlamenterlere, memurlara, gazeteci ve ziyaretçilere İngilizce ve Fransızca hazırlanmış bildirileri dağıtmaya başladılar. Daha önceden Parlamento başkanına haber verildiği için merdivenlerin hemen başında duran polisler seslerini çıkarmadılar. Gençler bildirileri dört gün boyunca bazen yağmurda üşüyüp ıslanarak, güneş açtıkça da sevinerek dağıttılar.

Onlar bildirilerini dağıtmaya başlarken Parlamentodaki sosyalist ve komünist gruplar birer "acil karar" tasarısını gündeme alınmak üzere ilgili komisyona vermişlerdi. Konu: 1Mart günü Ankara Kapalı Cezaevinde 4. koğuştaki tutukluların jandarmalar tarafından dövülmesi. Ne var ki bu defa Parlamentonun kurallarına göre Perşembe günü ele alınması gereken "acil kararlar" maddesi çok yüklüydü. İnsan haklarıyla ilgili Türkiyenin yanısıra Tibet, Şili, Çekoslovakya ve Romanyadaki olaylar da gündeme getirilmek isteniyordu. Salı sabahı yapılan toplantıda komisyon sözcüsü bu izdihamı görünce "başvuru sırasına göre hareket edelim" dedi ve böylece sıranın sonunda olan Türkiye gündeme giremedi. Fakat iş burada bitmedi. Dövme olayının gündeme alınmaması parlamenterler arasında tepkiyle karşılandı. Savunmasız 57 tutuklunun silahlı görevliler tarafından kemikleri kırılıncaya kadar dövülmüş olmasına rağmen yetkililerin bir açıklama yapmaya bile ihtiyaç duymaması anlaşılır bir şey değildi. Mesele sosyalist grubun Salı akşamı saat 19:00'da başlayan toplantısında yeniden gündeme geldi. İngiliz İşçi Partisinden parlamenterler söz alarak dövme hadisesinin kınanması için grup kararı istediler. Böylece komisyonda gündeme giremeyen Türkiye ile ilgili "acil karar" tasarısı sosyalist grubun ağırlığını koymasıyla Çarşamba sabahı sabahı yapılan bir oylamada ertesi gün görüşülmek üzere gündeme alındı. Bu arada liberal grup ve yeşiller grubu da karar tasarısını desteklediklerini belirttiler.

Aynı gün saat 16:00'ya doğru Ankara Cumhuriyet Savcısının hapis haneye gidip açlık grevindeki tutuklularla konuştuğunu, olayla ilgili tahkikat açılacağı ve bir daha tekrarlanmaması için önlem alınacağı yönünde de söz verdiğini öğrendik. Bu söz üzerine açıklama yapan grevciler greve son verdiklerini duyurmuşlardı. Çok geçmeden Londradaki arkadaşlar Sargın ve Kutlunun açıklamasının İngilizce bir özetini de telefaks ile Strasbourg'a ulaştırdılar.

Durum değişmişti. Türkiyede insan haklarının çiğnenmesi için girişimde bulunan parlamenterleri bu son gelişmeden haberdar etmek için harekete geçildi. Bir durum değerlendirmesi yapan sosyalist ve komünist parlamenterler olayı parlamentoda dile getirdikten sonra karar tasarısını geri almaya karar verdiler.

Perşembe sabahı Avrupa Parlamentosu insan hakları ile ilgili karar tasarılarını tartışmaya başladı. Türkiye ile ilgili söz alan sosyalist ve komünist parlamenterler Ankara Merkez Cezaevinde tutukluların dövülmesini anlatarak protesto ettiler. Federal Almanyadan hristiyan demokrat bir milletvekili savcı tarafından gerekli tahkikatın başlatıldığını söyleyerek bunun sonucunu beklemenin gerektiğini öne sürdü. Ondan sonra söz alan bir İngiliz parlamenter de

(muhafazakar) şöyle dedi: "Türkiyede tutuklulara işkence yapıldığını, insanların yalnızca siyasi fikirleri yüzünden hapse atıldığını biliyoruz. Fakat bu son olayla ilgili savcı tahkikat yapmaya söz verdiğine göre bu karar taslağını şimdi oylamayalım. Sonucu bekleyelim." Daha sonra söz alan İngiliz İşçi Partisinden Alf Lomas başlatılan tahkikatı dikkatle izleyeceklerini söyleyerek karar tasarısını geri çektiler. ~~çektir.~~ çekti.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI
TÜSTAV